

FICTION HOUSE

لوہا اور

(پنجابی ناول)

انجیلاز

لوہا اور

(ناول)

اعجاز

ISBN: 978-969-562-539-2

کتاب داناں: لوہاور (ناول)

لکھاری: اعجاز

مکھ پتا: ریاض ظہور

چھپن ورھا: 2017ء

چھاپن ہار: ظہور احمد خاں

فکشن ہاؤس، لاہور

مئل: 200 روپے

چھپن تھاں: سید محمد شاہ پرنٹرز، لاہور

E-mail: fictionhouse2004@hotmail.com

زبیر احمد تے اوہدے کرشن نگر دے ناں!

اعجاز دیاں ہو رکتا باں:

شاعری

2010ء رڑے داڑکھ
2015ء بے برکتے دناں دی کتھا
چھپدی پئی اللہ و رسو مینہہ (کافیاں)

فکشن

2017ء گوراں نال اُلا ہے (کہانیاں)
چھپدی پئی نینوں میں بے مندلال (کہانیاں)

”لوہاور“ اک جھات

اعجاز داناؤلٹ ”لوہاور“ کمرے وچ کھلری بے ترتیبی توں شروع ہوندا اے۔
ایہہ بے ترتیبی اج دے جیون دی بے ترتیبی وی اے ایس بے ترتیبی نال اج دا انسان
کئی روگاں داروگی ہو چکیا اے۔ جس نال اوس نوں اپنا جیون ہار یا ہو یا جیون لگدا اے ایس ناول
وچ بندے دی فلاپ محبت ای نہیں شہر دی بے ترتیبی دے رنگ وی نیں۔
اعجاز نے اپنے ایس ناولٹ ”لوہاور“ وچ کئی shades دکھائے نیں جیویں بندیاں
دی ناکام محبت دی گل کردیاں ہو یاں اوہناں نے ہر کردار دے کئی پرچھو ویں دکھائے نیں۔
پنجابی زبان وچ ناول دی ریت بڑی کچی پیڈھی بن چکی اے تے ہن ایس وچ نویں
نویں تجربے وی ہو رہے نیں۔ اعجاز ہوراں نے ایس ناولٹ ”لوہاور“ وچ وی پنجابی زبان دے
دکھ دکھ لہجیاں وچ گلاں کردیاں کرداراں نوں بڑی نچھ نال بیانیا اے۔ ایہدے وچ اوس دا
بھرواں مطالعاتے اجو کے ناول اُپر بھرویں نظر آندی اے۔
اعجاز نے روز ناچیاں، رپورٹاں، خبراں، کھوج پتراں نوں ناول دی کہانی دا ای اک
حصا بنا کے ورتیا اے، ایہہ تکنیکی لحاظ نال نواں تجربا اے جو اوس نے بڑی کامیابی نال کیتا اے تے
اوس نوں مڈھ توں لے کے اخیر تیکر خوب نبھایا وی اے۔ لاہور وچ اورنج لائن میٹروٹین بن رہی
اے ایس نال پورا لاہور متاثر ہو یا پیا لگدا اے۔ اعجاز ہوراں نے ایس ناولٹ وچ ایس منصوبے
دے خلاف نعریاں نوں وی بیانیا اے تے کرداراں نوں سچ سچا نال بیانیا لگدا اے۔

میںوں ایس ناول وچ لاہور دی حیاتی دے کئی پہلو نظر آؤندے نیں پر ایہناں وچ
زیادہ پہلو اوہ نیں جس نال لاہوریاں دی حیاتی کسے نہ کسے طرحاں متاثر ہوئی گدی اے۔
اعجاز ہوراں اپنے ناولٹ وچ آج دی حیاتی نوں درشایا اے۔ جتھے سڑکاں بن رہیاں
نیں تے انسان بے گھر ہوندے جا رہے نیں۔ ایس نوں بیان لگیاں لکھاری کھردرے اسلوب
توں بچ کے لنگھیا اے۔ وکھ وکھ شیواں بیان کردیاں ہویاں ہر شے نوں بیان دے حق نوں ادا
کرن دا جتن کیتا اے۔

ڈاکٹر کرامت مغل

ایڈیٹر ’رویل‘ لاہور

ای بزرگان غزنہ و لوہور
چشم بد زین زمانہ بادا دور
(حکیم ثانی)

(اے غزنہ! تے لاہور دے بزرگو: رب تہانوں زمانے دی بُری نظرتوں دور رکھے۔)

اک ہسوکا، اک ہوکرا

میں، نجیب دے کمرے چ پرسی بے ترتیبی ویکھ رہیاواں۔
مینوں انج لگ رہیا اے جیویں ہنئے ہنئے اوہدے کمرے وچوں چور پھیرا مار کے گئے
نیں تے چھیتی چھیتی وچ اوہ اتھے پیاں ساریاں شیواں نوں ایدھر ادھر کھلا رگئے نہیں۔ میں
اوہدے کمرے وچ ہوئی اُتھل پتھل تک رہیاواں؛ جس وچ اڈا اڈا اخبار، کتاباں، فیتا بندیاں،
رسالے، کاغذ، پمفلٹ، پلے کارڈز، دستاویزاں، ضمیمے، نوٹس، تصویراں، ڈائری تے موٹے
حرفاں وچ لکھیاں تحریراں سچے کھبے کھنڈیاں دکھالی دے رہیاں نہیں۔ اتھے اندروڑ دیاں، پہلی
تکنی وچ ساہمنے کندھ اُپر کئی ہتھ لکھتاں، چارٹ، اسٹلر، فوٹوواں تے عبارتیاں لکھیاں نظر آ رہیاں
نیں:

لاهور را بہ جان برابر خریدہ ایم
جان دادہ ایم و جنت دیگر خریدہ ایم
(ملکہ نور جہاں)

(لاہور اسان جند و بیچ کے لیا اے۔ اسان اپنی جان دے کے لہدی شکل وچ دوجی جنت خریدی اے۔)

.....

"Freedom is not worth having if it does not
include the freedom to make mistakes."

MAHATMA GANDHI

.....

نجیب دے کمرے دیاں کندھاں اُتے دنیا بھر دے انقلابیاں تے سرکڈھویں سوجھواناں دیاں کجھ

تصویریں دکھائی دے رہیں نہیں جیہناں تے اوہناں دے قول، بولیاں شعر درج ہن۔ اوہناں
 شعری نکاں تے قولوں وچوں فاتحانا جوش تے اعلان صاف سدھ ہو رہے نیں:
گر فردوس بر روی زمین است
همین است و همین است و همین است
 (جیکر دھرتی تے کوئی جنت اے۔ ایہو اے، ایہو اے، ایہو اے۔)

.....

آپنے قانون آپ نہ توڑو۔ آواز اٹھاؤ، لہو، پچاؤ.....

.....

"Let your plans be dark and impenetrable as night,
 and when you move, fall like a thunder bolt."

SUN TZU

.....

نجیب دا پورا کمرہ اشاراتی کارڈاں، ادھورانے نوٹساں، کاغذی پڑیاں، اسٹکراں تے
 ادھ لکھیاں چٹھیاں نال بھریا ہویا اے۔ اتھے آون مگروں سبھ توں پہلاں نجیب دے کمرے وچ
 پئے بیڈ نال دی دراز وچوں جیہڑی اوس دی ہتھ لکھی ڈائری، ٹیلی فون نوٹ بک، ادھ لکھیاں
 چٹھیاں، مضمون، کیسٹاں، تصویراں، خبر نامے تے اخباری تراشے مہر و میرے حوالے کیئے سن۔
 ایس ویلے میں اوہناں سھناں وچ اکسارتا ویکھ رہیا واں، مینوں اوہناں وچ اک تند ساخھی اجیہی
 جاپ رہی اے جیہڑی لڑی وارا اوہناں سھناں ہتھ لکھتاں تے تحریراں نوں اک دو جے نال جوڑ دی
 اجوکڑی واپری نوں درشاؤندی سہی ہو رہی اے۔ ایس اکڑ ڈکڑتے اکھاڑ پچھاڑ وچ اک ترتیب
 تے لڑی اجیہی جاپ رہی اے جیہنوں میں ای نہیں، مہر و تے انکل حبیب وی ویکھ رہے نیں۔
 ایس ترتیب تے لڑی دی تند دامنڈ ہلا اتے اختلا سرالا ہورای اے۔
 نجیب نامہ نگار وچوں اک اخبار نال جویا ہویا سی۔

اوس کول ساڈے لئی نت نویاں خبراں ہوندیاں سن۔ اوہ آؤندیاں ای آودا بیگ لانجھے رکھ کے اوس وچوں آپی نوٹ بک کڈھ کے نویں دن دی کارروائی ساڈے ساہویں رکھا۔ انج شہروچ واپر رہیاں گھٹناواں بارے اوہدی کسے وی نویں خبر دے پہلے پڑھنہا راسیں ای ہوندے۔ اوہ آپی ہرنویں خبر بارے ساہویں کجھ نہ کجھ جان لئی اتا ولا ہوندا کہ اوس بارے ساڈے کیہ وچار نہیں۔ اسیں اوہدے بیان کیہے مسئلے یاں خبر بارے کیہ رائے رکھدے آں: جویں ساڈے وچاراں توں اوہ، ایہہ گوڑلا ون دی کوشش کر رہیا ہووے کہ اوہدی ایہہ خبر ایہے جوگی ہے وی اے کہ نہیں، اوہنوں اگلے دن دے اخبار وچ ڈھکویں جگھا مل سکدی اے یاں نہیں۔ اوہنوں گداسی کہ جسراں شہرنوں اسیں ویکھدے آں: جیویں ایہدی وسوں، لوکائی تے اوہناں دیاں اوکڑاں تے اڑچناں نوں اسیں جانے آں! شاید کوئی ہور دو جاوونی چنگی طرحاں اوہناں نوں سمجھیاں بیان نہیں کر سکدا۔

اوہ لاہور وچ رنجھے جا رہے نویں سرکاری منصوبے اورنج لائن میٹروٹرین تے کم کر رہیا سی۔ ایس لئی ہرنویں دن شہروچ واپر رہے حالات تے واقعات اوہدی گپ شپ داسرناواں ہوندے سن۔ میں، جیہنوں آپنیاں دفتری رُجھاں پاروں سارا دن سرگھر کن دی ویلہ نہیں ہوندی، آئے دن کنیاں دفتری کماں کاراں وچ چوکھا رُجھیا رہناواں، ایس لئی گھٹو گھٹ میرے لئی تاں اوہدیاں سبھ خبراں نویاں ہوندیاں سن۔ ایپر عامر لئی اوہدیاں خبراں ایڈی دلچسپی دا کارن نہیں سن، جنیاں کہ شاید میرے لئی.....۔ اوہ کجھ ایس پاروں وی کہ میرا گھر اوہناں کالونیاں وچوں اک وچ سی، جتھے اورنج لائن میٹروٹرین دائریک بن رہیا اے۔

نجیب ورگے بندے دا آپی ذات دی ہوند توں لاہرواہ یاں بے نیاز ہونا میرے لئی وڈی حیرانی دی گل اے۔ مینوں اوہدے بارے روز نویاں نویاں گلاں سُنن نوں مل رہیاں نہیں: اوہ سُن اچھیا روگی بن کے رہ گیا اے جیہنوں آودے پچھو کڑ بارے سبھ کجھ بھل بھلا گیا اے۔ اوہنوں اپنا ماضی، گزریا ہو یا ویلا بلکل وسر گیا اے۔ ایس بارے اوہنوں ککھ پتہ نہیں۔

اودھدی حیاتی لنگھے ویلے دیاں جھلکیاں، واپریاں تے یاداں توں سکھنی ہو کے رہ گئی
اے۔ اوہنوں پل وی سکون نہیں، ہند گوجین نہیں۔

پہلے پہل اودھے ایس روگ بارے گھر وچوں کسے جی نوں کوئی علم نہیں سی۔ اوہ وی
اکثر ویلھا بیٹھا ریڈیو راہیں خبراں سُندا رہندا ہوندا سی۔ اودوں اوہ دنو دن کول پیاں شیواں دی
ورتوں، اڈواڈ روپ تے شناخت دے مسلیاں توں وانجھا ہوندا جارہیا سی۔ اودھے نیڑے دنیا
بھر دے انسان گندمی رنگ دے بڑا وے بن کے رہ گئے سن، جیہناں دی الگ الگ چچھان تے
سیہان ہُن اودھے لئی اک وڈا مسئلا بن کے رہ گئی اے۔ اودھدی ماں ہر ویلے اودھے آون والے
کل بارے بہت فکر مند ہو رہی اے، اوہنوں اودھدی بے خابی دی ہماری تے یاداشت دے انج
گواچن دا بہت دکھا اے۔

نجیب دی اجیہی حالت پاروں سبھ بہت پریشان نیں۔ اودھدی ایہہ ہماری اودھے گھر
دے جیناں تے اودھے جانو دوستاں لئی وڈی حیرانی دا سبب بن گئی اے۔ اوہ سبھ دنو دن نجیب
دے جھل پئے، بے پرواہی تے آہلس توں تنگ پین لگ پے نیں۔ بے ترتیبی، گروتن، بڑبولے
پن، اُداسی تے غصے نے نجیب دی شخصیت تے انج حملا کیتا اے کہ اودھے لئی نری دن رات دی
سیہان کرنی ای مشکل نہیں ہو رہی؛ سگوں بے خابی دے ایس مرض نے اودھے دماغ دیاں
چولاں ہلا کے رکھ دتیاں نیں۔ تے ہُن اوہ سویر شام اٹھے پہر اپنے آپ وچ رجھدا، پلو پلی گھن
کھادی لکڑوا تگ اندروں کھوکھلا ہوندا جارہیا اے۔

نجیب بارے ایہہ تے انج دیاں کئی ہور رل دیاں ملدیاں گلاں میں نت آپنے کسے نہ
کسے جانو، یار دوست کولوں مسلسل سُن رہیا ساں۔ شاید ایسے پاروں میں اودھے گھر جا کے اوہنوں
ویکھنا چاہ رہیا ساں۔ میں اودھے نویں گھر جا کے اوہنوں ملن دی ٹھانی سی۔ اودوں مینوں کنیاں
دوستاں ڈکیا وی سی کہ میں اودھے نجیب ول ہرگز نہ جاواں۔ اوہ مینوں اودھے ول جاون توں ہٹک
رہے سن۔ پر خبرے کیوں اوہناں دی کسے وی گل دا میتھے کوئی اثر نہیں سی ہو رہیا۔

سجناں، متراں دے لکھ ڈکن تے وی خبرے کیوں میں آپنے آپنوں نجیب ول آون
توں نہیں روک پایا؟ تے سبج سبھائیں دفتر وں پرتدیاں میں آپ مہارے اوہنوں ملن لئی اوہدے
گھر آوڑیا۔ میں اوہدے نوں گھر دا بوہا لنگھدا اوہدے پُرانے گھرنوں یاد کر رہیا ساں، جتھے اسپیں
اکثر ساری ساری رات بیٹھے تاش کھید دے رہندے ہوندے ساں۔

میں، نجیب دی چھوٹی بھین مہرودی اگوائی وچ اوہدے کمرے وچ داخل ہويا؛ تے میں
آپنے جذبات نوں قابو وچ نہ رکھ پایا۔ نجیب دی بے چارگی تے لا پرواہی وکھ کے میرا گچ بھر آیا
اتے جھدے ہی میریاں اکھاں وچ اتھر و دھالاں پاؤن لگ پئے۔ میں بڑی اوکھت نال
ہنجواں نوں اندرے ڈکی رکھن دی بھروسہ وچ کوشش وچ ساں۔ اسپر میں پوراٹل لا کے وی آپی اسپیں
کوشش وچ کامیاب نہیں ساں ہو پایا۔ اوس ویلے نجیب پرانہ بیڈ تے بیٹھا شدائیاں وانگ اکسار
گھور گھور مینوں انج وکھ رہیا سی جیوں اوہ مینوں پچھانن دا کوئی جتن کر رہیا ہووے یاں میں اوہدے
لئی کوئی اجیبی پراسرار شے ہوواں جس بارے اوہنوں کوئی تھوہ پتا ہی نہ ہووے۔ میرے کناں وچ
رہ رہ کے دوستاں دے مونہوں نکلے بول گونج رہے سن، جیہناں مینوں وار وار ایدھر (نجیب ول)
آون توں ٹھاکیا سی۔

نجیب آپنی ہوند دی جانکاری توں اجھک تے بے فکر ہو کے رہ گیا اے۔ مینوں
اجو کے لاہور دے حالات بارے اوہدیاں چاچے کو بے دی چپ نال جڑیاں گلاں یاد آرہیاں
نیں۔ اوہ آپنے پُرانے گھر وچ ساہمنے کندھ کول پییاں گریاں چوں اک تے ٹھہ کے بیٹھا، بے
دھڑک ہو کے میرے نال گلیں رُجھا ہويا اے:

”سا جھرے اٹھدیاں ساڈے سبھدے چہریاں تے حیرت تے تنشٹی انج مُنڈ لارہی سی
جویں کدی لاہور دے سر تے بسنت دارنگ چھاپا ہوندا سی۔ اسپیں تے جیوں جے اسان انج ای
بسنت منائی ڈر، سہم آتے خوف دے رلے ملے رحماناں دے پرچھوئیں پٹھ.....“
اکھے: دھاتی ڈور لوکاں دیاں دھوناں وڈھ دیندی اے، لاہور وچ اج توں بسنت

تے پابندی۔

تسیں اجیہی ڈور بناون آتے وچکن والیاں تے پابندی لاؤ۔ ایہناں بسنت تے لا
دتی۔ مستتیں مولوی واعظاں راہیں دین دے پرچار وچ رُجھ گئے:

”بسنت تاں سکھاں دا تہوار اے۔

بھلا!!! کافراں دا تہوار مسلماناں دا کیوں ہو گیا۔

مسلماناں دے تہوار نہیں عید، شہرات..... بسنت ساڈا میلا ٹھیلا نہیں۔ ایہہ تے

سکھاں، ہندوواں تے کافراں دا تہوار اے۔“

ساڈے ساریاں دے چہریاں تے جیہڑی حیرت دا مکھوٹا چڑھیا ہو یا سی اوس دا وڈا
کارن چاچے گو بے دا اک ٹی وی چینل دے کیمرامین تے اوہدے نال مائیک پھڑکے کھلو تے
رپورٹر منڈے نوں گالھاں کڈھنا تے اوہناں بلڈوزراں، کریناں تے مشیناں والیاں تے
چڑھائی کردیاں اورنج لائن میٹروٹرین ورو دھ سرکاری عملے نوں گند بکنا سی۔ ساڈے لئی ایہہ سبھ
حیرت بھریا سی، ایس توں پہلاں ایسں اوہنوں کدے انج او اتو ابولدیاں نہیں سی سُنیا۔ ایپر ہاں!
ترن گو ورھے پہلاں: میں اوہنوں شاہ حسین دے عرس تے دھمال پاؤندیاں ضرورت کیا سی۔ ایس
توں دکھ میں، اوہنوں کدی ایڈائٹس بخش وی نہیں سی دیکھیا تے نہ ای کدے کسے محلے دار نال گل
بات کردیاں۔ ساڈی عمر دے پیتے اوہنوں گوٹکا ای سمجھدے سن، اوہدے بارے سارے محلے وچ
عجیب عجیب کہانیاں مشہور سن۔ اوہدے گزرے کل بارے ماسی زینت کجھ انج دس پاؤندی:

”جدوں اُجاڑے پئے، اودوں تاں ایہہ بلنگل ٹھیک سی۔ راہ وچ جیہڑی پیتا ایس نال

واپری، اوہ تاں سوہنا رب امی جاندا اے۔ ایپر ورھا گو پہلاں ایہدی اک رشتے دار لہدی
لبھاندی ایہتھوں تائیں اپڑی سی۔ اوہ ایہدی پھپھی دی گڑی سی شاید، اوس ای سانوں دسیا کہ ایہدی
سارا ٹبر وڈو وچ مر مٹ گیا سی۔ جس مگروں ایہنوں اجیہی چپ لگی کہ ایس لوکاں نال گل بات کرنی
چھڈ دتی۔“

ماسی چاچے کو بے دی پھپھی دی دھی کولوں سُنیاں ہورائیک گلاں وی ساڈے نال
سائجھیاں کردی:

”..... اودوں اے رو لے مٹھے نہیں سن پئے۔ پتا نہیں خبرے کدھروں ایہہ اک سکھ
گڑی چک لیا۔ ایہہ اوہنوں روز ماردا گھدا، اواتو ابولدا، اکدانا تھکدا۔ ایس اوہنوں تے چٹے
تے پھولنیاں نال روز پھینٹی لاؤنی۔

اوہ دن رات اُچی اُچی: واہے گورو..... واہے گوروست نام..... چدی رہندی۔
ایہوں ہورتپ چڑھدی، ایہہ اوہنوں ہور ماردا، گھدا۔

پھیر آپ ای خبرے اک دن ایہدے من وچ کیہ آیا؛ یاں فرکے سیانے دی آکھی
ایہدے تے اثر کرگئی۔ ایس اوہنوں آزاد کردتا۔ اوہ سارا دن گھم گھما کے پھیر ایہدے در آتے آ
گئی۔ ایہہ بوہا گھلھا چھڈ کے سوں گیا۔ اگلے دن فرایہو واپری۔ پھیر تاں جویں روز دا معمول ای
بن گیا۔ اوس سویرے سوختے روٹی ٹکر کر کے گھروں نکل جانا۔ مڑشا میں دھکے ٹھیدے کھا کے، مڑ آ
ایہدے کھڑکانا۔ ایس اوہنوں ویکھدیاں ای پہلاں غصے وچ دند بھینچنے، پھیر کجھ دیگروں گھردا بوہا
گھلھا چھڈ کے سوں جانا۔

ساری رات ایہناں دے ویڑھے وچ گتے بھونکدے رہندے ہوندے سن۔ ستونت
وچاری ایہدی منجی دیاں داؤناں والے پاسے نرڑ ہو کے بیٹھی گم گم لگاتا ر ایہدے مونہہ ول بٹ
بٹ ویہندی رہندی ہوندی سی۔ ایہہ روز مونہہ انھیرے اُٹھدا، اوہدے اُپر آ پنی چادر دے کے
باہر کھیتاں ول نکل جانا۔ اوہ روٹی ٹکر کر کے فردر در بھٹکن لئی نکل پیندی۔ ایہہ دُپہریں گھر پر تدا،
ایہدے حصے دی روٹی پڑچھتی اُتے پونے وچ ولھیٹ کے چھابی پٹھاں گئی ہوندی۔ اک وار
ساڈے پیو ایہوں آکھیا:

”کیوں ظلم کرداں وچاری سوانی تے..... ماف کردے اوہنوں۔ اوہنے تھوڑا تیتھوں
تیرے گھر دے جی تے تیرا گھر باہر کھوہیا اے۔ اوہ نکھتی تاں آپ غلام جا پدی اے ازلاں توں مرد

ذات دی۔ توں روز اوہنوں ماردا کُند ایس، دھکے دے دے دے کے گھروں کڈھداں ایس۔ اوہ مڑ پھر پھرا کے آجاندی اے تیرے در اُتے..... توں اوہنوں ہنجو، ہسو کے، ہاواں، پیڑاں تے رونے دینا ایس تے اوہ تیرے لئی تیرے توں چوری چوری ہانڈی ٹنگ کر کے نکل جاندی اے۔ توں اوس نال ویاہ کیوں نہیں کر لیندا، اُنج وی عمر جانندی پئی اے تیری۔ ساری عمر پچھو کڑنوں چھما ماریاں تاں نہیں نبھنی۔ او تھوں مولوی بلوا؛ ایہدے نال چار کلمے پڑھوا۔ اِنج تیری آخرت وی سنور جاؤ تے دُنیاوی.....۔“

ماسی جدوں ساڈے وچوں کسے نال دی چاچے کو بے نال نچو یاں گلاں دا پول کھولدی اوہ سبھناں توں بے خبر لگا تار رواں روں اپنی گل نوں سرے چاڑھن دا بھر پور وکھالا کراندی۔ اوہ چاچے کو بے دی پھپھی دی دھی کو لوں سُنیاں گلاں دی تند نوں کدے نہ ٹن دیندی۔ اوہ چاچے دے پھپھڑ دیاں چاچے نوں کیتیاں نصیحاں توں اگیرے گل گجھ اِنج ٹوردی:

”ایس، اپنے پھپھڑ دی اک نہ سنی، سگوں ایہنے دھکے دے دے اوہنوں گھروں باہر کڈھ دتا۔ اوس توں مگروں کسے نے وی ایہوں سمجھاون دی کوئی کوشش نہیں کیتی۔ برادری دے جیہڑے چار گھر پنڈ وچ ہے سن اوہناں ایہد اٹھاپانی بند کر دتا۔ پر ایہدے کن تے جوں تک نہ رہنگی۔ ایہہ بے عقلا ایس پاسیوں بے اثر ای رہیا، ایہد اوہی پہلاں والا دیہار رہیا۔ پہلاں تے ایہہ کسے نال کوئی نہ کوئی ضروری گل بات کرای لیددا ہوندا سی۔ پھیر عمر وں لمی چپ تھلا مار کے ایہدے بکھاں اُتے بہہ گئی۔“

ستونوت کور شدائیاں وانگ سارا دن پنڈ دیاں گلیاں کچھدی، گند بکدی رہندی۔ پنڈ دے آوارا بال ہیڑاں دیاں ہیڑاں اوہدے پچھے پچھے جڑے رہندے۔ کوئی اوہنوں ڈھیم ماردا تے کوئی اُنج ای گلاں دے تیر۔

اِنج امی چل رہیا سی سبھ، ایہہ لاہور آ گیا۔ پچھے گجھ ویلا گزرن مگروں ستونوت کور دا پیر بھارا ہو گیا۔ پنڈ دا ہر جنا کھنا اوس بارے ون پونیاں گلاں کرن لگ پیا۔ اوہناں وچوں کئی تے

گو بے نون ای ستونت دا مجرم ٹھہرا رہے سن۔ اوہناں دا آکھنا سی کہ ایس جھلی نون گر بھرتی سوانی داروپ دیون والا گو بے نون سواہور ہو ای نہیں سکدا۔ ستاں اٹھاں مہینیاں بعد جدوں ایہہ پنڈ پرتیا..... او سے دن، ڈپہرے ستونت نے چن ورگا پتر جھیا۔ پنڈ وڑ دیاں جہڑی ایہدی کتے کھانی ہوئی، اوہ تاں کئی جانداے نیں۔ ایس بارے اینا سُنن نون ملدا اے کہ جدوں پنڈ والیاں ایہنوں ستونت دادوشی ٹھہرایا تاں ایہہ قسماں کھاندا، بھجھاں مار کے روپیا:

”رب دی سونہہ؛ میں ایہد ادوشی نہیں جے۔ جیکر میں ایہد مجرم ہوندا..... تاں اج پنڈ کاہنوں پرتدا۔“

ایہدی ایہہ گل سنن مگروں پنڈ دے دانے بینے سر جوڑ کے بہہ گئے۔ اوڑک چوکھے وچار دناندرے بعدوں اوہ ایس سٹے تے اڑے کہ سن سنتالی دی ونڈ ویلے ستونت نون ملو زوری چک کے لیاون والا چاچا گو با ای سی، ایہدی اجیہی حالت دا ذمے وارہن ایہہ ای اے۔ ایہنوں چاہیدا اے کہ ایہہ ایہدے نال چار کلمے پڑھ لوے تے شہر جا کے ایہد علاج معالجی کراوے۔ ستونت دادوشی قرار دیون والی گل چاچے دے دل تے تیر وانگ لگی۔ اوہ غصے وچ اگ وانگوں بھڑکیا:

”میں تدا ایس نال کلمے پڑھوں، جد تک میں سچائی نہ جان لوں، میں ایہد مجرم نہیں آں، میں ایہد ادوشی نہیں جے.....۔“

پنچایت دے سر پنچاں نون چاچے دی ایہہ گل مجبورن منی پئی۔ اوہناں چوکھی مغز ماری بعدوں چاچے گو بے نون ستونت کورنال گل بات کرن دی کھل دے ای دتی۔ اوہ پورے پنڈ ساہویں آپنے گھر وڑیا۔ اوہنوں داون والے پاسے کھلوتا ویکھ کے ستونت دیاں اکھاں وچ اتھرو آگئے۔ اوہ گم سم اوہدی منجی دا پاوا پھڑ کے بیٹھا ترپ ترپ اتھرو کیری جاوے، مونہوں اک دی گل نہ اوہڑے اوہنوں۔ اخیر ستونت ڈھاکیں مار روپئی:

”وے ویرا! میں آپنا ڈکھ کیہنوں دساں۔ بھرا بھیناں نون گٹ وی تے لیدے ای

نیں۔ چند ریا پہلاں توں مینوں آپنیاں نالوں نکھیڑیا۔ پھیر آپ وی مینوں ادھ والے چھڈ گیوں۔
 وے دیکھ میری ککھ نال لگ کے سٹتا، میریاں پیڑاں دادر دی، میرے مندے حالاں دی پتتا۔“
 سبھ حیران سن اوہ ایہنوں ویر کہہ کے بُلا رہی سی تے ایہہ چپ چپتا اوہدی منجی دے
 داون والے پاسے بیٹھا ترپ ترپ روئی جا رہی سی۔ ایہدے گھر کھلو تیاں شریکے دیاں سوانیاں
 چوں اک سیانی گھر کی:
 ”نی سکھینے..... جے ایہہ تیرا بھرا اے تاں دس او ترے: توں کیہدے نال مونہہ کالا
 کر بیٹھی۔“

ستونت اُتے خبرے کیہ پیتی.....؟؟؟

اوہ پنڈ دی وڈی مسیت دے مولوی دل اشارا کردی اوکھے اوکھے ساہ بھرن لگ پئی۔
 سارا پنڈ مولوی نوں توئے لعنت کردا، گناں نوں ہتھ لالا توبہ توبہ داورد پکا ون لگ پیا۔ ستونت دی
 بانہہ بے جان جیہی ہو کے جد پٹھاں بینہہ تے ڈھھی تاں ایہدے دُھرا اندروں دل نوں ہکا دین
 والی چیک نکلے۔ ایڈی ڈراؤنی تے جگر نوں چیر جا ون والی کہ جیہڑا وی سُنے کناں تے ہتھ دھردا،
 اوتھوں نیواں ہو کے لکھ جاوے۔

پنڈ والیاں جدوں مولوی نوں کٹا پا چاڑھیا تاں اوہ سچ بگ ای پیا:

”کجھرو..... میں وی تاں تہاڈے وانگ انسان ہی ہاں۔ فرشتا تھوڑی آں۔ آ گیا
 شیطان مردود دے بہکاوے وچ..... انسان تاں ہوندا ای خطا دا پتلا اے، سو بہک گیا میں
 وی.....۔“

پنڈ دے کجھ گھرو تے سیانے جدوں ستونت کورنوں دفناون یاں ساڑن دے معاملے
 وچ بخشن لگ پئے تاں چاچا گو باگم سُم اڈول ای اوہدی منجی دے داون والے پاسیوں اٹھیا تے
 ستونت دیاں گھلیاں ہنجو بھریاں اکھاں نوں آپنے ہتھ دی تلی نال میٹ دا۔ اوہ اوہدے نال پئی
 بکڑی جان نوں آو دی پک نال لاکے اوتھوں نکل ٹریا۔

ایہوں نگروں اوس پنڈا مونہہ نہیں ویکھیا۔

چاچے بارے گلاں کردیاں ماسی زینت وچ کوئی ہور بول رہیا ہوندا۔ کئی واری تے
انج لگدا کہ جویں اوس وچ چاچے گو بے دی پھپھی دی دھی دی روح بول رہی ہووے۔ جیہڑی
اوہنوں پچھلے ورھے شاہ حسین دے عرس تے دھمال پاؤندیاں ملی سی۔ جدوں چاچے دی اوس تے
نظر پئی تے اوہ اتھوں کھسک کے آدے گھر آن وڑیا۔ اوہ وی اوہدے پیراں دی پوٹ پندی پندی
اڑی گئی اوہدے گھر تیکر۔ ایپر اوہدے لکھ بوہا کھڑکا ون تے واجاں مارن تے وی چاچے آپنے
گھر دا بوہانہ کھولیا۔

ایہہ تے انج دیاں ہور ان گنت گلاں یاد آؤندیاں ای میں، نجیب بارے فکر مند
ہور ہیاواں۔ مینوں اوہدے نال گزریاں گھڑیاں چیتے کردیاں پیڑ محسوس ہور ہی اے۔ اک ٹیس
میرے ہانہہ وچ کیرے پاؤندی، میریاں اکھاں راہیں باہر جھاک رہی اے۔
میں نجیب دے کمرے ول ویکھ رہیاواں جیہدے بند بوہے کچھے اوہدی بے چارگی تے
اوہدی عمروں لمی چپ ڈکی ہوئی اے۔

—x—

بھواں وانگ کمان لاہور دین
کوئی حُسن نہ انت حساب دا جی
(وارث شاہ)

ایتوار - محبت دادن

ایتوار والے دن سویرے سوں کے اٹھن توں پہلاں میں دوگلاں، دوکماں دے
ہو جا ونوں اڈیکدا آں۔

پہلا کم ایہہ کہ اباجی آپنے روز وار کماں کاراں وچ رُجھ گئے نیں یاں نہیں۔ دو جا اوس
ویلے میں ایہہ تصدیق چاہ رہیا ہونداں کہ ساڈے ساہمنے مکان والی آنٹی سپنا چھت اُتوں پٹھاں
اُتر گئی اے یاں نہیں۔ انج ایتوار نوں ذرا کویلے اٹھن دے مینوں گھٹوگھٹ دو فایدے نیں۔ پہلا
ایہہ کہ سوختے اٹھد یاں مینوں خاہ مخاہ اباجی ہوراں دی بڑ بڑسنی نہیں پیندی۔ دو جا آنٹی سپنا دے
تھلے اُتر جا ون گروں میں تے سفینہ آسانی نال اک دو بے نوں ویکھ چا کھ سکدے آں۔

عام دنناں وانگوں ایتوارے سوختے اٹھن ویلے مینوں بہت کوفت محسوس ہوندی اے۔
انج مینوں اوہ سارے گھر وکی کم کار کرنے پیندے نیں؛ جیہڑے اباجی ہوراں دے ذمے لگے
ہوئے نیں۔ اوہ آرام نال کرسی اُتے لت تے لت چڑھا کے بیٹھے حکم دئی جا ون گے۔ ایس لئی ہر
سنڈے اوہ اوس خاص موقع دی بھال وچ ہوندے نیں کہ کدوں میں اٹھاں تے اوہ کوئی کم میرے
ذمے لا ون۔ کم اوہناں کول وادھو نیں۔ اک مکدا اے تے دو جا دس دیندے نیں۔ پہلوں
پہلوں میں سویرے سویرے اٹھ کے اوہناں دے آکھے لگ کے، اوہناں دے کم کر دیندا ہوندا
ساں۔ پھیر جدوں مینوں نوکری مل گئی میں ذرا ڈھیٹھ جہیا ہو گیا۔ ہن میں اکثر جا گدیاں ہو یاں
وی جان بچھ کے گھیس وٹی، اکھاں پیچی، دڑ وٹ کے لیٹیا رہنا واں۔ اوہ مینوں انج بسترے وچ
دھس دئی پئے نوں ویکھ کے، آپ ای بڑ بڑ کردے سیڑھیاں لہہ جان دے نیں۔

آنٹی سپنا دی ایہہ عادت اے کہ اوہ جتی دیر تا میں پٹھاں گلی وچ کرکٹ کھیڈ رہے

محلے دے بالاں اُتے آپنی تھانیداری نہیں جھاڑ لینی، اونے چر تک اوہنوں سکون نہیں ملدا۔ اوہ سویرے اُٹھیاں ای ٹرٹر کردی، سنگھ پاڑ دی بالاں نوں شروع ہو جاؤ:

”جاؤ جا کے آپنیاں ماواں دے سر کھاؤ۔ آجانداں نیں وڈے ویلے دے نال ساڈے سر کھاو۔ ایڈے ای عمران خان بن دا چاء اے تاں جاؤ جا کے کدھرے گراؤنڈ وچ کھیڈو مرو۔ اتھے ساڈے شیشے کیوں بھندے او۔ ایہہ شیشے مفت نہیں لگے ایہناں دے اسال پیسے بھرے نیں۔“

آنٹی بڑی دبنگ عورت اے۔ اوہ پچھوں قصور دی اے۔ اوہدا گھر والا فوج وچ اے۔ اتھے ہُن اوہ، اوہدی دھی تے اوہدی اک ننان رہندی اے۔ اوہدی دھی داناں سفینہ اے۔ جدوں کہ جیہڑی بیمار عورت اوہناں دے گھر وچ مسلسل کھنگھدی رہندی اے۔ اوہنوں اوہ سارے بھوآ آکھدے نیں۔ بھوآئی بی دی مریض اے۔ اوہدا گھر والا کوئی نہیں تے نہ کوئی دھی پتر۔ جے کوئی ہے وی اے تاں انج لگدا اے جو یں اوہ ایہدے کہے کار وچ نہیں نیں۔ کیونجے اوہناں نوں کدے ایہدے کول آؤندیاں، ایہدی ٹہل سیوا کردیاں نالدے گھراں چوں کسے وی نہیں ویکھیا۔

ایس توں پہلاں اوہناں دے گھر وچ اک بڈھی روح رہندی ہوندی سی۔ فوجی دی ماں، آنٹی دی سس، سفینہ دی دادی۔ اوہ بڑی ہور طرحاں دی سڑیل مزاج پینڈو عورت سی۔ اوہ ساری دیہاڑی اتھے باری کول بیٹھی ہر آون جاون والے بندے نوں شکی نظراں نال ویکھدی رہندی ہوندی سی۔ محلے وچ اوہدے بارے مشہور سی کہ ایہہ بڑی نحش بی بی اے۔ اسیں ای نہیں محلے دے تقریبین سارے جوان منڈے گڑیاں اوہدے ساہویں آؤنوں گئی کتراندے ہوندے سن۔ اوہ مری تے بھوآ آگئی۔ ہو بہو اوہدی کاپی۔ پر آنٹی..... چھیتی ای اوہدا علاج لھلھیا۔ اس اوہنوں تھلے اک وکھرا کمرادے کے اُپر آون توں ٹھاک دتا۔ آنٹی آپ اُپر باری کول بیٹھی آون جاون والے مرداں نوں تاڑن لگ پئی۔ اوہوں اسیں اپنے توں وڈے منڈیاں دا اوہدے بارے

بنایا گاؤں اکثر سُنڈے رہے ساں۔ خبرے کئے چرتائیں اسیں وی اوہناں وانگ بغیر سوچے سمجھے
اوس ٹوٹے نوں واردار گاؤنڈے تے دہراندے رہے آں:
چاچا فوج میں / چاچی موج میں.....

آنٹی دے محلے وچ ای کئی عاشق سن۔ اوہ سویرے سویرے سُرخ پوڈر لاکے باری کول
کُرسی ڈاہ کے بہہ جاندی۔ اک دو وار محلے داراں دے چغلی لاؤن پاروں چاچے فوجی اوہنوں کُنیا
وی۔ اوہنے اونا چر خُدنوں روک لیا جے چرتک فوجی گھر رہیا۔ اوہدے جاندیاں ای اوہ دوبارا
اوسے کم تے لگ گئی۔ سیانیاں سچ ای آکھیا اے اک واری جیہڑی عادت پے جاوے اوہ چھیتی
کیتیاں کدوں جاندی اے۔ وارث شاہ نے آکھیا سی:

وارث شاہ نہ عاداتاں جاندیاں نیں، بھائیں کئیے پوریاں پوریاں نی
پھیر جدوں اوہ آپ کا سے جوگی نہ رہی تے ذرا ڈھنگ دے مرداں اوہدے وچ دلچسپی لینی چھڈ دتی
تے اوہ آپ ای باری کول پٹھنوں ہٹ گئی۔

سفینہ ایم بی اے دی سنوڈنٹ اے۔ اوہ میرے توں چار ورھے چھوٹی اے۔ انج
شروع توں ای اوہ میرے نالوں چار جماتاں پکھے رہی اے۔ اوہ میری سسٹر امبرین دی ہانن اے
تے اوہدی کلاس میٹ وی۔ اوہناں دوواں دی آپس وچ واہو ابنی ہوئی اے۔ پہلے پہل تے میں
سفینہ ساہویں اکھ نہیں سی چکدا ہوندا۔ پھیر کجھ ویلا پاکے اوہ آپ ای وٹیاں نال رُفتے پنھ۔ پنھ
باری راہیں ایدھر میرے ول سٹن لگ پئی۔ میں کہنا ای چراوہنوں مسلسل اگنور کردار بہیاواں۔ پر
اوہ نہیں ہٹی، سگوں لگاتار میری پچھے پئی رہی۔

اک دن اوہ ساڈے گھر نیا زدے چول دین آئی۔ اوہوں اے اوہ بی کام وچ پڑھدی
سی۔ اوس دن گھر وچ میں اکلا ای ساں۔ اوس ایدھر اوہدھر ویکھ کے مینوں گھیر لیا:
”تسیں ارج تک میرے کسے وی خط دا جواب کیوں نہیں دتا۔ مینوں تہاڈے نال سچی
والی محبت اے۔ کیہ میں تہانوں سوچنی نہیں لگدی۔ کیہ گھاٹ اے میرے وچ..... تسیں مینوں پار بیٹو

رسپانس کیوں نہیں دیندے؟ میں ہر ویلے تھاڑے خیالاں وچ ڈبی ڈبی واں۔ جے میں انج ای
 تھاڑے بارے سوچدی رہی تاں بی کام وچوں فیل ہو جاواں گی۔ مینوں پتا اے تیں ایسے ظالم
 نہیں ہوسکدے۔ کیہ تیں چاہندے او کہ میں تھاڑی وچوں بی کام پاس نہ کراں۔“

اوہ اکو ساہے اینیاں گلاں کر جاوے گی، میں کدی سوچیا وی نہیں سی۔ اوہ کسے فلمی
 ہیروئن وانگ میرے نیڑیوں لنگھدی آپنے مڑھکے دی نٹشو میریاں ساہواں نوں دان کرگئی۔
 او دوں اے میں نوکری لئی تھاں تھاں دھکے کھاندا پھر داساں۔ مینوں سمجھ نہیں سی آرہی کہ میں ہُن
 اوس نوں کیہ آکھاں۔ میں چپ وچ ای بھلائی جانی۔ اوہ جانندیاں جانندیاں بڑی وڈی گل کرگئی،
 مینوں انج لگا جویں اوہنے اک تیرسدھا میرے دل وچ کھوب دتا ہووے۔ آکھن لگی:

”اسیں مشرقی عاشق وی عجیب لوک آں۔ ساڈے جوان جذبے اکھاں دیاں باریاں
 وچ ہتھ بلاؤندے رہ جانندے نیں۔ ساڈی چپ اکھاں توں ہونٹھاں تک دا پینڈا طے کر دیاں
 ساڈی جان لے لیندی اے۔“

میں حیران ساں کہ اوہ ایڈیاں پکیاں تے پیڑھیاں گلاں کیویں کرسکدی اے۔
 مینوں نہیں گدا اوس آپنے نصاب، پڑھائی دیاں کتاباں توں پھٹ اک وی کتاب اجیہی پڑھی
 ہووے؟ جس وچ عشق دے گجھے تے گجھلدا راز لکھے ہوئے ہوون۔ اوہدے جاون مگروں
 میرے دل دا سُجا ویڑھا اوہدے بولاں دی سہری واشناناں بھر گیا۔ میں اوہنوں خط لکھن دی ٹھانی۔
 میں اوہدے اوہ سبھرتے، پتر اتے چٹھیاں بھالن ڈھے پیا۔ جیہڑیاں آئے دن باری راہیں اوہ
 ایدھر میرے ول وگا ماردی رہی اے۔ میں اوہناں ساریاں چٹھیاں تے رقعیاں نوں تلاش کرن
 مگروں سفینہ لئی کجھ لکھن بیٹھا۔ مینوں کجھ وی سمجھے نہ..... مینوں سمجھ نہیں سی آرہی کہ میں گل کتھوں،
 کنج تے کداں شروع کراں؟ میں جیہڑا لٹریچر دا شیدائی، آئے دن کوئی نہ کوئی نوں چھی کتاب
 پڑھن دا عادی، اوس ویلے اک دم اندروں خالی ساں۔ میتھوں اک لفظ وی اوس لئی نہیں سی لکھیا
 جا رہیا۔ میں مسلسل آپنیاں سوچاں دے ویہناں وچ رُڑھدا جا رہیا ساں کہ اوہ ساہنے چھت اُتے

آگئی۔ ہُن میں اوہنوں لگا تار و کیکھ رہیا ساں۔ اوس میرے ول و کیکھ کے دوروں ای فضا وچ تھہ
 ہلایا آتے ہسد یاں ہو یاں میرے ول و کیکھ کے اک فلائنگ کس ہوادے حوالے کیتی۔ میں اوہدی
 بیباکی تے وڑتا و کیکھ کے حیران ساں۔ اوہ فناٹ کاپی تے پنسل پھڑ کے باری کول بہہ گئی۔ اوس
 جھبڈے کچھ لکھ کے میرے ول سٹیا۔ میں اگا نہہ ودھ کے اوس رقعے نوں کھول کے پڑھنا چاہیا۔
 اوس تے صرف اینا ای لکھیاسی:

”پیارتاں تسیں وی مینوں او نا ای کردے او، جتا میں تہا نوں کردی آں۔ بس فرق
 ایہہ وے کہ تساں چپ مٹی ہوئی اے تے مینوں تہا ڈی ایہہ چپ اُکا پسند نہیں نیں۔ تہا ڈی اج
 دی خاموشی دس رہی اے کہ تسیں وی ڈیش ڈیش ڈیش۔“

پیارتاں میں اوہنوں کردا ای ساں۔ پر مینوں اوہدی ماں تے اپنے باپ توں بڑا ڈر
 لگدا سی۔ مینوں جا پیدا سی کہ جے اوہناں دونہہ وچوں کسے اک جی نوں وی ساڈے ایس پوتر
 جذبے بارے پتا لگ گیا تاں اوہ سا نوں توہ لعنت کر کے ساڈی گھنبتاں ٹھہن گے ای، پر محلے
 وچ وی بڑا رولا پوے گاتے چوکی بدنامی ہووے گی۔ کیونجہ تے ابا جی ہوری بولن لگیاں گھ
 ویکھدے نیں تے نہ ای آئی سپنا۔

اوہ دوویں اگے وی جے کسے نال لڑ رہے ہوون تاں رولا پاپا ہورناں لوکاں نوں وی
 اکٹھیاں کر لیندے نیں۔ ایپر ہاں! اینا ضرور اے کہ ابا جی، آئی سپنا وانگ ہر کسے نال لڑائی مول
 نہیں لیندے، اوہ خاہ مخاہ، بلا وجہ کسے نال جھگڑا نہیں کردے۔ اوہ جدوں بہت غصے وچ ہوون تے
 کسے نال لڑ پین، پھیرتے اوہ پھرن والیاں کولوں چھٹ چھٹ جاندے، بھج بھج پیندے نیں لڑن
 والے نوں.....۔

جدوں مینوں ایہناں دونہہ گلاں دا پک ہو جاوے گا کہ ہُن اوہ دوویں (ابا جی تے
 آئی سپنا) اپنے اپنے روز وار کماں کاراں وچ رُجھ گئے نیں۔ اودوں میں ٹوتھ برش کردا، باری
 کول آن کھلوواں گا۔ اودھر سفینہ اپنے گھر دے کماں کاجاں توں پلہی ہو کے باری کول دو

گرسیاں ڈاہ کے بہہ جاوے گی۔ اک اُتے اوہ آپ بیٹھو اُتے دوجی اُپرلتاں رکھ لوے گی۔ اوہ ہتھ
 وچ نکاشیشا پھڑ کے پہلاں دنداں اُتے سک ملے گی، مڑ اپنے کالے گھنے لے وال سنوارن بہہ
 جاوے گی۔ ایدھر جدوں میں گرولی کر کے مونہہ تے پانی دے چھٹے مار رہیا ہونداں۔ اودھر اوہ
 مونہہ دے ون پونے زاویے بناؤندی اکھاں منکا منکا کے اوہناں وچ کچل پارہی ہوندی اے۔
 جدوں دا میں نوکری تے جان لگ پیا واں؛ ہُن تے ایتوارنوں ای درشن ہونداے
 نہیں۔ اگے اوہ کالج آؤندی جاندی نکر جاندی ہوندی سی۔ پُر ہُن جس ویلے اوہناں دارکشاکلی وچ
 پھٹ پھٹ کر رہیا ہوندا اے، اودوں میں وی دفتر جاوون دی تیاری پھڑ رہیا ہوندا واں۔ ایس لئی
 ہُن ساڈی روزوار ملاقات معمول دا حصا نہیں۔ ایس سلسلے وچ ایتوار، اے وی ساڈا ہتھ وٹا رہیا
 اے۔

میری تے سفینہ دی بیڑی سہی سلامت دریا دے دو جے کنڈھے جا لگے گی، ایہہ ہوندا
 مینوں نظر نہیں آؤندا۔ ساڈے دونہ دے میل وچالے اڑ چناں ای اڑ چناں نہیں۔ پہلی رکاوٹ
 میرے بابا جی نہیں؛ جیہڑے کدی وی ایس رشتے تے راضی نہیں ہون گے۔ دو جاؤ آئی دے گھ
 پُرانے معاشقے تے تیجا اوہدی ای سفینہ نوں دسی ایہہ شرط کہ اوہ تاں ای سفینہ دا ہتھ میرے ہتھ وچ
 دیوے گی۔ جدوں میں اپنے وکھرے مکان کھڑے کر لوں گا۔ چاچے فوجی بارے اے میں کجھ
 نہیں کہہ سکدا۔ کیونجہ جدوں دا وزیرستان وچ فوجی آپریشن ضرب عضب شروع ہو یا اے، اوہ
 اودوں دا اے جے تائیں گھر نہیں پر تیا۔

ایہہ ساریاں اوکڑاں اپنی اپنی تھاں اٹل نہیں۔ مینوں نوکری ملی نوں حالے پورے دو
 ورھے وی نہیں ہوئے۔ اے جے تے گھر دا خرچ مسال پورا ہو رہیا اے۔ اُتوں کئی وی ویاہن جوگ
 اے۔ اوس لئی داج دا بندوبست وی کرنا اے۔ انج مصیبتاں ای مصیبتاں نہیں میرے تے سفینہ
 دے میل وچالے، جیہناں نوں میں ای نہیں سفینہ وی چنگی طرحاں سمجھدی اے۔ اوہ ہُن گھروں
 ٹھن دی گل نہیں کردی۔ نہیں تے پہلوں اک دو وار اوہنے مینوں اجیہی صلاح دتی سی کہ آپاں

دوویں گھروں بھج کے.....۔

شاید ایسے پاروں ہُن اوہ اتوارے میرا چہرہ دیکھن ماری آہندی اے او تھے باری
کول۔ اوس پل میں دی او ہنوں اپنے سچے موہ دا دکھالا کر اندا، کجھ گھڑیاں لئی رُک جاناواں اُپر
چھت اُتے..... جو یں او تھے کجھ پلاں لئی رُکنا میرے تے فرض ہووے۔

اتوارے۔ یاں اگوں پچھوں ہرلنی تے..... میں چنگے دناں دی آس وچ او ہنوں کجھ
ہور وقت اُڈیک دا پلا صبر اُتے شکر نال پھڑی رکھن دی پکی کراں گا۔ تے اوہ اکھاں وچ گلیڈ و
بھردی میری ہاں وچ ہاں ملاؤندی پٹھاں اُتر جاوے گی۔

اوس ویلے میں آپنا دھیان وٹاؤن تے جھٹ دل پرچاؤن لئی ٹی وی آن کر کے بہہ

جاواں گا۔

—x—

”مادھو“ دے ونگ ہوئے گی حالت حسین دی
ایدھر اُنھیر درد دا، پر دل جلے لاہور
(جَلّار)

مہرو، انکل حبیب تے امرتسر

مہر ورسوئی وچ کھانا بنا رہی اے۔

آنٹی شیم تے نجیب دا چھوٹا بھائی نصیرٹی وی آن کر کے بیٹھے ہوئے نیں۔ انکل حبیب اوہناں سبھناں توں بے خبر میرے نال گلیں رُجھے مینوں آپنے ماضی بارے دس رہے نیں:

”میرا پنڈ کالے ننگل، انج امبر سر میرا دلش، میری جمن بھوئیں۔

میری اتھے ای جڑ لگی تے پنٹری۔ پھیر اوہدے نال میرا موہ وی تے ہونا ای سی۔ پیاروی اجہیا جیہڑا گھٹ ہون دی تھاں ودھدا ای جائے، مکایاں نہ مُکے، بھلایاں نہ بھلے۔ آپنی جمن بھوئیں نال میرا ایہہ ڈھڈوں پیارا اول دن توں الیراں ای اے۔ ویسے وی تسیں دنیا دی کسے گٹھے وی ہوؤ؛ جتھے تہاڈی جڑھ پھٹی، ودھی تے پھلی اوس تھاں نوں بھٹن اوکھا۔ آپنی پوند، اصل یاں جڑھ نوں بھل کے بندہ کسے پاسے جوگا نہیں رہندا۔ تے اُتوں عشق دی اینا کہ اوہنوں لفظاں جیہڑا ناوکھا ای نہیں ناممکن وی اے۔

بے لوث، انھا آتے آپ مہارا عشق، جیہدا ایس دنیا وچ کوئی بدل نہیں۔“

اوہ میز تے پئے گلاس چوں پانی دا گھٹ بھر دیاں آپنی گل جاری رکھدے نیں۔

”اپراک گل عجیب اے جیہدی مینوں کدے سمجھ نہیں آئی۔ تسیں وی سُو گے تاں حیران ہو جاؤ گے۔ میں جدوں وی ٹھہ کے کدھرے باہر لے ملک گیاں! مینوں امبر سر کدی وی یاد نہیں آیا۔ جے کوئی شہر مینوں پردیس وچ وارو دن رات بہت دھیاؤندا تے چھتے آؤندا رہیا اے، اوہ لاہور ای اے۔ ایہدیاں آپنیاں ای لہراں بہراں نیں، ایہدا آپناک وکھرا طلسم، چادو، کھچ آتے موہ اے۔ جیہڑا مینوں ایہدا اسیر بنائی رکھدا اے۔ میری جانکاری انوسارا ایہہ ای اوہ

منڈھلی وجہ اے جس پاروں جیہڑا وی اک وار ایہدے ویڑھے پیر دھر لیندا اے، ادھ مڑ ایہدا ای ہو کے رہ جاندا اے۔ اوہنوں جگت بھروچ کوئی ہور جگھا سوہندی تے بھاؤندی ای نہیں۔“

تھوڑی چپ مگروں ادھ آپنیاں ادھ پچدھیاں گلاں نوں پلے لاو لئی گل مڑ شروع کردے نیں: ”سن سنتالی دی تقسیم پچھوں؛ میں، اک آوارہ جنے ہار کنیاں دریاواں، سمندراں، گھنے انھیر بھرے جنگلاں، تپدے اُجاڑ تھلاں، خطرناک سُجے جزیریاں تے اُچیاں اُچیاں عمارتاں والے جیہڑیاں وی شہراں وچ جتھے جتھے جتھے وی او اگون پھریاں..... لاہور دی یاد میرے دل وچ لگا تار پلانگھاں ماردی، چنگھیاں بھردی میرے نال نال ای کھیڈ دی جوان ہوندی رہی اے۔

میرا جنم پاکستان بنن توں پہلاں دا اے۔ میں اودوں بہت زیادہ عمر دا تے نہیں ساں۔ ایپراوس ویلے مینوں اپنی سُر تے ہے سی کہ میں مہینے دو مہینے بعد وں ٹرین راہیں لاہور دا اک ادھ گیڑا ضرور مار لیندا ہوندا ساں۔ اتھے شاہ عالمی نیڑے میرے ناکے رہندے سن۔ میں اوتھے ای اپنی نانی ول آکے ٹھہردا ہوندا ساں۔ میرے اباجی دارشتا وٹے سٹے داسی۔ میری چھوٹی پھپھی میرے وچکار لے مامے نال ویباہی ہوئی سی۔ اُنج اتھے میرے دوہرے تیرے رشتے داراں دے ہور وی گھر ہے سن۔ جیہڑے ہولی ہولی ویلے دے نال نال باہر لے مُلکاں وچ سیٹھل ہوندے گئے۔

میری اپنے نکلے مامے نال واہوا بھدی رہی اے۔ میں شکلوں بلکل سگواں اوہدے ورگا ای ساں، بس اوہدا قد ذری مدھرا رہ گیا سی۔ البس وجوں میں اوہدے نالوں سست ورھے نکڑا ہون پاروں وی اوہدے جیڈا ای لگدا ساں۔ کئی تے سانوں جوڑے بھرا ای سمجھدے سن۔

نکلے مامے ول نانی دا اُٹھکا دو جیاں نالوں کجھ زیادہ ای سی۔ نانی دا ایہہ اُٹھکا ہوندا وی کیوں نہ.....۔ ماما: اوہدا پیٹ گھر وڑی دا پُت جو سی۔ اُنج وی ماپیاں دا سبھ توں نکلے بال نال پیار کجھ زیادہ ای ہوندا اے، ایہہ کجھ بلکل فطری سی۔ اسیں دوویں سارا سارا دن لاہور وچ آوارا پھردے رہندے۔ میں وی جدھر اوس مونہہ چکنا اوہدے مگر مگر لگے پھرنا جو یں میں اوہدا کوئی بچہ

جمورا ہوواں یاں اوہنے مینوں ہچنا نائز کیتا ہووے۔ میں اوہدے جنا شرارتی تے نہیں ساں۔ پر
 اوہدے نال رہ کے، اوہدے ورگا ای ہو گیا ساں۔ ساڈا کوئی اک پکا تھتھا تھاں نکا نا نہیں سی۔
 اسیں کدے داتا دربار ہوندے تے اگلے ای پلاں ج ٹیکسالی دروازے، شاہی قلعے یاں شالیمار
 باغ جاوڑدے۔ اسیں نانی نوں دس کے رات گھروں باہروی کٹ لیندے۔ اودوں لاہور وچ
 چو کھے میلے ٹھیلے لگدے ہوندے سن۔ اودوں ای ایہہ آکھی مشہور ہوئی:

ست دن تے اٹھ میلے
 میں گھر جاواں کیہڑے ویلے

لاہور..... جیہڑا کدی پہلواناں، قلعی گراں، لوہاراں، ترکھاناں، سننیا ریاں، گھمیا ریاں،
 دانشوراں، ادبیاں، شاعراں، فنکاراں، صوفیاں، بزرگاں، پیراں، فقیراں دی نگری آکھواندا سی۔
 ایس ساری رات جاگدیاں رہناں؛ کدھرے دیگاں کھڑکنیاں، کدھرے بھنگڑے پینے تے
 کتھائیں گھرواں آو دے کناں تے ہتھ دھر کے، پک دے زورنال اُچی واج وچ عشق تے ہجر
 دے گیت گاؤندیاں رات پتا چھڈنی۔ ایہدیاں ٹھنڈیاں تے روشن گلیاں ساڈے پیراں پٹھنشی
 نال وچھ وچھ جاندیاں، ایہدے مکان، سڑکاں، گلیاں، محلے، چوہارے تے چونک ہمیش سانوں
 جی آیاں نوں آکھدے۔ ایہدے گلیاں بزار سانوں اپنے کچھڑ چکی پھر دے، اکدے نہ
 تھکدے۔ سگوں کھڑ کھڑ پیندے، ساڈے صدقہ دے واری ہو ہو جاندے۔ انج جیہڑا انند تے
 سکون مینوں لاہور آکے ملیا، اوہدا بدل مینوں ساری زندگی نہیں لبھا۔

جدوں اتھے پنجاب وچ ایہہ اودھر دے لاگلے ضلعیاں وچ لہودی ہولی کھیڈی
 جاوون لگی۔ تے اک قیامت جھبہ دے امبرسرنوں وی اپنے ویلیویں وچ لے لیا۔ دنگے شروع
 ہوئے تے اک دو جے دے بھائیوال اک دوئے دے ویری بن کے سامنے آئے۔ کنیاں ماواں
 دے پُت کوہے گئے، کنیاں سوانیاں دے خاوند تے بھیناں دے ویر وڈھے ٹکے گئے۔ کنیاں
 بھانیاں دیاں بھیناں آپنیاں عزتاں بچاؤن خاطر جیوندیاں کھوہاں وچ چھالاں مارمریاں، کنیاں
 خُدکشی کر لئی تے انیک دریا بُر دہو گئیاں۔

امبرسروں لاہور لئی نکلن سمیں ساڈی گڈی اُپر راہ وچ دو وار بلا بولیا گیا۔ امپر ہندو سکھ
 غنڈیاں دے دو۔ وار ساڈی گڈی تے حملا کرن دی کوشش اوہناں فوجی جواناں نے ناکام بنا دتی
 جیہڑے ساڈے راکھے بن کے ساڈے نال نال سفر کر رہے سن۔ اوہناں پلاں چھناں وچ
 ساڈے وہم وگمان وچ وی نہیں سی کہ اسیں ہمیش لئی امبرسر چھڈ کے لاہور جا رہے آں۔ ساڈے
 سمہناں دے دلاں وچ رہ رہ کے ایہہ خیال ہوا نکاں بھر رہیا سی کہ دو چار دن دی گل اے، ایہہ ذرا
 رو لے مٹھے پے لین پھیر مڑ آواں گے آپو اپنے گھریں۔

میں خُش ساں کہ میں لاہوری گلایاں محلے، چو بارے، باغ، ریلوے ٹیشن، سڑکاں تے
 مکان دیکھن جا رہیا واں۔ اسیں لاہور اُپر تے تاں ساڈے لگدے لائیاں سانوں خوب ڈانٹیا کہ
 اسیں اچے تیک امبرسر کیوں بیٹھے ہوئے ساں۔ او تھے مسلماناں نوں قتل کیتا جا رہیا سی۔ جے
 سانوں کچھ ہو جاندا.....۔

میری وڈی پھپھی جیہڑی فرید کوٹ ویابھی ہوئی سی اوہناں داسارا ٹبر آ پنی زمیں
 جانیداد دے چکر وچ اودھرائی رہ گیا سی۔ اوس ویلے اوہناں نوں ایہہ تھوڑی خبر سی کہ واگے کول
 اک اجیہی لکیر کھی جا رہی اے جیہدی کنڈیالی تار جاگیراں، جذبے، رشتے، بھائی چارے تے
 دوستیاں نوں ہمیش لئی وُھ کے رکھ دیوے گی۔“

اوہ اپنی گل مکندیاں سکھ داساہ لیدے سہی ہوندے نیں۔

”ایہہ سبھ گلاں پھیر وی ہوسکدیاں نیں۔ تسمیں چاہ پو بیٹا جی..... ایسے چرنوں مہرو
 وی ہانڈی ٹک کر کے پلھی ہو جاوے گی۔ پھیر کراں گے آپاں کھل کے گلاں۔“

اوہ میرادھیان وٹاؤن لئی؛ چاہ دی پیالی میرے ول کر رہے نیں۔ جیہڑی کچھ گھڑیاں
 پہلاں ساڈی آپسی گل بات دوران مہر وساڈے نیڑے ٹیل اُتے رکھ گئی سی۔

میں، چاہ دی پیالی انکل حبیب ہتھوں پھڑ دیاں نجیب دی ڈائری دے ورقے پھول
 رہیا واں۔ میں اوہدے بارے چتتا وند ہور ہیا واں؛ اوہدی ڈائری، ادھ لکھے نوٹس، روز وار خبراں،

اخباری تراشے تے اودھیاں ہتھ لکھیاں چھٹیاں میرے ساہویں اودھی زندگی دی گھلی کتاب
وانگ نیں۔

3.1

نجیب دی ڈائری چوں اقتباس

جدوں اوہ گیتیاں، کہیاں، بیلچیاں تے مشیناں نال کھدائی کر رہے ہوندے نیں؛
میں شہرنوں ڈسکدا، ڈھائیں مارو ندا ویکھداواں۔

میںوں لگدا اے کہ ساڈی ایہہ اٹھے واہ ترقی ایہہ اگل گھٹ رہی اے۔ ایہہ سویر شام
انج اوکھے اوکھے ساہ لیندا اے جیوں ایہہ اٹھے پھپھڑیاں تے ٹی بی دے روگ نے حملہ کرتا
ہوئے۔ جدوں میں ایہہ اٹھے بارے کچھ نہ کچھ سوچ رہیا ہونداواں؛ ایہہ کچھ پلاں لئی اپنا ساہ
روک کے میرے ول حسرت تے امید بھریاں نظراں نال ویکھدا اے۔ اوس پل میں ایہہ اٹھے لئی
کچھ نہیں کر پاوندا، میںوں اپنے آپ تے شک جہیا ہون لگدا اے کہ میں جیوندا وی آں یاں
مویا، مرداں یاں نمد۔

ایس ویلے ایہہ اٹھے سردیاں ناٹاں پائٹنوں آرہیاں نیں۔ ایہہ مصیبت دی ایس
گھڑی وچ متھے تے ہتھ دھر کے کدی شاہی قلعے یاں مغل شہنشاہ جہانگیر دے مقبرے ول ویکھ رہیا
ہوندا اے تے کدی آصف خاں دے مقبرے تے مہاراجا رنجیت سنگھ دی سادھی ول۔ ایہناں
سمھناں تھاواں توں جدوں ایہہ کوئی اپنا خیر خواہ سپتہ پیارا اپنے دکھ وچ شریک ہوندا نہیں وسدا
تاں ایہہ شدائیاں وانگ رولا پاپا اسمان سر تے چک لیندا اے۔ اودوں خیرے ایہہ اٹھے بڈھے
جسے وچ اپنی چند کتھوں آجاندی اے۔ ایہہ آدے کناں تے ہتھ دھر کے اُچی اُچی اپنے پیاریاں
نوں مسلسل آوازاں ماردار ہندا اے؛ مغلپورا، سلطانیپورا، باغبان پورا، دروغے والا، توحید پارک،
اندرون شہر تے اودھا آل دوالا ایہہ دی بھاری جیہی مرداویں آواز نال گونج اٹھدا اے۔

ویلا گزرن دے نال نال ایہہ اٹھے ساہ اکھڑن لگدے نیں، ایہہ یاں اکھاں ساہویں

بھائی گیٹ، لوہاری، موچی دروازہ، شیراں والا، ٹیکسالی گیٹ، شاہ عالمی تے باقی ست اندرون شہر دے دروازے گھمن لگ پیندے نیں۔ ایہدے دوہاں ہتھاں تے وگ رہیاں سڑکاں (میکلوڈ روڈ، مال روڈ، ٹیمپل روڈ وغیرا) اُپر گڈیاں موٹراں دارش انج پسر دا اے جویں شہد دیاں کھیاں دے چھتے نوں چھیڑن مگروں ماکھی لاہن والے دے چہرے تے آپنے ول ودھ رہیاں کھیاں نوں دیکھ کے حیرت منڈ لاندی اے۔

میں اک دھوئیں دی لکیر ایہدا سینہ چیر دی، ایہدا گل گھنڈی وکھ رہیاواں۔ ایس وچالے ایہوں کھنگ دا اجہیا دورا پیندا اے کہ مسلسل کھوں کھوں کرن نال ایہدا ڈھڈ کھن لگ پیندا اے۔ چنے چر تائیں میں اپنے آفس لئی نکل رہیا ہوواں گا۔ ایہہ گندی مندی ہوا پھکدا راوی کنڈھے جاہوے گا۔ اوتھے صدتے دا گوشت شاپراں چ پائی راوی پُل دے سچے کھے کھلو تے بال ایہدا سواگت کرن گے، اوہ ایہوں جی آیاں نوں آکھن گے۔

ایہہ روز دُپہرے راوی وچ تھاؤندیاں جھاں وچوں کسے اک دی پوئل پھڑ کے شاہد رے آن وڑدا اے۔ اتھے آکے جھٹ ٹھہرن مگروں ایہدی یادداشت ایہوں سہارا دیندی سہی ہوندی اے۔ ایہوں اپنا حافظا مڑ بحال ہوندا چا پدا اے۔ ایہہ داتا صاحب حاضری بھرن دی ٹھان دا اے۔ اپر جدوں ایہہ راوی پار کردا اے تاں ایہدا چیتا ایہدا ساتھ دیون توں اُکا انکاری ہو جاندا اے۔ اوس ویلے ایہہ سبھ کجھ ہو یا بیتیا بھل جاندا اے۔ ایہہ مڑ لکھاں سوچاں سوچن مگروں وی کسے ڈھکویں نتیجے تے نہیں اپڑدا کہ ایہہ راویوں ایدھر لین کیہ آیا سی۔ ایہہ شدائیاں وانگ اپنے ڈھڈ توں کپڑا چک کے اوس تے وار وار ہتھ پھیردا آو دے بچلیاں تے پریمیاں نوں واجاں ماردار ہندا اے۔

جدوں میں دفتر وچ لُج لئی نکل رہیا ہوندا واں؛ ایہہ شاہ حسین دے مزار لاگلے قبرستان وچ نشتیاں دی ڈھانی چ بیٹھا بڑی بے فکری تے مستی دی لے وچ چرس دے سُوٹے کھچ رہیا ہوندا اے۔ ایہوں مگروں میں اپنے نت دے کماں کاراں وچ ایٹا رُجھ جاناواں کہ مینوں سر

گھر کن دی ویلھ نہیں ملدی۔ پچھلے ناٹم اکثر ساڈی ملاقات ہوائی جاندی اے۔ شامیں ایہدے تے میرے ملن دے تن ٹکانے نیں: ٹیشن، فوڈسٹریٹ یاں فرعامر دافلٹ۔

ایہنوں وی میرے وانگ کدی کدی پیگ لان دا بڑا ٹھکر اے۔ ایہہ آجاندا اے منٹاں سکنتاں وچ دُھوں پھکدا، بلغم ٹھکدا کدھروں۔ اودوں ایہدیاں ساریاں کھریاں کھریاں سُنن والیاں ہوندیاں نیں۔ ایہہ سارے دن دی ہوئی بیٹی جی دیر تک میرے نال سانجھی نہیں کر لیددا، ایہنوں ہند گوجین نہیں پیندا۔ جس دن میری ایس نال ملاقات نہیں ہوندی مینوں ساری رات اکھیں نیندر نہیں پمدی۔ میں ساری رات منجی تے لے پیا ایہدے اتے آدے آون والے کل بارے سوچدا رہندا واں۔ مینوں ایہدا کل، اج نالوں زیادہ پیڑ بھریا تے دکھ دانگ معلوم ہوندا اے۔ میں جیران ہوندا واں کہ اپنی خلقت ایہہ کنج آپنے اندر صدیاں توں سائی جا رہیا اے۔ ایس وچالے کدی ایس کسے نال نہ کوئی رگلا کیتا اے تے نہ کدی کوئی شکوہ شکایت۔ مینوں ایہدی طبیعت وچ بھل مائی توں دکھ صبر، شکر اتے برداشت دامادہ چوکھا محسوس ہوندا اے۔ جد کہ میرے کولوں انسان ہوندیاں ہو یاں وی ایہہ سبھ کچھ نہیں ہو پاؤندا۔ ایسے لئی میں ہور ناں نالوں کچھ زیادہ بڑ بولا، مونہہ پھٹ تے نڈراں۔

میں اپنے آپ نوں بہلان، وِرلان تے آپنا من وِرچان لئی ان گنت اوکڑاں تے مصیبتاں توں نجات دلان مارا، روز شامیں نکل آؤنا ایدھر عامرول۔ اتھے اسیں دو ہوئے تاں تیجا ایہہ ہوندا اے۔ جے چار ہوئے تاں پنجواں ایہہ۔ ساڈے وچوں اکثر کوئی نہ کوئی جھٹھی تے ہوسکدا اے؛ میں، عامر، شمس یاں رگل۔

عامر کدی کتے شہروں باہر ہووئے تاں کم چل ای جاندا اے۔ اوہ نکلن ویلے آودے فلیٹ دی چابی باہر لے بوہے توں رتا اندر لے پاسے فرش تے پئے قالین پٹھ واڑ جاندا اے۔ ساڈے وچوں جیہڑا وی پہلے اتھے اپڑے گا۔ اوہ اندازے نال اندروں دروازے تھلیوں چابی کڈھ لوے گا۔ جیکر ساڈے وچوں کوئی وی ایدھر نہ آوے تاں وی لاہورا اتھے ای ہوندا اے۔

ایہدی ایہناں ساریاں نالوں میرے نال زیادہ دل لگی اے۔ باقیان نوں تاں اکثر ایہہ کول بیٹھا
نظر وی نہیں آؤندا، میں لگا تار رو لا پاؤ نڈار ہواں گا:

”لہور بہت تکلیف وچ اے۔ پیڑت لہور دا ڈرو نڈا ایئے، ایہنوں سینے لایئے مترو.....
جویں ایس سانوں آپنی چھتر چھاویں ماواں ورگا نگہ بخشیا اے۔ بلگل اُنجے آسیں وی ایس اوکھی
گھڑی ایہد اسنگ نبھائیے۔“

”ایہنوں بھتی چڑھ گئی گلدی اے۔ ماما تچے پیگ تے ای اُلٹ جاندا اے۔“ رگل
دے مونہوں نکلے واک سُن کے باقی سبھ ٹھہرا کے مار ہسدے نیں۔

اودوں ایہہ پرانہہ باری کول بیٹھا کچھرا ہاسا ہسی جاؤ۔ مینوں ایہد ایہہ روپ ویکھ کے
ہورت پ چڑھو۔ پر میں اوس پل چپ رہن وچ ای آپنی بھلائی سمجھداں ہاں۔

3.2

اخباری تراشا 1

از حد سامانہ تا لانہور ھیچ عمارت نیست مگر در قصور

(سامانا شہریاں حدان توں لے کے لاہور تیکر، اجیہی عمارت کتے وی نہیں؛ جویں دی قصور وچ اے۔)

شری رام چندر دے پتر ”لو“ نے جدر راوی کنڈھے آن وسیا کیتا تاں اجوکا لاہور ”لوہ پوز“
آکھوایا۔ کئی ایہنوں ”لوہ کوٹ“ یاں ”لوہ آباد“ وی کہندے رہے نیں۔

نویں صدی دے مشہور سیاح ”الادریسی“ نے ایہنوں ”لہاور“ آکھیا اے۔ جدکہ
”تاریخ الہند“ دے مصنف البیرونی نے ایس شہرنوں ”لوہاور“ لکھیا اے۔ ایہدے ناواں دیاں
اڈواڈ عہداں وچ جیہڑیاں جیہڑیاں شکلاں عام لوکائی وچ معروف رہیاں نیں: اوہناں وچ
لاہور، لانہور، لوہاور، لوہور، لہاور، لہاوار، لوہو، لاہو، لہانور، لہورتے لاہور وغیرا دیاں حرفی
صورتاں مقبول تے عام فہم نیں۔

لاہور پنجاب دا دل..... صوفیاں، درویشاں، باغاں تے عبادت گاہواں دا شہر اے۔
 ایہہ اوّل دن توں ای اپنی تواریخ، ثقافت تے اتہاسی پچھوکڑ پاروں دُنیا بھر وچ مقبول رہیا اے۔
 ایسے کارن وکھ وکھ حکمراناں دیاں حکومتاں وچ ایہہ جگت بھر دے شہنشاہواں دی توجہ دا مرکز رہیا
 اے۔ شاید ایسے پاروں ہر عہد دے سرکڈھویں حکمران میل دے لوکاں دے دلاں وچ ایہدے
 اُتے حکمرانی کرن دی خواہش وی پنگر دی رہی اے۔

ستویں صدی دے اخیر وچ ایہہ گجر چوہان بادشاہ دا پایہ تخت بنیا۔ 682 عیسوی وچ
 کرمان تے پشاور دے پٹھان قبیلے نوں لاہور دی کھچ نے اینا مجبور کیتا کہ اوہ ایہدے اُتے چڑھ
 دوڑے۔ نویں صدی وچ لہوری ہندو راجپوت چتوڑ دے دفاع لئی مقامی فوجاں دی مدد لئی
 اُپڑے۔ دسویں صدی وچ خراسان دے صوبے دار سبکتگین ایس تے چڑھائی کردتی۔ اک بھٹی
 راجے دے مشورے تے راجا جے پال نے پٹھاناں نال گٹھ جوڑ کر کے دھاڑ وی فوج نوں اتھنوں
 ٹھن تے مجبور کردتا۔

ایہہ کہانی اتھے ہی نہیں رُکدی، بلکہ اگا نہہ وی چلدی اے۔
 غزنی دے تخت اُتے قابض ہوون مگروں سبکتگین دوبارا پنجاب تے حملا کیتا۔ راجا
 جے پال امن دا چاہیوان سی، اوس اوہناں نوں تاوان ادا کرن دا آکھیا۔ اوہ لاہور اُپڑ کے تاوان
 دیون توں نہ صرف انکاری ہو گیا سگوں اوس سبکتگین دے ہر کاریاں نوں قیدی بنا لیا؛ جیہدی اطلاع
 ملدیاں ای غصے وچ بلدے سلطان نے لاہور اُتے اک واری پھیر حملا کردتا۔ بھاجڑ پئی.....
 تے راجا جے پال نوں ہارنی پئی۔ دوجی وار سلطان کولوں ہار جاون مگروں اوہ دل چھڈ گیا تے اوس
 آتمہتیا کر لئی۔

..... 1008 عیسوی وچ سبکتگین داسپتر محمود ہندوستان تے حملا آور ہویا۔
 راجا جے پال دے پتر آند لال دے راکھے پشاور نیڑے اوہدے مقابلے لئی آن
 جوئے۔ محمود دی فوج نے اوہناں اُتے آتش گیر مادے دی اچیہی گولا باری کیتی کہ آند لال دے

راکھیاں وچ بھگدڑ مچ گئی۔ اوہدے فوجی ہمت ہار گئے؛ اوہناں وچوں کچھ تے اوتھے مارے گئے
باقی اوتھوں نٹھن وچ کامیاب ہو گئے۔ پر حیرانی والی گل ایہہ دے کہ ایس ہار دے باوجود لاہور
اُنجے قائم رہیا۔ ایس وچ بہتی ٹٹ بھجیاں خون خرابا نہیں ہویا۔

آنند پال توں بعد اوہدالا ڈلا جے پال ایستھوں دا حکمران بنیا۔

لاہور تے راجپوتاناں دی ایہہ خاندانی عملداری 1022ء تیکر چلدی رہی۔ پھیر جدوں
محمود نے اچن چیت کشمیر توں ہوندیاں ہو یاں لاہور تے چڑھائی کیتی تے جے پال نوں مجبورن
ایستھوں نس کے اجیر و سبیا کرنا پیا۔ ایہوں مگروں لاہور غزنوی سلطنت دا اٹوٹ انگ بنیا۔
محمود دے پوتے مودود دے زمانے وچ راجپوتاناں لاہور واپس لین لئی چڑھائی کیتی۔
پراوہ ناکام رہے۔ لاہور تے قبضے بعدوں محمود غزنوی نے آپے من بھاندے غلام ملک ایاز نوں
ایستھوں دا گورنر مقرر کیتا۔

ایاز نے لاہور شہر دوالے کندھ کھڑی کرن دے نال نال قلعے دا اینہہ پتھروی رکھیا۔
ایاز دمازائیکسا لی گیٹ نیڑے موجوداے، جیہڑا آج وی پہلے مسلمان حکمران دے مزار و جہوں جانیا
جاندا اے۔

3.3

نجیب دی ڈائری چوں اقتباس:

اک تے خبرے ایس پاگل نوں کیہ تکلیف اے۔

ایہہ محلے وچ لنگھدیاں وڑدیاں میرا راہ ڈک کھلووے گا۔ پہلے پہل ایہدی ایس حرکت توں میں
ڈر جاندا ہوندا ساں۔ پرفر ہوئی ہوئی مینوں ایہدی عادت جیہی ہو گئی۔ ایہہ گلی وچ دوروں مینوں
آؤندے نوں ویکھ کے ”چپ راست، چپ راست، ہوشیار باش، دست برپشت بہ بند،
حق ہو، حق ہو.....“، کردا ہویا فوجیاں وانگوں سینا تان دا، سدھا آکڑ کے میرے ول مونہہ
کر کے مینوں سلیوٹ مارو؛ جو میں ایہدا کوئی افسر ہوواں تے ایہہ میرا ماتحت۔

کئی وار تے ایہہ میری موٹر سیکل وچ وجد اوجدا مسماں پچیا اے۔ مینوں ایس گل دی
 سمجھ نہیں آؤندی کہ کیہ ایہنوں پورے محلے وچ بس اک اکلا میں ای اجہیا بندہ ملیاں واں،
 جیہد اروز ایہہ راہ ڈک کے کھلونا آپنا فرض سمجھدا اے یاں فر ایہنوں خبرے اجہی کھڑی خوبی
 میرے وچ نظر بندی اے کہ ایہہ روز میرا رستا ڈک کھلونا اے۔

اگے جد وی میں رُکدیاں موٹر سیکل کھلھار کے آپنی پیٹ دی جیب وچوں بٹوا
 کڈھیاں اک ادھ دساں و بیہاں دانوٹ ایہدے ول کردا ہوندا ساں تے ایہہ پہلاں پہلاں
 مینوں موڈ وکھاندا ہوندا سی۔ پئی میں تینوں تیرے توں ایہہ پیسے لین لئی نہیں کھلھار یا۔ پھیر ایہہ بڑ
 بڑ کردیاں آپ ای اوہ نوٹ پھڑ کے کنا ای چراو ہنوں آودی مُٹھ وچ بھینچدا رہندا ہوندا سی۔ پر
 ہن پچھلے کافی عرصے توں ایہہ کوئی نوٹ وی میتھوں نہیں لیندا۔ بلاں ہن تے جد وی میں موٹر
 سیکل کھڑی کر کے آپنی پاکٹ وچ ہتھ پارہیا ہوندا واں۔ ایہہ مسلسل کچیاں وٹدا مینوں لگا تار
 غصے نال گھور رہیا ہوندا اے۔ میں اپنے نال ایہد ایہہ ورتارا ویکھ کے ٹھٹھ ہو کے رہ جاندا واں کہ
 ایہنوں آپنیاں گلاں سنان لئی ایس محلے وچ صرف اک میں ای اکلا اجہیا بندہ ٹکریا واں جیہد اروز
 ایہہ راہ ڈک کھلونا اے۔ باقیوں لئی تے ایہہ ہاسے، ٹھٹھے یاں گھڑی پل دے محول داساماں
 اے۔ بس اتھے محلے وچ اک میں ای آں! جیہڑا ایہنوں محول نہیں کردا۔

میں اکثر سوچدا واں کہ ایہنوں میرے آون جاون دی خبر کیویں ہو جاندی اے۔
 سویرے گھروں نکلن دی نائمنگ دی تاں سمجھ آؤندی اے۔ پر اکثر شامیں یاں راتیں لیٹ آون
 تے وی ایہہ ویلا نہیں کھنجاندا۔ سگوں عین ویلے سر آن کھلووے گا میری راہ وچ۔ مینوں سمجھ نہیں
 آؤندی کہ کیہ ایہہ ساری دیہاڑی صرف ایسے اڈیک وچ ہوندا اے کہ کدوں میں گھروں نکلاں
 یاں شامیں اتھے پرتاں تے ایہہ انج مینوں لنگھدے ٹپدے نوں ویکھ کے کوئی نہ کوئی گل، ہَمَلایاں
 اکھان میرے متھے مڑھ سکے۔

کدی کدی تے ایہد یاں گلاں دی مینوں اُکا سمجھ نہیں آؤندی۔

کدی کدی کیہ اکثر ای نہیں آؤندی۔ پرایہنوں ایس گل دی کوئی پرواہ نہیں۔ ایہہ بے فکر ہو کے آئے روز اکوڑ کے کوئی نہ کوئی اکھان یاں قول میرے متھے ضرور مڑھو: پھت پھت، دگر دگر را محو کرد، از خیابان های لاهور۔ فتنے مُنہ ڈر فتنے مُنہ۔

ایہہ اکثر مینوں محلے وچ لنگھدے وڑدے نوں انج راہ وچ کھلھار کے گلاں کرن لگ پیندا اے۔ گلی وچوں لنگھدے جنے کھنے، بال ایانے ایہنوں ایسراں میرے نال گلاں کردے نوں ویکھ کے ساڈے دوالے اکٹھے ہو جاندے نیں۔ اوہ سارے ایہد یاں گلاں تے ایہدی آواز اُپر کن دھرن گے۔ اوہ سبھ لگا تار ایہدی اک اک حرکت تے گل نوں نوٹ کری جاون گے۔ اوہناں وچوں کوئی شیطان ایہد امونہہ چڑاندا، ایہد یاں نقلاں اُتاردا، چھینگے لاندہ۔ ایہدی ریس کرو:

فٹے مونہہ ڈر فٹے مونہہ..... ظفیری پاگل از ناٹ آلٹوڈ ٹومووان پیرا شوٹ کالونی بیئر اینڈ ڈئیر بہہ بہہ بہہ بہہ بہہ بہہ۔۔۔

ایہہ اوہناں بالوں نوں انج آ پناں نقلاں اُتار دیاں ویکھ کے جھنیاں لے لے کچیاں وندا بھر پور غصے دا دکھ لاکر اندا، اوہناں دے مگر چڑھو۔ اوہ ہاسے ٹھٹھے کردے اوہوں شوٹ وٹ جاون گے۔ ایہہ گند بکدا، ہتھ تے گہنی دے اشارے نال نوں نوں زاویے بناؤندا آ پنی شلوار تھلے کر کے اوہناں نوں پٹھوں کچھ وکھاندا، آپنے آپ وچ جھی جاؤ۔

کولوں لنگھد یاں محلے دیاں ادھکڑ، جوان گڑیاں چڑیاں تے سوانیاں آو دے تک تے ہتھ دھردیاں وچو وچ دند کڈھدیاں سر نیواں کے چھیتی چھیتی ایہدے نیڑیوں دی لنگھ جاون گیاں۔ ایہہ دند بھینچدا آ پنی شلوار اُتانا نہہ کر کے پھیر آ پنی مستی وچ مست الست ہو کے بھائی مُنے دی دکان باہر پئے پھٹے تے بیٹھے سیانیاں دی ڈھانی وچ بہہ کے اوہناں سنگ رل کے کسے نوں جماتے چڑھے سکولی منڈے کولوں اخباری سرخیاں سنن بہہ جاوے گا۔

کدی میں وی ایہتوں دی ایس ایکٹوٹی، رونق تے سنگت داسر گرم رکن ہوندا ساں۔

پرفر ہولی ہولی جدوں دو جیاں وانگ میں وی روزی روٹی دی بھال وچ تھاں گتھاں دھکے کھاون

لگ پياتاں سبھے سبھے ايہہ سرگرمی ميٿتوں چھٹ ای گئی۔ ايہہ ای نہیں، محلے دياں ہوروی کنياں سرگرمياں وچ ہُن ميں شامل نہیں ہوندا، جويس چودھاں اگست ياں فرعيدي ميلاد النبي دے موقع تے آپنے بزارنوں جھنڈياں تے نلياں نلياں مرچو پتياں نال سجانا۔ آلے محالے دياں گھراں دياں کندھاں نون پھلاں تے رنگ برنگے فيتياں دياں لڑياں نال سو پین بخشا۔ کندھاں اُپروں ايڈھراو دھرا جھا کدياں ہرنويس ويا ہے جوڑے دياں حرکتاں تے چھيڑ خانياں نون نوٹ کردياں، اوہناں دياں نقلان اُتارنا۔

گلی وچ کرکٹ کھيڈ دياں ايويں دو جياں دے گھراں وچ لنگھ دياں وڈ دياں عورتاں تے مرداں دی بڑک رکھنی تے پھير اوہناں وچوں کسے اک گھر دے باہر لے بوہے دياں جھيتاں راہیں اندر ہور ہی کارروائی بارے بے مقصد تے فضول گوياں لاؤندا ياں رہنا۔

ايہہ ای نہیں، اجہياں ہوروی کوترسو بھسوڑياں ہُن تے ميرے لئی خاب خيال ہوگياں نیں۔ جمران محلے دے ہر عاشق جوڑے دی خیر خبر رکھنی، اوہناں نون اک دو جے دی چھت اُپر ملد ياں گل دياں وکھ کے آوازاں کڈھنیاں، سيٿياں ياں بجری دے روڑ مارنا، مطلب اگلے دے کم وچ گھڑم پاؤنا۔

محرم تے رمضان.....

سال وچ ايہہ ای اوہ دو مہينے اچھے ہوندے سن جيہناں وچ ميں تے ميرے لنگوٿے لوکاں دی سوچوں باہرے اچھے کم کر جاندا ہوندے ساں، جيہناں دا کسے ہورنوں چت چيتاوی نہیں سی ہوندا۔ اسیں آپی آپی پسند دی گڑی گھر ہر دوئے دن کسے نہ کسے دی نیاز دے چول لے کے حاضر ہو جاندا۔ ميں آپ افطاری ویلے مسجد وچ وڑ کے وقتوں پہلاں لاؤٿ سپیکر کھول کے اذان دے کے ٹھہر جاندا ہوندا ساں۔ میری ایس شرارت پاروں کئی کاہلے تے بے صبرے دس پنڈھراں منٹ پہلاں ای روزہ افطار کر لیندا۔

ہُن تے ايہہ سبھ کجھ ہوا ہوگيا اے۔ اسیں اپنے مصروف ہو گئے آں کہ سانوں سر

گھر کن دی ویلھ نہیں رہی۔ نہیں تے بھلا..... اسیں کتھوں ساں نیک کے پٹھن والے یاں
 کبھدے دیکیاں وچ ایڈ زوری کہ اوہ سانوں ساڈیاں شرارتاں توں ڈک یاں ہوڑ سکے۔
 مینوں بالینے بارے پاگل ظفری دے واک یاد آرہے نیں: چائلڈ ہڈ ڈز ناٹ
 کم اگین۔۔۔ ڈگڑ ڈگڑ، گڑیں گڑیں، ریں ریں، بہہ بہہ ہاہا ہا۔۔۔

3.4

اخباری تراشا 2

غزنوی حکمراناں دے پہلے اٹھ آگواں دیاں حکومتاں دے زمانیاں وچ لاہور دا
 انتظام صوبے داراں دے ہتھ وں رہیا۔ فرمسعود خانی دے دور وچ ایہہ دارالحکومت بنیا۔ ایس توں
 پچھوں غزنوی خاندان دے بارھویں تاجدار خسرو دے زمانے وچ لاہور اک واری فرپایہ تخت بنیا
 اتے ایہدی ایہہ حیثیت 1128ء غزنویاں دے زوال تک اِنجے بنی رہی۔

غزنویاں توں بعد غوریاں ایس تے چڑھائی کیتی تے لاہور سازشاں دا گڑھ بن کے رہ
 گیا۔ 1214ء وچ چنگیز خان دیاں فوجاں نے غیاث الدین بلبن دے پتر شہزادہ محمد دی فوج توں
 راوی کنڈھے ہرایا۔ تے حضرت امیر خسرو نوں گرفتار کر لیا گیا۔ ایس جت پچھوں چنگیز خان دی
 فوج لاہور تے قابض ہوئی۔

خلجی تے تعلق شاہواں دے ویلیاں وچ لاہور نوں کوئی ذکر جوگ اہمیت حاصل نہ
 رہی۔ ایس وچالے اک وار لگھڑ دے راجپوتاں ایہنوں لٹیا ضرور۔

1397ء وچ امیر تیمور برصغیر تے حملا کیتا تے اوہدے لشکر دی اک ٹکڑی نے لاہور فتح
 کر لیا۔ تیمور نے آپے توں پہلے حملا آوراں وانگوں لاہور نوں دارالحکومت نہ بنایا۔ ایس توں بعد
 ایہہ بہلول خان لودھی دی سلطنت دا اٹوٹ انگ رہیا۔

ابراہیم لودھی دے زمانے وچ لاہور دے صوبادار دولت خان لودھی نے جدوں سرکار
 مخالف بغاوت دا جھنڈا چک کے مغل شہزادے باہرنوں جی آیاں نوں آکھیا۔ تے اوس ایس

معاملے وچ رتا ڈھل نہ درتی۔ بابر پہلے ای ہندوستان تے حملے بارے سوچ رہیا سی، اوہنے دولت خان دی دعوت تے ایس بارے آپنیاں کوششاں ہور تیز کر دتیاں۔

لاہور نیڑے بابر تے ابراہیم لودھی دیاں فوجاں آپس وچ ٹکرائیاں، جس وچ چت بابر دی ہوئی۔ چونہہ وناں دے وقفے بعدوں بابر نے دہلی دا رخ کیتا۔ اوہ اجے سر ہند نیڑے اپڑیا ای سی کہ اوہنوں دولت خان لودھی دی سازش دی اطلاع ملی؛ جس وجہوں اوس آپنا ارادہ تبدیل کر کے لاہور دا رخ کیتا۔ فتح کیتے ہوئے علاقیاں نوں اوہ اپنے وفادار سرداراں دے سپرد کر کے آپ کابل واپس آ گیا۔ اوس توں اگلے ورھے لاہور وچ ہور ہیاں سازشاں دیاں اطلاعاں ملن تے اوہ اک واری پھیر لاہور آن وڑیا، جیہدے نتیجے وچ دشمن فوجاں مقابلے توں پہلاں ای راوی نیڑیوں نسا شروع ہو گیاں۔

ایس توں پہلاں کہ بابر لاہور وسیا کردا، اوس باہر و باہر دہلی تے چڑھائی کردتی۔ پانی پت دی لڑائی فیصلہ گن ثابت ہوئی۔ ہندوستان وچ مغلاں دی وڈیائی دا ڈھول وچیا۔ تے اوہ ایٹھوں دی حکمرانی دے حق دار آکھوئے۔

صوبادار دی دعوت توں مغلاں دی سلطنت دا مڈھ بچھا۔

3.5

۲۳ جون ۲۰۱۷ء

لاہور

پیاری تمنا!

آکھن تے نہ آکھن وچ جیہد فرق اے۔ ایہہ اوہ جان لیوا آتے دکھ دانگ، پیڑاں بھریا زہریلا عنصر اے جیہد اکا سے جوگانہ نہیں چھڈ دا بندے نوں۔ چٹے دن دا چانن گواہ اے ایہہ اوہ زہر اے جیہد انسان نوں اندر و اندر سیونک وانگ چنڈا رہندا اے۔ جس پاروں سبھ کجھ کول ہوندیاں ہویاں وی بندہ اندروں کھوکھلا ہو کے رہ جاندا اے۔ ایہہ کھوکھلا پن بندے نوں نہ تے جیوں

دیندا اے تے نہ ای مرن۔

اک حیاتی جین لئی بندہ،
کینیاں موتاں مردا
ڈھولا تیری ناہری

توں واقعی بہت البیلی ایس البیلے.....

تینوں تے میرے وانگ مسلسل رُسنای نہیں آؤندا۔ جے تینوں میرے نال ایہی ای
نفرت اے تے پھیر توں میرے ہر sms دا جواب کیوں دے دیندی ایس۔ میری امیڑی نال گل
کرن ویلے تینوں اوپر اچھا feel کیوں نہیں ہوندا۔

تیرا facebook تے inbox وچ میرے گھر والیاں لئی فوٹو گھلنا پیا نہیں تے ہور
کیہ سی؟ ایہناں گلاں نوں میں جی واری سچھن دی کوشش کیتی اے، اونی واری میرے پکے.....
سوائے کھارے، نجواں دے ہور گچھ نہیں پیا۔

البیلے..... توں ہمیش میرے توں سچ لکاون وچ کامیاب رہی ایس۔ توں ٹھیک ای
آکھیا سی: ”محببت کرنا جرم نہیں ہے۔ میں بھی آپکو کہہ سکتی تھی۔ لیکن..... نہیں بولا۔ میں نے آپکو
ایسا کچھ بھی کہہ جب ہم الگ ہوں تو ہمیں زیادہ پریشان نہ کرے۔“

پریشانی کیہڑا کتوں خریدن جانا پیندا اے۔ ایہہ تے 24 گھنٹے عاشق لوک آپو آپنے
کھسیاں وچ پائی پھر دے نیں۔ ایس توں وڈی پریشانی ہور کیہ ہوسکدی اے کہ میں تیرے لئی
ایہہ چٹھی لکھن بیٹھاواں تے توں ساڈی گلی وچوں لنگھ رہی ایس۔ تیرے نال..... تیرا پرچھاواں وی
اے، تیری دوست، جل پری: خدیجہ۔

کے دُکھ دی گل اے کہ میں تینوں آواز دے کے روک وی نہیں سکدا۔

ایس معاملے وچ بہت ہی ضدی اے توں..... اکو حق سی میرے کول تیری دید دا۔
پچھلے دنیں توں میتھوں اوہ حق وی کھوہ کے میری روح نوں بھٹڑا کرتا اے۔

خبرے ایہدے وچ وی میرا ای قصور اے۔ اصلوں مینوں تیرا دل جتنا ای نہیں آیا۔

میں مسلسل تیرے پیار دی اک وچ سڑدار ہیاواں۔ میرے پھیر بلدی اک دے لنبواں ساڑسواہ کیتا اے مینوں۔ مٹھینے..... میتھوں دوری دا ایہہ دریا بہتا چرتیا نہیوں جانا۔ میں اینویں دو جتی وچ پھسیا ہویاواں؛ خبرے میرا اندر کیوں وار وار ہنگارا بھر دا اے کہ اک دن مڑ آویں گی توں اوہناں ای راہواں تے جیہناں دی دھدل ساڈے پیراں دیاں تلیاں چم چم تھکدی نہیں سی ہوندی۔ جیہناں راہواں تے اکثر میں تیرے لئی اکھاں وچھائی رکھدا ہوندا ساں۔

جندے..... دواہی سدھراں سن میریاں۔ تے توں اوہ دوویں پوریاں کرن وچ میری کسے اک خاہش نوں وی نہیں ویاہیا۔ نہ تے توں مینوں آدے پیر چمن دی اجازت دتی اے تے نہ ای توں مینوں اپنے تھیں آلوواں دے پراٹھے کھوائے۔ توں آکھیا:

”مینوں تیری قدر نہیں، تینوں ہے۔ ہو سکے تے مینوں بھل جا۔ ہمیش لئی.....“

خبرے کیہ ہو گیا اے مینوں، میتھوں ہن ہور لکھیا نہیں جا رہیا۔ ایہہ نہیں کہ گلاں مک گنیاں نیں۔ یاں اکھ ساتھ دیوں توں انکاری ہو گئے نیں۔ بس تھوڑی دیر توں کجھ زیادہ ای گھٹن جیہی محسوس ہو رہی اے۔ ساہ رُک چھیا گیا اے۔ کسے رُکھ نوں چھامار کے رج روون تے دل اے۔

تیرا آپنا N

—x—

کھانا ٹیبل تے لگ چکيا اے۔

میں، مہرو، انکل حبیب، نصیر تے ماں جی ہوریں نجیب نال جڑیاں گلاں اک دوئے نال سانبھیاں کردے دو چار گرانہہ سنگھوں پٹھاں لاہنا چاہ رہے آں۔ سانوں ساریاں نوں وچو وچ نجیب دی فکر کھائی جا رہی اے، ساڈا نہ کجھ کھاؤن تے چت اے تے نہ ای کجھ پیون ول دھیان۔ میرا ای نہیں سبھناں دا حال کجھ اجھیا ای اے۔

ویلا جیویں پد لاکے اڈر ہیا اے۔

—x—

عرش منور بانگیاں ملیاں، سُنیاں تخت لہور
(بُھے شاہ)

اخباری تراشے، خبراں تے نوٹس

لوڈھا ویلا: فضا وچ نمی کوئی نہیں، گرمی آتے جس زوراں تے وے۔ شام دارنگ
 امبراں تے کھنڈن لئی کجھ گھڑیاں تائیں اتا ولا دکھالی دیون لگ پوے گا۔ مغرب دی اذان ہون
 وچ حالے سوا گھنٹا باقی اے، ایس گھنٹے سوا گھنٹے وچ نہیر اپنے پڑ پھیلا کے سارے کاسے نوں
 آہنی لھویٹ وچ لے لوے گی۔ ایس وچالے میں اوہ سبھ تقریراں، فیتا بندیاں، سنن لئی کاہلا پے
 رہیاواں، جیہڑیاں اک اک کر کے نجیب نے پچھلے اٹھاں مہینیاں وچ اڈاڈا تھاواں، اکٹھاں تے
 موقعیاں اُپر ریکارڈ کیتیاں سن۔ ایس توں پہلاں کہ میں اوہناں سبھ تقریراں، مکالمیاں تے گلاں
 باتاں نوں سنن بہہ جاواں، مینوں نجیب دی ڈائری، اوہدیاں ادھ لکھیاں چٹھیاں، تاریخی نوٹس
 تے روزوار خبراں نوں کھ رکھنا پئے گا۔

میں اوس واپری نوں نوں سریوں دیکھن دے آہر رنجہ رہیاواں جیہڑی نجیب تے
 اوہدے ورگے کنیاں لہوریاں نال سنبندھ اے۔ میں اوہناں ان گنت لوڑاں تھوڑاں تے دکھاں
 تکلیفاں دے چہرے توں گھنڈ چکنا چاہ رہیاواں جیہڑیاں ایتھوں دے وسنیکاں تے تاریخی لاہور
 شہر نال جڑیاں ہوئیاں نیں۔ انج میں اوس پیتا دے اصلے آتے جڑھاں تیک اپڑنا چاہ رہیاواں؛
 جس کارن نجیب نے ایسے زیادہ صدمے سہے نیں کہ اج اوہدی دماغی مند حالی ایتھوں تیکر اپڑ گئی
 اے کہ اوہ دکھ وکھ شیواں دی آہنی آہنی سیہان تے شناخت دے عمل توں وانجھا ہو کے رہ گیا اے۔
 میرے ساہویں نجیب دے کمرے وچ چونکڑی مار کے بیٹھی کھل پلر تے کچ دے ہتھاں اُتے
 اوہدے ادھ لکھے نوٹس، کجھ اخباری تراشے تے روزوار خبراں اک دو جی دے موڈھیال اُپر
 باہواں دھر کے کھڑیاں نیں۔

4.1

پچھلے اک ہفتے توں ملک دے جانے پچھانے مشہور استاد چترکار ڈاکٹر اعجاز انور
ہوراں نوں لاہور پبلک سلسلے تک کر رہی اے۔

ڈاکٹر ہوری علامہ اقبال ٹاؤن اپنے جدی گھر وچ رہ رہے نیں۔ اوہ اپنے اخباری
کارٹوناں تے پرانے لاہور دیاں پینٹنگز پاروں دُنیا بھر وچ مقبول نیں۔ اوہناں تے الزام اے
کہ اوہ اجکل عمرانا ٹوانا نال مل کے لاہور دیاں پرانیاں عمارتاں دے بچاؤ لئی تحریک چلا رہے
نیں۔ اوہناں دے مطابق سرکار اورنج ٹرین دے چکر وچ تاریخی شہر لاہور دے صدیاں پرانے
ورثے نوں نقصان اڑا رہی اے۔

سٹیٹ دے سنیئر شہری ہون دے ناطے اوہناں نوں سرکار دے دربارے بہت شکوے
شکایتاں تے اُلاہے نیں۔ پر سرکار ہے کہ اوہناں چھیتی توں چھیتی اورنج ٹرین دا ٹریک وچھاو
دی کالھ پئی ہوئی اے۔

ڈاکٹر ہوراں کل اپنے سنگیاں ساتھیاں نوں چوہر جی اکٹھے ہون دی کال دتی اے۔

4.2

نجیب دی ڈائری چوں اقتباس

”توڑ دتا دل، کرگئی بے وفائی، مارتا ڈنگ۔ ایہہ سالیاں بس ایہو کجھ امی کر سکدیاں
نیں۔ انج سرسٹ کے پیٹھیاں کجھ نہیں بننا۔ انج نہیں توڑ چڑھنی۔ اوہ نہیں تے کوئی ہور سہی
ہاہاہا..... ہاہاہا۔“ اوہ میرے ساہویں ہتھ نچاؤندیاں بولیا۔

”ایہہ عورتاں نہیں، چام چڑکاں نیں سالیاں۔ جینوں اک وار جمڑ جان دیاں نیں،
مڑساری عمر پچھان نہیں چھڈ دیاں اوہدا۔

آپاں ایسے توں کدی کسے عورت نال یاری نہیں لائی۔ اپر دنیا دیکھی اے اساں دنیا،
رنگ برنگی، فریبی، دھوکے باز تے کمیٹی۔ تاہیوں تے سانوں ایس بارے تھوہ اے کہ ایہہ چام

چڑکاں ای نہیں اونتریاں۔“ اوہ آپنی بانہہ نال تک پونجھدا، گل جاری رکھدا اے۔
 ”تسیں سفر دوران کسے بس وچ بیٹھے او۔ ایہہ نال ای گھسر جان گیاں۔ سگول اگلی
 سواری تے چڑھ جان گیاں۔ جے اگول کوئی ایہناں نوں اُستر اکرے۔ اوہ اگول ایہناں نال کوئی
 چھیڑ خانی کر بہوے یاں بھل چک، ایہہ فٹ اوہدی ماں بھین اک کر دین گیاں:
 ”گھرے دھی بھین نہیں ہے تیری۔ کیویں اکھاں پاڑ پاڑ تاڑ داے اگول بے شرم نہ
 ہووے تاں ڈیلڑ چہیا۔“

اجیہے ویلے لاری وچ موجود ہر جگہ کھناں ایہناں دی عزت دارا کھا بنو۔ جیہنے کدے
 کسے گئے نوں ڈھیم نہیں ماری ہوو، اوہ سالاد وی اوس ویلے گھڑی دی گھڑی آپنے آپ نوں بڑا تیں
 مارخان سمجھو۔“

اوہ گلاں کردیاں کردیاں کجھ پلاں لئی رُکدا اے، پھیر تھوڑی چپ مگروں گل گجھ انخ
 چھو ہندا اے: ”میںوں ایس گل دی کدے سمجھ نہیں آئی۔ اوڑک ایہہ چاہندیاں کیہ نہیں؟ کیہ لوڑ پیدا
 اے ایہناں نوں؟؟؟ نہ تے ایہناں نوں کوئی من پسند و رڈھیندا اے تے نہ ای کجھ ہور۔ پرفرو
 ایہہ اکواری جیہدے لڑگ جاوون گیاں، مڑ اوہدا پچھا نہیں چھڈ دیاں۔ ایہناں وچوں کئی تاں من
 من، دودو من دیاں دھوبناں توں دی بھاریاں نہیں تے کئی اُکا ای سرٹیاں سکلیاں تے مکلیاں، ہوا
 دے ہلکے جیہے جگے نال اُڈن ہاریاں۔“

ایس توں پہلاں کہ میں اوہدی کسے وی گل دا جواب دیندا۔ اوہ میرے سامنے ٹیل
 تے پئے میرے ای جوٹھے گلاس وچ جگ چوں ہور پانی پا کے غٹا غٹ اکو ساہے پی گیا۔ میں
 اوہدی ایس حرکت توں حیران ساں۔ اوہ میںوں پہلی نظرے دماغوں بلیا ہو یا لگیا سی۔ اوہنے چٹے
 رنگ دی میل کچلی بنیان اُتے سلوکا پایا ہو یا سی، جیہڑا تھاں تھاں توں اُدھر یا تے چھجیا ہو یا دکھالی
 دے رہیا سی۔ سلوکے دیاں چارے فرنٹ سائیڈ والیاں جیہاں اوہنے رنگ برنگے، مڑے تڑے
 کاغذاں نال بھریاں ہوئیاں سن۔ اوہدی داڑھی وانگ اوہدے سردے والاں وچ وی چٹے والاں

دی گنتی کچھ زیادہ ای سی۔ اوہدی داڑھی چونہہ کو ہتھیاں دی ودھی ہوئی دس رہی سی۔ اوہنے اپنے تیز اک پائی جیبی کالے رنگ دی پیٹ پھنی ہوئی سی، جنہوں اوس اپنے لک دو الے سپے دی اک رسی نال گنڈھ ماری ہوئی سی۔ اوہدے وال مٹی گھٹے وچ اٹے میلے گھسمیلے تے جڑے ہوئے سن جو یں پچھلے کافی دناں توں اوہ نھاتا ای نہ ہوئے۔

اوہنے اکوسا ہے پانی دا بھریا گلاس پیون مگروں اک نگاہ اپنے گٹ ول ماری۔ جتھے اوس پہلاں ای پنسل نال اک گھڑی دا نقشہ بنا یا ہو یا سی۔ اوہ اپنے گٹ ول ویکھدیاں جھبڈے ہنکیا:

”اوہو ہوووو میرے کول زیادہ ٹائم نہیں جی۔ آئی ایم ویری بزی پرسن۔ مینوں لگ رہیا اے کہ مینوں ہُن اتھوں چلنا چاہیدا اے۔ اک ہور چینل مین نال میری اک ارجنٹ میٹنگ اے ہا ہا ہا..... ہا ہا ہا..... فرملاں گے۔ فرملاں گے چام چٹکاں دے ستائے آدمی، فرملاں گے ہا ہا ہا۔“

اوہ اپنے دوویں ہتھ ہلاؤند امنٹاں سلکٹاں وچ اوتھوں تتر ہو گیا۔
میں حیران ساں کہ اوہنوں میرا دل ٹن والی گل کوں پھری:

”اوس ایویس ٹیوالایا ہونا (میرا اندر ہنگارا بھر دا اے) نہیں ایہہ ٹیوانہیں ہوسکدا۔“
میں آپ ای دلیل گھڑ داہاں۔

اوہ کون سی؟ میں قیاسدا ہاں۔

شاید کوئی جوکر، راس دھارنیا، فقیریاں اللہ لوک۔

نہیں نہیں..... اوہ ایہناں وچوں کوئی وی نہیں سی۔

پاگل: میں اوہنوں پاگل نہیں آکھاں گا۔

اوہ کچھ ایس لئی کہ اوس جیہڑیاں گلاں میرے نال کیتیاں سن۔ اوہ کوئی پاگل ایڈے

پک نال نہیں کرسکدا۔ میں اوہنوں گیانی آکھاں گا، جیہڑا دو جیاں داچرا، اکھاں یاں ہتھ ویکھ کے

دس دیوے کہ اوہناں نال کیہ بیت رہی اے یاں اوہناں دی قسمت وچ کیہ کجھ لکھیا ہو یا اے۔
 ”اچیے ودیشی جاسوس ہوندے نیں۔ (مینوں عامردی مت چھتے آئی، جیہڑا اچیے کسے
 وی بندے نوں ویکھ کے فٹ دس دیندا ہوندا اے کہ اوہ کیہڑے رنگ وچ پھر رہیا اے) بھیس
 بدل کے پھر دے نیں کمینے۔“

”باؤ جی! ایہہ اگے وی اتھے امی ہوندا اے۔“

مینوں چاہہ دا کپ پھڑان آیا ویٹر منڈا آپ مہارے بولے پیا۔
 ”مینوں گدا اے تسیں ایہوں ایہوں پہلے ایہر کدھرے نہیں ویکھیا۔ ایہہ پاگل
 اے جی، پاگل۔ ایہدے ایسے شہر وچ تن وڈے وڈے ڈیپارٹ مینٹل سٹور نیں۔ ایہہ بڑا امیر
 بندہ سی جی۔ پر ایہدے بھراواں ہُن ایہوں پاگل بنا دتا اے۔ آہندے نیں: کالا جادو چلیا اے
 ایہدے تے کالا جادو۔“ اوہ آہنی گل جاری رکھدا اے۔

”تسیں ویکھیا نہیں..... کجھ پاگلاں وانگوں اُچی اُچی ہس رہیا سی اوہ، بے فکر جیہا
 ہاسا۔ اوہناں جان بچھ کے پہلاں ایہوں ملو زوری مینٹل ہو سٹیل وچ داخل کروایا، مڑ پاگل
 خانے بھیج دتا۔ جتھے روز ایہوں کئی کئی بجلی دے جھٹکے لوائے جان دے رہے نیں۔ ہُن تے ایہہ ادھا
 نہیں پورا پاگل اے جی پورا پاگل۔“

ویٹر دی گل سُن کے میں ہور ناں ویہناں وچ گوتے کھاؤن لگ پیا۔

اوس ڈھابے توں لُنج تاں میں اگے وی کردار ہیاواں۔ اپرا ایس پاگل نال ایہہ میری
 پہلی ملاقات سی۔ میں دُپہر دے کھانے دا بل ادا کرن لئی اگا نہہ ودھیا۔ میں کاؤنٹر تے بیٹھے
 بھارے جیسے بندے نوں پیسے پھڑا کے، خبرے کیوں اوس پاگل دے مگر مگر ہوٹرا یا، جیہڑا کجھ دیر
 پہلاں او تھے میرے نال آن مخاطب ہو یا سی۔

اوہ میرے ویہندیاں ای ویہندیاں جھب دے روڈ کراس کر کے کدھرے چھائیں
 مائیں ہو گیا۔ میں مایوس ہو کے مڑاوتھوں دفتر دا رُخ کیتا۔ جتھے اج میرا خیری دن سی۔ کیونجوا ایس

مہینے کچھ زیادہ چھٹیاں کرن پاروں صاحب ہوراں میری تھاں اک خوبصورت گڑی نوں آپنا سیکرٹری چن لیا اے۔ مینوں اوہناں دی ایہہ دوگلی پالیسی دیکھ کے بہت حیرت ہو رہی اے کہ اک پاسے تے اوہ لاہور بچاؤ مہم تے اورنج لائن میٹروٹریں ورو دھ این جی اوز دے آگوداں دے موڈھے نال موڈھا جوڑ کے ٹر رہیا اے۔ تے دوجے وئے اوہ ایسے اورنج میٹروٹریں پاروں کھجلی ہور ہے میرے جیسے مہارت بندے نوں بجائے ہمدردی دا دکھالا کران دے نوکریوں کڈھ رہیا اے۔

ظفری اکثر اچھے لوکاں بارے ٹھیک ای آہندا ہوندا اے:
 ”آل انٹیلی جنٹ پرسنر ان پاکستان آرٹاکنگ وڈا درز، گڑگڑ، دوؤ، بیس بیس، ہہ ہہہ ہاہاہا۔۔۔“

4.3

نوٹس-1

The reigns of Humayun, Akbar, Jehanger, Shahjehan and Aurangzeb the Successors of Babar may be Considered the golden period of the history of Lahore. The city again became a place of royal residence; gardens, tombs, mosques and pavilions sprang up in every direction; the population increased, suburbs arose until the city became, in the language of Abul-Fazal "the grand resort of people of

all nations," and celebrated for its fine buildings and luxuriant gardens. To this day almost all that is architecturally beautiful in Lahore is referable to the period of the early Mughal Emperors.

(باہر دے سہتر اہامیوں، اکبر، جہانگیر، شاہ جہاں تے اورنگ زیب دے حکومتی زمانیاں نوں لاہور دی تاریخ دے سنہرے دور تھیا جاسکدا اے۔ شہر دو بار توں شاہی رہائش گاہ بن گیا۔ باغ، مقبرے، مسجد اآتے آرام گاہواں چونہ کوٹیں اُسریاں، آبادی ودھ گئی، مضافات ودھے ایستھوں تک کہ اہل فضل دے کہن طرحاں: شہر سبھتاں توں دے لوکاں دی وڈی رہن تھاں بن گیا اآتے آپنیاں خوبصورت عمارتاں تے باغاں پاروں سیہانیا جاؤن لگ پیا۔ اج تک لاہور وچ ہر شے جیہڑی تعمیری لحاظ نال سوئی اے، اوہدا حوالا ملدھلے مغل بادشاہواں دے عہداں نال سنبندھا اے۔)

4.4

۲۳ جون ۲۰۱۷ء

لاہور

بھئی!

کیڈی عجیب گل اے کہ سبھ کجھ جانندیاں تجھدیاں ہو یاں وی..... میں روز تینوں چٹھی لکھن بہہ جانا واں۔ ایس توں وی وڈی حیرانی والی گل ایہہ ہے کہ میں کدی وی تینوں پان خوریاں دی زبان وچ مخاطب نہیں کیتا۔ حالاں کہ میں جاندا واں پئی توں پنجا بن ہو کے جتی آپنی ماں بولی توں دوراں۔ میں اوس توں کتے ودھ لکھنوی ڈرامے بازاں دی بولی توں دریڈے آں۔

ایہہ بلگل اُنج ای اے جسراں توں میری خاطر آپنی پہلی محبت نہیں چھڈ سکدی، جویں تیری خاطر میں آپنی ماں بولی۔

تینوں یاد ای ہونا اے، اوس دن توں میتھوں پچھیا سی:

”تسلیں پیار وچ مینوں کئو اں نمبر دیندے او۔“

یاد ای کئی اتا ولی سیں اودوں توں۔ ایہہ جانن بارے کہ میں تینوں کنا پیار کردا ہاں۔

چھینے ای! اوں پل ایہہ جان کے یک دم تینوں شک لگاسی؛

”ہیں..... تچا..... پہلا کیوں نہیں؟“

ایہو پچھیا سی ناتوں۔ اوں ویلے توں پھاوی ہوندی جا رہی سیں کہ میرا پہلا عشق.....

ایہہ سُن کے توں کئی کئی رہ گئی سیں کہ میرا پہلا عشق میری ماں بولی، میری زبان تے میری ماں

اے، جینوں میں کدے وی منوں نہیں وسار سکدا۔

مینوں پتہ اے تینوں میرے دو بے عشق داوی علم اے تے ایس گل دا بھرم مینوں وی

اے کہ تینوں پیار وچ تچا نمبر اُکا پسند نہیں۔ ویسے آپس دی گل اے، مینوں وی ایہہ تچا نمبر پسند

نہیں۔ سیانے کہندے نیں: بندہ جتا مرضی بڈھا ہو جاوے اوہ آو دا پہلا پہلا لہڑ پٹے دا پیار کدے

نہیں بھل سکدا؛ بلگل اُنجے جو یں میں، جمر اں توں.....

توں اکثر میتھوں پچھدی رہی ایں: ”تہا نوں میرے نال عشق کویں ہو سکدا اے۔“

حالاں کہ میں ایڈی سوئی وی نہیں تے اُتوں نالائق وی آں۔ پھیر تسلیں کیوں ایسے پاگل ہوئی

جانداں او میرے لئی۔ پلیز ایسے پھاوے نہ ہوؤ، آپنے آپ نوں سنبھالو۔ نہ میں تہا نوں پیار دے

سکدی، نہ لے۔ میری پچھان الگ، تہا ڈی الگ۔ نہ میں تہا ڈی منزل، نہ کجھ ہور۔ مینوں پتہ اے

تسلیں میرے بارے کہیے سوچدے او۔ یاں تہا ڈیاں میرے بارے کہیے فیئلنگز نیں۔ پر یاد رکھو میں

ایہہ اکدی مثبت رسپانس نہیں دیاں گی۔ جے دوست بننا چاہو تاں ویلکم، نہیں تے تہا ڈی مرضی۔“

توں آکھیا: ”تمہاری گارنٹی مجھے میری دوست (حنا) نے دی۔ جو منزہ کی دوست ہے،

میری کلاس فیلو۔“

میں پچھداں: کہیے گارنٹی دتی اوں تینوں.....

ایہو کہ میں سچا واں۔ پر تینوں پھیر دی یقین نہیں آیا۔ توں پھیر دی مینوں ای قصور وار

ٹھہرایا۔ آخری وارجدوں تیری میری ماں نال گل ہوئی توں ساری گڑ بڑی دا ذمے وار مینوں تے
منزہ نوں ٹھہرایا۔ توں ہر گل وچ منزہ نوں کیوں گھسیڈی اے۔ ایہہ سارا گچھ تے میری وجہ کر کے
ہویا، ایس پواڑے دا ذمے وارتاں میں ہاں۔ مینوں جو سزا توں دیویں، مینوں منظور اے۔

جے تینوں میرے نال کوئی وی سروکار، واسطایاں پیار نہیں سی۔ تے پھیراوس دن توں
کیوں لاوے وانگوں پھٹی۔ کاہتوں دل کا ہلا پے رہیا سی اودوں تیرا۔ کیوں ملنا لوچ رہی سیں
اوس دن سویلے یونیورٹی توں: ”آپ ہر صورت کل یونیورٹی آؤ۔ جیسے بھی ہو..... چھٹی نہ کرنا۔
مجھے آپ سے ملنا ہے۔ بہت ضروری۔ پلیز۔“

ایہوشبد وار وار دہر رہی سی توں کملیاں وانگ۔

وارث شاہ ٹھیک ای آکھیا اے:

وارث شاہ نوں ہیر خوار کیتا، نہیں رب صاحب سردار کیتا

تیرا..... این

4.5

لاہور ہائیکورٹ وچ اورنج لائن میٹرو ٹرین منصوبے دے خلاف درخواستاں دی شنوائی
جسٹس عابد عزیز شیخ تے جسٹس شاہد کریم کر رہے نیں۔ ہائیکورٹ دے ایس دوڑ کنی تیج دی شنوائی
لئی ڈی جی ماحولیات عدالتی حکم دے باوجود عدالت وچ پیش نہ ہو سکے۔ ڈی جی ماحولیات نوں گل
ریکارڈ سمیت عدالتے پیش ہوون دا حکم دتا گیا اے۔
کیس دی اگلی شنوائی 8 تاریخ تک ملتوی کردتی گئی اے۔

4.6

نوٹس-2

On the accession of Humyaun, the Punjab,
together with Kabul and Kandahar, became the

apanage of Kamran, Humayun's younger brother, who seems to have given the first impulse to the architectural adornment of Lahore, by building a palace, with a garden extending from Naulakka to the river Ravi. During the struggle between Humayun and Sher Khan, Lahore served as the place d'armes of the Mughals, and, on the temporary expulsion of the former from the throne, narrowly escaped destruction. Sher Khan at one time meditated razing it to the ground, and transferring its inhabitants to Mankot in the Sialkot range; and, on his death-bed, he lamented his not having done so as one of the errors of his life.

(ہمایوں دے تخت سنبھالنے لگروں پنجاب، کابل تے قندھار دے نال ہمایوں دے نکلے بھرا کامران دی جاگیر بن گئی، جیسے دیہندیاں ای ویہندیاں سبھ توں پہلے آپنا دھیان لاہور دے تعمیری حسن ول کیتا اتے اک سوہنا محل بنایا، جیہدا نوکھا باغ دریائے راوی تک پھریا ہویا اے۔ ہمایوں تے شیرخان دی لڑائی دوران لاہور مغللاں دے ہتھیار رکھن دی تھاں وی رہیا۔ اتے بعد وچ اوہناں دی عارضی جلاوطنی وچوں بڑی اوکھت نال تباہی توں بچیا۔ شیرخان نے اکوویلیے اونوں مٹی وچ ملاون تے اوہدے واسیاں نوں مانکوٹ، سیالکوٹ دی رینج وچ منتقل کرن واسوچیا اتے مرن بستر تے اوہ اچھیا نہ کر سکے نوں اپنی زندگی دیاں غلطیاں وچوں اک جان کے بہت کچھ تھیا۔ اوہراڈیرائن اوہدے سپتر دے عہد وچ دوبارہ بنایا گیا، اپراوس تے عمل نہ ہو سکیا۔)

پیاری بیٹا!

شکراے..... مٹھئے توں چپ تے توڑی۔

رب دی سونہہ میں تے بہت ای اکلا ہو گیا ساں تے اکلے بندے دے ذہن وچ
خبرے کیہ گجھ چلدار ہندا اے۔

مینوں پتہ اے اے آج تک میں جنیاں وی چٹھیاں تینوں لکھدار ہیاواں۔ اوہناں وچوں
اک وی تینوں نہیں ملی۔ ملدیاں وی کسراں؟ توں وی بہت ای کملی ایں یار۔ اصلوں اوہ سبھ
چٹھیاں میں تینوں پوسٹ یاں گھلن لئی تھوڑیاں لکھیاں سن۔ اوہ تاں بس دل دی بھڑاس کڈھن
کیتے..... من نوں ہلکا کرن ماریوں لکھدار ہیاواں۔ اوہناں وچوں جنیاں وی ہتھے چڑھیاں، الہی
مُہرل جاوَن گیاں جناب نوں۔

میری جان! میں، بہت آپ سیٹ رہیاواں پچھلے دنیں۔

تیرے ایس اعلان نے میری خوب مٹی پلٹ کروائی اے کہ تیری روز میری ماں نال
گل بات ہوندی رہی اے۔۔۔

ہاں ایہہ وی سچ اے پئی میں تیری پہلی محبت تک اپڑ گیا واں۔ ایہہ گل میں ایویں
تیتھوں لکائی رکھی۔ آصف تیرے وانگ حدوں ودھ آزاد خیال اے۔ تیرے توں پہلاں وی
اودھی زندگی وچ کوئی گڑھی ہے سی۔ میں اودھی اوہ فوٹو دیکھی اے جیہڑی اوس آپنی ایکس گرل
فرینڈ دے ویاہ تے دو نہہ کاراں وچکار کھلو کے کھجوائی اے۔ خیر اوہ تینوں پسند اے تے میریاں
نظراں وچ تیری پسند کدی وی ماٹھی تے ہو ای نہیں سکدی۔

چل آج تینوں دس ای دینداواں کہ مینوں تیرے نال اینا پیار کیوں ایں۔ کیونجوتوں

سبھ توں وکھری ایں۔ بلکل ساریاں توں الگ تلگ، اڈ۔ میں کدے تیرے سرتوں چٹی لتھی نہیں
وکھی۔

تیرے وچ دو جیاں گڑیاں وانگ شو..... شا..... کوئی نہیں۔
توں پنجاب دے پنجاں دریاواں دے پوترپانیاں وچ بھاتی دھوتی سنکھی ٹیاریاں،
تیرے وچوں مینوں پنجاب دھرتی دی چکینی مٹی دی مہک آؤندی اے، جیہڑی پنجاب دیاں دیسی
جٹیاں وچ ای ہوسکدی اے۔

جے تینوں برانہ لگے تے میں بلا جھجک ایہہ آکھنا چاہ رہیاواں:
توں کوئی عارضی تے وقتی من پرچاؤ شے نہیں کہ ویلا لنگھ جاوون گروں تینوں بھلا دتا
جاوے۔ رب دی سونہ تیرے نال سوں کے نہیں، سگوں جاگ کے پوری عمر بتائی جاسکدی اے۔
اوہ وی جیکر تینوں چنگا لگے تے.....

اگلی چٹھی تائیں

رب راکھا

تیرا۔ این

4.8

لاہور میٹروٹرین منصوبے دی شمالا مارباغ دے دوسوفٹ اندر تائیں تعمیر دا معاملہ عالمی
اہمیت دا حامل نظر یون لگ پیا۔ معاملے بارے اُپرلی سطح تے سرکاری وفد 10 توں 20 تاریخ
تائیں استنبول وچ ہوون والی یونیسکو ہیرٹیج کانفرنس وچ وضاحت پیش کر کے یونیسکو دے ایس
معاملے بارے تحفظات دور کرن دی کوشش کرے گا۔

پنجاب حکومت دے پیج رکنی وفد وچ ایم ڈی ماس ٹرانزٹ اتھارٹی، چیف انجینئر ایل
ڈی اے، ڈی جی آر کیا لوجی، ڈپٹی ڈائریکٹر حسن محمود گیلانی، کنسلٹنٹ ڈاکٹر عائشہ پامیلارا جرشامل
ہوون گے۔

حکومتی وفد سول سوسائٹی ولوں ہیرٹیج متاثر کرن بارے اپنی وضاحت پیش کرے گا۔ یونیسکو نے اورنج لائن ٹرین دے شمالا مارباغ دے دوسوفٹ اندر تک ٹریک دی تعمیر بارے سخت تحفظات دا اظہار کیتا اے۔ جدوں کہ کانفرنس وچ لاہور سمیت دنیا بھرتوں ہیرٹیج سائٹس دے کیس ساہویں رکھے جان گے۔

حکومتی وفد نے ترکی دے ویزیاں سمیت سفری دستاویزاں مکمل کر لیاں نیں۔

4.9

نجیب دی ڈائری چوں اقتباس

میںوں نوکری توں کڈھ دتا گیا اے، ایہہ گل اے میں گھر چوں کسے جی نوں نہیں دسی۔ میں نہیں چاہندا کہ میں، ایس بارے اوہناں نوں دس کے اوہناں دی پریشانی وچ ہور وادھا کراں۔ ڈاکٹر اے اج دادا جی ہوراں نوں گھر آون دی چھٹی دے دتی اے۔ شمس نے اپنے اک جانن والے نوں آکھیا اے کہ اوہ ایم این اے صاحب نوں ریکوسٹ کرن پئی اوہ سی ایم صاحب ہوراں ولوں متاثرہ گھراں نوں ملن والے پیسیاں دی لسٹ وچ ساڈاناں وی درج کرن دا حکم جاری کر دیوں۔ اوس اگوں ساڈے نال پوری پوری ہمدردی جتان دیاں، سانوں ایس کچھوں بے فکر ہو جاوَن دا آکھیا اے۔

اباجی، پورے چودھاں دنوں گروں دادا جی ہوراں نوں دیکھن تے میوہ پھتال وچوں اوہناں نوں گھر لے آون لئی اگلا ہنڈی خد گئے نیں۔

ہُن تک تے اوہناں نوں آجانا چاہیدا سی، ہُن تے کافی دیر ہور ہی اے۔ ہوسکدا اے اے اوہ کدھرے رستے وچ ای ہوون۔ میرا اندر ہنگارا بھر رہیا اے۔ میں اپنے آپ نوں تسلی دیوں دی کوشش وچ آں۔

میںوں ڈھا بے والا گیانی یاد آرہیا اے۔ اوہ اتھے ای کدھرے نزدیک ای رہندا اے۔ سویرے جدوں میں بزاروں اباجی ہوراں لئی ناشتالے کے گھر برت رہیا ساں۔ اوس نال

میری دو جی ملاقات وی ہوئی گئی۔ اوہ مینوں ویکھدیاں ای کھڑکھڑا کے ہس پیا:
 ”ہاہاہا..... ہاہاہا..... میں اجکل بے حسی سکھن دے جتن وچ آں۔
 میں دس سکناواں کہ تسیں ایس وقت کیہ سوچ رہے او۔ ہاہاہا.....۔
 ایہو کہ بے حسی سکھی جاسکدی اے یاں اپنائی۔
 بے سکھی جاسکدی اے تے کج؟ اپنائی جاسکدی اے تے کسراں؟ ہاہاہا۔
 کجھ لوکاں دا خیال اے کہ بے حسی نہ سکھی جاسکدی اے تے نہ اپنائی۔ ہاہاہا..... ہے
 ناں کڈی عجیب گل۔ میں آکھداں: بندے نوں بے حس بننا پیندا اے۔
 ہُن تسیں سوچ رہے ہوؤ گے کہ ایہہ، اج کنج دیاں گلاں کر رہیا اے۔ بے حسی نہ سکھی
 جاسکدی اے تے نہ اپنائی۔ بلکہ ایس لئی تے بندے نوں بے حس بننا پیندا اے۔ کدبن دا اے بندہ
 بے حس۔ تسیں ایہو سوچ رہے او۔ ناں ہاہاہا۔“ اوہ میرے ول اشارہ کر دیاں بولیا۔
 ”ہر بندے دی زندگی وچ کدی نہ کدی اوہ ویلا ضرور آؤندا اے، جدوں بے حسی
 اوہدے اُتے مہربان ہو جاندی اے تے اوہ بن جاندا اے بے حس، مکمل تے پورا بے حس۔“
 ”کدبن دا اے بندہ بے حس؟“ میں اوس توں پچھداں۔
 ”..... ہاہاہا..... ہُن آئے ناں اصلی گل ول۔ میں دسداں تہانوں ہاہاہا..... جدوں
 اوہ دیاں معاشرے تے آل دوال وچ روزوار ہوون والیاں بدیاں، کوجھاں تے ظلمان خلاف کجھ
 وی چنگا۔ یاں بہتر کرن دیاں سبھ آساں، امیدیاں، آشاواں تے سدھراں ٹٹ جاندیاں نیں۔
 ہاں ہاں! تہ بن دا اے بندہ بے حس۔ یاں پھیراوس ویلے جدوں اوہ آپ کوئی کم کرن جوگا نہیں
 رہندا۔“ اوہ اگلا ہنڈی ہو کے میرے ساہویں آن کھلوندا اے۔
 ”میں وی تہاڈے وانگ اک عرصا ایس فکر وچوں پریشان رہیاواں پئی میری حیاتی
 وچ اوہ پل کدوں آون گے جدوں میں چنگی طرحاں بے حسی سکھ جاواں گا۔ (اوہ اپنی گل اگا نہہ
 ٹوردا اے۔) مینوں بے حس بن لئی کیہڑے کیہڑے مرحلیاں وچوں لنگھنا پئے گا؟ ایہہ سوال اک

عرصا مینوں ڈنگدار ہیا اے۔ ایپر فرسجے سبجے ویلے دے نال نال میں ایہہ سبھ کجھ جکوتے سکھ ای گیا۔ ہُن میرے کول کوئی بیٹھار دنداوی رہوئے تے مینوں اُکاسنائی نہیں دیندا۔ تسیں ایہہ سُن کے بہت حیران ہوؤ گے کہ میں موکلا کر لیا اے اپنے آپ نوں۔ بہت موکلا اتے گھلھا ڈلھا، سادھواں، درویشاں تے فقیراں وانگ۔“

اوہ کجھ پل میرے چہرے ول دیکھدا اے۔ مینوں اُکاگم سُم ویکھ کے اوہ ماسا نہیں جھکدا۔ سگوں ایس دوران پل دی اوہ اپنی دانشوری میتھے بھورن دا موقعاً نہیں گنواندا۔

”میرے وچ ہُن کسے طرحاں دی کوئی اذیت، تکلیف یاں دکھ ہن دی ہمت نہیں سرجدی۔ میں بھٹلا دتا اے، ہراوس شے نوں جیہڑی مڑ مڑ مینوں وچو وچ روز جانوں مار دی رہندی ہوندی سی۔ میں اکھوں لانجھے کر چھڈیا اے معاشرے نوں، مینوں کیہ لوڑ پئی اے کہ میں ایس لئی آپنیاں سبھ تو انا نیاں تے طاقتاں خرچدار ہواں۔“

اوہ اکسار بولی جارہیا سی تے میں اوہدے جلیے توں اوہدی شخصیت دے پرتو ڈھونڈن دی کوشش وچ ساں۔

اوہ اک دم چیکلیا:

”ہُن تے میں اپنی گھر والی نال وی کدے کسے گل تے نہیں لڑدا۔ (اوہ اپنی پک تے ہتھ مار کے پورے ہسے دعوے نال سر ہلاؤندا اے۔) خاہ اوہ ہنڈرڈ پرسنٹ غلط ای کیوں نہ ہووئے۔ میں اُنج ای اوہدے ساہویں ڈن وٹھ بنیاد ہواں گا۔

کیہ تسیں جاندا اے او..... روز کینیاں گلاں ہوا دا ڈھڈ بھر دیاں نیں۔ رنا او اتوا بولدے آں اسیں سارے، ایہہ سبھ ہوا ہو جاندا اے۔ تہانوں چاہیدا اے کہ تسیں وی میرے وانگ کسے دی گل تے خاہ مخاہ کن نہ دھریا کرو۔ حکمران کیہ آہندے نیں؟ (اوہ ہوا وچ بانہہ لہراںدا اے۔) مولوی کیہ آکھدے نیں؟ ٹی وی کیہ وکھاندا اے؟ اخبار کیہ اُگلچھدے نیں؟ ریڈیو کیہ فرماندا اے؟ عام لوک یاں معاشرہ کیہ چاہندا اے؟ تسیں اوہنوں ٹھیک یاں درست کرن لئی کیوں آپنیاں

طاقاں گنواؤ۔ اجیہی بکواس دے رو لے رپے نوں گلیاں بزار، بوہے چنے، کندھاں کوٹھے رنگن دیو۔ (اوہ اپنی گل جاری رکھدا اے۔)

میں تے آکھداں! بس آپنے آپ نوں جانو، آپے نوں سبہا نو۔ میرے نزدیک تسیں خُدی سبھ توں ودھ قیمتی او، نہ کہ معاشرہ، لوک یاں کوئی ہو ردو جا۔ تہا نوں چاہیدا اے کہ تسیں بس آپنے آپے نوں ٹائم دیوؤ تے بن جاؤ تسیں وی ڈلیش ڈلیش ڈلیش.....۔
اوکے جی اوکے، فرماں گے کدھرے..... سٹیٹ ہتھوں کھچل ہو رہے دوست، فرماں گے ہہہ ہاہاہا.....۔“

اوہ عجیب تے ڈراؤنا جیہا ہاسا ہسدا، میرے موڈھے تے ہتھ ماردا اگانہہ ودھدا اے۔ اگانہہ فٹ پاتھ اُپر کیڑیاں وانگ کھنڈی ہوئی بھیر وچ اک واری پھیر گواچن لئی۔

4.10

لاہور ہائیکورٹ دے دورکنی بیج نے اورنج لائن میٹروٹرین منصوبے دے خلاف کیس دی شنوائی دوران ریمارکس دتے نہیں کہ سرکار نے گھٹیا حفاظتی انتظاماں دے باوجود اے توڑی منصوبے داکم نہیں روکیا۔ عدالت نے منصوبے لئی لیتے گئے قرضے دی تفصیل طلب کر دیاں شنوائی 13 تاریخ تک ملتوی کردتی اے۔

اثارنی جنرل تے ایڈووکیٹ جنرل پنجاب نے اورنج لائن میٹروٹرین منصوبے دے خلاف دلیلاں مکمل کر لیاں۔ شنوائی دوران عدالت نے ریمارکس دتے نہیں کہ سرکاری رپورٹس مطابق منصوبے دی تعمیر لئی کوئی حفاظتی تدبیر نہیں نہجی گئی، سگوں گھٹیا انتظاماں دے باوجود ڈی جی ماحولیات نے اے تیک منصوبے داکم وی نہیں روکیا۔

ڈی جی ماحولیات نے عدالت نوں دسیا کہ منصوبے لئی این اوسی جاری کردتا گیا اے۔ ایڈووکیٹ جنرل نے عدالت نوں دسیا کہ منصوبے نوں فعال بناون لئی 73 میگا واٹ بجلی دی لوڑ سی۔ درخواست گزار دے وکیل نے موقف اختیار کیتا کہ سرکار تین ورھے لنگھن مگروں وی لوڈ

شیدنگ تے قابو نہیں پاسکی۔ جدوں کہ ایس منصوبے نوں فعال بناون لئی 73 میگا واٹ بجلی کتھوں آئے گی۔ 73 میگا واٹ بجلی لئی حکومت 50 ارب روپے واڈھو خرچ کتھوں کرے گی۔

وکیل نے عدالت نوں دسیا کہ گھٹیا انتظاماں وچوں پلر ڈگن نال ہن تک لاہور وچ گل 27 موتاں ہو چکیاں نیں۔ اتھے ہسپتالاں وچ بستر نہیں نیں۔ اورنج ٹرین کنج بن سکدی اے۔ اوہناں آکھیا کہ ڈھائی سو ارب روپیہ دو فیصد لوکاں تے خرچ کیتا جا رہیا اے۔ ایہہ کتھوں دی عقلمندی اے۔ جدوں کہ پرانے این اوسی دی موجودگی وچ نویں این اوسی دی لوڑا تے قانونی حیثیت بارے وی کئی شک شھے ساہمنے آرہے نیں۔

عدالت نے لوکل کمیشن نوں 13 تاریخ نوں طلب کر لیا اے۔ ایس سلسلے وچ عدالتی معاون وی 13 تاریخ نوں کورٹ وچ پیش ہوون گے۔

—x—

میں انکل حبیب تے مہر ودا شکر یا ادا کر دا؛ اک اخیر جہاں راہیں نجیب دے کمرے وچ کھنڈی اُتھل پتھل آتے بے ترتیبی نوں نہا رہیا واں۔
ایس وچالے اوہدے کمرے دی ساہنی کندھ لکھت مینوں گھور رہی اے:

It is possible that we could find people in the Punjab who could remeber the days when the so-called grand-stand on the Lahore race-course was nothing more imposing than a raised platform of earth or sundried bricks.

(ایہہ ممکن اے کہ پنجاب وچ اچے وی پرانی نسل دے لوکاں وچوں کچھ موجود ہوون جیہناں نوں اوہ دن یاد ہوون، جدوں لاہور ریس کورس وچ نام نہا ڈگری اینڈ سٹینڈ اک اُچھے ہوئے چبوترے تے عام اناں توں سو کچھ نہیں سی) ایس لکھت پیٹھاں H.R GOULDING دا ناواں ڈلھکاں مار رہیا اے۔

—x—

فوجاں شاہ دیاں وارثا مار متھرا
مڑ پھیر لہور نوں آئیاں نیں
(وارث شاہ)

فیتا بندیاں تے جھاکیاں

نجیب نوں مل کے آئے نوں مینوں لگ بھگ مہینا ہوون والا اے۔
 دنوں مینوں اوہدی ہماری دی پریشانی تے لاہور واسیاں دیاں پیڑاں دی چتتا کھائی
 جارہی اے۔ اک روگ اے جیہڑا میرے دل وچ اٹھ گیا اے، اندر ای اندر کتے پیڑ ہوندی رہندی
 اے۔ دن رات ہر پل ستیاں جاگدیاں تراٹاں جہیاں پیندیاں نیں۔
 ایس روگ نے مینوں، نجیب تے لاہور دی فکر نال نوڑ کے رکھ دتا اے۔ ٹردیاں
 پھر دیاں، اٹھدیاں پٹھدیاں ہر گھڑی میریاں سوچاں دامرکز ایہو نیو کلیس ای اے۔ ایہہ ای اوہ
 جان لیوا جیہی گھمبیرتا اے جیہدے دوالے زے میرے خیال، سوچیاں دماغ ای نہیں گھمدا۔
 سگوں میریاں اجوکیاں لکھتاں ایہدے بارے ای نیں۔
 دفتری رُجھاں تے گھر دیاں کماں کاراں پاروں پچھلے کافی دنوں توں میں ویلا نہیں سی
 کڈھ پارہیا کہ نجیب دیاں ٹیپ کیتیاں تقریراں، مکالمے یاں انٹرویوز سن سکاں۔ بس ہُن ذرا
 وبہل لکھی اے۔ ایس لئی میں اوہناں سبھ فیتا بندیاں نوں لے کے بہہ گیا واں؛ جیہڑیاں اوں دن
 نجیب دے گھروں نکلن ویلے اوہدی چھوٹی بھین مہرونے میرے حوالے کیتیاں سن۔
 میں اوہناں سبھناں فیتا بندیاں وچ ریکارڈ وچار دھارا نوں سن کے اوس پواڑے
 دیاں مڈھلیاں کارناں دے مونہہ توں گھنڈ چک کے اوہناں بارے اک کتاب ترتیب دیوں دی
 ٹھانی اے۔ ہوسکدا میں آپنی ایس کوشش نوں توڑ چاڑھن وچ کامیاب وی ہو جاواں۔ اپر ایس
 لئی اوہ سبھ تقریراں، مکالمے تے انٹرویوز سننے بہت ضروری نیں؛ جیہڑے نجیب نے اوہناں
 فیتا بندیاں وچ بھرے نیں۔۔

فیتا بندی - ۱

اسیں ترقی دے خلاف نہیں آں۔ پراتتھے ہو روی گوترسوسٹلے میں:

پیون لئی صاف پانی دا بندوبست کوئی نہیں، ان گنت لوک بے روزگار نیں۔ اعلیٰ تعلیم حاصل کرن لئی ساڈے بالاں کول روپیے پیسے دی ٹوٹا اے۔ ساڈے وچوں کئے آئے دن جان لیوا بیماریاں پاروں مردے پئے نیں۔ ہسپتالاں وچ مہاتراں دی کون سندا اے۔ پلس کسے دی سکی نہیں۔ ادھی راتیں ہماراں پیولئی دوا دارو لین گھروں باہر نکلو تے منشیات وچکن یاں چوری چکاری دے کیس وچ ایویں ای خواہ مخاہ بے قصور دھر لے جاؤ۔

نہ..... ہن تسیں دو لکھ لوکاں دی سہولت لئی ٹرین چلاؤ تے باقی عوام کتھے جاوے۔ دنیا بھر وچ ایہہ ٹریناں دھرتی پٹھائی چلایاں نیں۔ تسیں دور نہ ای جاؤ، دہلی دی ای مثال لے لو۔ پراتتھے ایہناں لیا چڑھایا اے ٹریک ساڈی پک اُتے۔ ایہہ اپنے اک منسٹر دا گھر باہر، ویڑھا، ڈیرا، لیبارٹریاں بچاؤ لئی چڑھ آئے نیں کچی دستی اُتے۔

اکھے: ”جیکر ٹریک دھرتی پٹھاں بنائے تاں 2018ء توں پہلاں ایہہ پراجیکٹ توڑ چڑھدا دکھالی نہیں دیندا۔ اسیں الیکشن توں پہلے پہلے ایہوں توڑ چاڑھاں گے۔“

چاڑھو سرے ایہوں بھاری ادھیوں بالہا شہر سڑکاں تے کھیل ہو جاوے۔

ایہناں پہلوں دس دس لکھ اک اک متاثرہ گھرنوں دیون دی حامی بھری؛ مگروں اوہ وی کوئی نہ۔ ہن تسیں آپ ای دسو: لہور ورگے شہر وچ دس لکھ داتاں چارمر لے دا پلاٹ لینا ای محال ہو یا پیا اے کہ نہیں۔ تے اُتوں مکان دی تعمیر دا خرچ الگ توں۔ اج پورے اٹھ مہینے ہو گئے نیں سبھ کاروبار ٹھپ ہوئے پئے نیں۔ ساڈے لوکاں نوں کوئی دیہاڑی تے وی رکھن لئی راضی نہیں۔ سارا شہر تے ادھیڑیا پیا اے۔ ریڑھیاں لاؤ، چھا بڑیاں یاں پھٹے..... میونسپل کمیٹی والے نہیں چھڈن گے۔ آخر اسیں جانیے وی تے کیہڑے پاسے..... کس اگے جا کے جھولی اڈیے؟

سانوں ایہناں وچ اک وی آپنا خیر خواہ نہیں نظریندا۔

ایہناں نوں ایہہ پراجیکٹ متعارف کران ویلے لوکاں نوں اعتماد وچ لینا چاہیدا سی۔
ایہدی چجدی پلاننگ ہوندی تاں اج لوک انج سڑکاں تے کھجیل نہ ہورہے ہوندے۔ ایہہ عام
لوکاں نوں ملدے گلدے۔ اوہناں توں پچھدے گچھدے، کوئی راہ نکلد ائی۔
ایہہ روز سوختے آجاندے نیں ڈران دھمکان؛ بلڈوزراں، روڈرولراں، مشیناں تے
کریناں نال چڑھائی کردے:

”تہاڈے کول تیناں گھنٹیاں دا ٹائم اے۔ ایہتھوں جگھا خالی کرو۔ آپنیاں ضروری
شیواں، بھانڈے ٹینڈے سانجھ لوو۔ پھیر نہ آکھنا؛ ساڈے نال زیادتی ہوگئی۔“
کیوں خالی کرئیے ہی جگھا۔ ایہہ تہاڈے پیودی ہے۔ تساں رقماں تاریاں نیں۔
مائے لگدے اوتسیں۔ سانوں گھروں بے گھر کرن والے تسیں ہوندے کون او؟

ایہہ ہن ساڈی صدیاں پُرانی تہذیب تے بلڈوزراں نال چڑھائی کر رہے نیں۔
ایس دوران بھلا ایس کنج چپ رہ سکدے آں۔ ایس ڈن وٹ بنے، ہتھاں تے ہتھ دھر کے نہیں
بہہ سکدے۔ ایہہ گلوبل ویلج دے پرچارک ساڈی ثقافت، ساڈے ورثے دے رکھوالے کیوں
نہیں بن دے۔ ایہہ غریباں دی ترقی دے حامی کیوں نہیں۔ ایس چوڑھے، مصلی، عیسائی کدوں
تک انجے بے دوسے سزاواں بھوگی جاواں گے۔

سبھ توں پٹھلی پدھر دے کم ایہناں نے سانوں دتے ہوئے نیں۔ نالیاں کڈھو، گٹر
صاف کرو، آپنیاں ماواں بھیناں ایہناں دے گھریں ایہناں دیاں وگا راں بھرن لئی ٹورو۔ ساڈے
مہاتراں دے گھراں نوں تاں تسیں چھڈو جی ایہناں ساڈیاں پوتر استھاناں تے عبادت گاہواں
نوں وی نہیں جے نکھیا۔ ایہناں اوہناں تے وی ہلا بول دتا اے۔ ادھیوں بالھے چرچ تاں ایہہ
اُدھیڑی بیٹھے نیں؛ ٹیمپل چرچ، نوکھا چرچ، نکلسن روڈ والا پرانا چرچ۔ جیکر ایہناں نوں آکھو پئی
ساڈیاں عبادت گاہواں لئی سیکورٹی دا کوئی بندوبست کرو، انج نہ ایس محفوظ آں، نہ ساڈیاں عبادت

گا ہواں۔ ایہہ رات براتے لنگھدے ٹپدے ساڈے ای بندے پھڑکے اندر کردیوں گے۔
 چو برجی توں لے کے جی ٹی روڈ تائیں ہُن ایہہ اورنج ٹرین انڈر گراؤنڈ چلنی سی۔ پر
 اگلا ایکشن وی سرتے ہے، دوٹاں وی چاہیدیاں نیں۔ اُنج وی دھرتی پیٹھ کھدائی کرن ویج وقت
 بہت لگنا سی۔ کچی وستی، شالیمار باغ، شاہی قلعہ، پیراشوٹ کالونی، پوسٹل کالونی، ریلوے روڈ،
 میکوڈ روڈ، اتھے کبہڑا کوئی وزیر سفیر رہندا اے۔ کردیو چڑھائی ایہناں تے..... جے کوئی بہتا
 بولے چالے یاں اگوں تیگھڑے تاں اندر کردیو۔ پانچا فٹ کرو ایہناں تے پھیر ویکھو: ایہہ کچھے
 ہمدے نیں کہ نہیں۔

نہ ساڈا کوئی والی وارث نہیں اے؟

ساڈی پیڑدا کسے نوں کوئی احساس نہیں اے؟

دوجیاں پارٹیاں والے ایس دوران آکے آپنی سیاست چکان گے۔ سارے آپنے
 آپنے ڈھڈ دے سکے نیں۔ چونہہ دناں مگروں جے کوئی ایدھر دا گیرا مارووی تاں اوہدے مونہہ
 وچوں بس اینا ای پھر و؛ ”سڑکاں بلاک کردیو۔ بھکھ ہڑتالی کیمپ لاؤ۔ پلس تے چڑھائی کردیو۔
 اسیں تہاڈے نال آں۔“

..... دکھ ایس گل دا اے کہ اتھے ساڈی کوئی وات نہیں چھدا، اُنج ایہہ آکھدے
 نیں؛ اسیں تہاڈے نال آں۔ اسیں ایہناں انسانی وساکیاں دا سہارا نہ لئیے تاں آپنی مدد آپ
 دے تحت جے سرکار دے چھکے نہ چھدا دیئے تاں فیر آکھنا۔

ہُن ایہہ دن دیہاڑے غنڈہ گردی نہیں تے ہو رکیہ اے؟ نہ ایہہ سانوں معقول پیسے
 دے رہے نیں تے نہ کوئی رہن لئی مناسب تھاں۔ جتھے اسیں آپنے رہن سہن لئی کوئی تھاں نکا نایاں
 مکان کھڑے کر سکے۔

اوس نکل عورت ول ویکھ رہے او۔

کویں ڈھائیں مار مارو ندی پئی اے وچاری۔ اوہ کوئی بھکارن نہیں اے، ساڈی کچی

وستی دی سابقہ اقلیتی کونسلر اے۔ نکلے نکلے بال نہیں اوہدے.....

اوہ پہلاں دائی پئے داکم کردی ہوندی سی۔ چار ورھے پہلاں اوہدا گھر والا اک کار ایکسڈنٹ وچ جاندار ہیاتے اوہ کجھل ہو کے گھر بہہ گئی۔ اوس فر وی ہمت نہیں ہاری، گھرے بیٹھک وچ نکلڑا جہیا ڈھا باٹا نپ ہوٹل جہیا بنا کے بہہ گئی۔ اوہدیاں گڑیاں رھن پکاون، اوہ کاؤنٹر تے بیٹھی گاہکاں کولوں پیسے وصولی جاوے۔ اوہدا اکواک پُت اے، اوہ وی نشیاں نے کھالیا۔ اوہ آپ وی پپاٹا ٹیس دی مریض اے۔ پلسیے نت ڈرانڈے دھمکاندے رہے نہیں اوہنوں۔

اکھے: ”سانوں مہینے دے مہینے کجھ نہ کجھ ضرور پیش کرو، بھائیں گڑیاں ای..... تسمیں

استھے ایس ڈھا بے دے بہانے دھندا چلاؤندیاں او، گندیاں، کُنیاں کسے تھیں دیاں۔“

اوہ اوہناں دامونہ بند کرن لئی، چوں باہری اوہناں آیاں گیاں دی ٹہل سیوا کردی رہی اے۔ چار روپیے دے دھیاں دے سروں ہوس دے بھوتیاں دے ڈراؤنے پرچھاویں دور کرن دے جتن کردی رہی اے۔ اوہ کجھ مڑوی لنگھدے ٹپدے اوہنوں دھونس وکھاندے رہے نہیں۔ اوہ دکھوزوری گڑیاں نوں چونڈھی تھیا کردے آپے توں باہر ہو جانڈے۔ اوہ وچاریاں چُپ چپتیاں، بھریاں پیتیاں سبھ جریلیدیاں، اُف تک نہ کردیاں۔ ہُن جہینا جو ہویا، اگوں نا نہہنگر کیتیاں وی نہیں سردا، نا نہہ کیتیاں اوہ کتے مڑھورنگ کردے نہیں۔

ایہہ تاں اک گھر دی پپتا اے جہنوں سُن کے تسمیں کناں نوں ہتھ لا رہے او۔ استھے

تاں ہر گھر دی ایہو کہانی اے۔ درد بھری، پیڑ پڑ چچی تے دل نوں ہلا کے رکھ دیوں والی۔ تسمیں اک اک کر کے چنے کھد و پھولو گے اونے ویہاں لیراں تہاڈے ہتھ لگن گیاں۔ پراہیناں درداں دی پرواہ کیتوں؟ ایہناں ڈکھاں داسیری کون؟

ساڈے استھے گل چالھی گھر نہیں۔ جہیناں وچوں بارہاں نوں تے ایہناں ڈھا دتا

اے تے باقیاں دی واری ارج اے۔ میرا گھر کالونی دی چوتھی لائن وچ چھبویں نمبر تے وے۔ ہور گھڑی نوں اوہ وی ڈھے جاوے گا۔ پراج اسیں کچھ نہیں ہٹاں گے بھائیں سانوں ساریاں نوں

اک کر کے ایہہ تھاں تے کیوں نہ مار دیوں۔ اج ایہہ کریںاں، بلڈوزر، روڈ رولر، ساڈیاں ہکاں تے چل کے ای ساڈے گھراں تیک اپڑن گے۔ اج آسیں کسے قیمت تے کچھ نہیں ہئاں گے۔

سانوں اوویں ای اپنے گھر عزیز نہیں؛ جویں ایہناں نوں اپنے بنگلے، کوٹھیاں، کاراں، بینک بیلنس، ایانے، نڈھیاں.....۔

5.2

فیتا بندی - ۲

نہیں..... نہیں..... جسراں تسیں شہر بارے سوچدے او، میں اوسراں نہیں سوچدا۔
 سماج وچ اکو ویلے دو طرحاں دیاں قوتاں کم کر رہیاں ہوندیاں نیں۔ اک اگانہہ ودھو سوچ رکھن والیاں تے دو جیاں جمودی۔ ایسے جمود نے سانوں اج تک اگانہہ نہیں ودھن دتا۔ ایہہ جیہڑیاں ویلیاں دیاں گلاں کردے نیں؛ اوہ ہُن خاب خیال ہو گئے نیں۔ ہُن تے سانوں ترقی یافتہ قوماں وانگ ٹیکنالوجی تے نویں سائنسی رجحاناں دے مگر مگر ٹرنا ای پوو۔
 دیو دعاواں چائنا والیاں نوں..... جیہناں چالھی ارب ڈالر داسر مایا ایس منصوبے لئی ساڈی جھولی پایا اے۔ بھادویں قرض ای سہی۔ ایہہ تاریخ وچ پہلی وار ٹینڈرنگ ہوئی اے۔ جدوں لاہور وچ میٹرو بس چلی سی اودوں وی اپوزیشن والیاں اچیے کئی ڈرامے رچائے سن۔ ساڈے ملک وچ جیہڑے پراجیکٹ توں عام لوکاں نوں فایدا اپڑدا اے، ایہہ اوس وچ ای آن ٹنگاں پھساؤندے نیں۔

نہ دیکھو ہُن روز تین لکھ لوک ایس بس وچ سفر کردے نیں۔ ایہناں وچوں کئے اچیے نیں جیہڑے روز ٹٹیاں بھجیاں لاریاں وچ سکولاں، کالجوں، ہسپتالاں تے دفتراں وچ اپڑن لئی روز لیٹ تے ذلیل ہوندے سن۔ ہُن اوہ پورے دو گھنٹیاں داسفر گجھ منٹاں وچ طے کر لیدے نیں۔

ایس سرکار نے تن منصوبے چالو کیے: جیہناں نوں اپوزیشن والیاں متنازعاً قرار دے دتا اے۔ نہ ہُن تسیں مینوں دسو؛ لیپ ٹاپ سکیم، میٹرو بس یاں اُجالا پروگرام توں کیہناں نوں فائدہ اڑیا۔ ایہناں جاگیرداراں، مل مالکاں، تاجراں نوں یاں اک عام مہا تڑ بندے نوں۔

کل چو بر جی والا اکھ ای لے لوو۔ ایہہ چنے وی این جی اوز دے آگو۔ یاں دو جیاں پارٹیاں والے سن۔ ایہہ تاں آپنی آپنی پچارو۔ چون پٹھاں نہیں لٹھے۔ بے اسیں ایہہ سبھ کجھ دسنے پانے آں یاں ایہدے بارے کجھ لکھدے لکھاندے آں۔ تسیں سانوں پترکاری دے مس یوزر دا مہنا مار دے او۔

ویسے ایس میٹرو ٹرین دے ٹریک نال شالیماں بارغ یاں چو بر جی نوں کوئی نقصان نہیں اڑن والا۔ ایہہ ٹریک چو بر جی توں 52 فٹ دور اے۔ کجھ انج دی صورت حال شالیماں بارغ نیڑیوں وی اے۔ ہُن ایہہ ”جی پی او“ نیڑلا 7.1 کلومیٹر دا ٹونا انڈر گراؤنڈ بنائیں۔ پھیر ایہہ احتجاج یاں ہڑتالاں بے معنی تے فضول نہیں تاں ہو رکیہ نیں۔

ساڈی مجبوری اے اسیں آدے اخبار وی چلانے نیں۔ بے مرچ مصالحانہ لائیے تاں بھکھے مر جائیے۔ ہر دو جا شہری ایہو کجھ تاں کررہیا اے، بے اسیں انج کرنے آں تاں ایسں وچ حرج ای کیہ اے؟

رب جانے ترقی دے ناں توں سانوں کیوں چو اے؟

خبرے کیوں اسیں اگانہ ودھ کے اجو کے ویلے دے ہتھاں وچ ہتھ پائے ٹرنا نہیں چاہندے؟ اکھے؛ سانوں لہور میٹرو ٹرین والا نہیں، تا نگلیاں والا چاہیدا اے۔ اودھر امریکی لوک چن اُتے زمین دے آپو آپنے پلاٹ الاٹ کروارہے نیں۔ ایہہ لوک دوباراً فرعاراں تے پتھر دے دور وچ واپس پرتنا چاہندے نیں۔

ایہناں نوں اینا ای کچھ نہہ رہن داشوق اے تاں فرتا نگے وی کیوں؟ بنا لوو گڈاں تے جوت لوو اوہناں وچ بیل۔ تے لہور دیاں سڑکاں تے چلاؤ آدیاں بیل گاڑیاں تے بچاؤ آپنی

ثقافت۔ دکھاؤ بٹلٹ (Bullet) ٹریناں بناون والیاں مکااں نوں آپنیاں بٹل (Bull) ٹریناں
(بلدگڈاں)۔

ایہناں دا کوئی اتبار نہیں کہ ایہہ کل نوں چن اُتے وستیاں بناون والیاں دے خلاف
جلوس کڈھن تے ہڑتالاں کرن لگ پین۔ اکھے: امریکا نے صدیاں توں چن اُتے بیٹھی چر خاکتن
والی بڈھی مائی نوں گھروں بے گھر کردتا اے۔ ایہہ ہُن جیہڑیاں ویلیاں دیاں گلاں کر دے نیں
اوہ تے چروکے خاب خیال ہو گئے نیں۔ میری جاچے جی دیر تائیں اسیں آپنے بیٹے کلا دے
چھہ وچوں نہیں نکلاں گے، اوئی دیر تک اسیں ترقی یافتہ قوموں دے موڈھے نال موڈھا جوڑ کے
نہیں کھلوسکدے۔ اسیں نکلیاں نکلیاں دھراں تے ڈھانیاں وچ ونڈے ہوئے لوک آں۔ کدی
نیشنلزم ساڈے جوڑاں وچ آن بہند اے تے کدی اسیں دھرمی جتھا بندیاں دے کچھو چڑھ کے
اک دو جے نوں گالھاں کڈھدے نہیں تھکدے۔ ساڈا دین سانوں ہر زمانے وچ ذات پات دی
نندیاتے ہر قسم دی اونچ نیچ دی کھیرتا کرن توں ٹھاکدا اے۔ ایس سانوں رواداری، ہمدردی،
بھائی چارہ، پیار بھرپن تے سانجھ پیالھی داسبق دتا اے۔

اج لہور وچ جیہڑی اُکھاڑ پچھاڑ تے ٹٹ بھج ہو رہی اے، ایس پاروں میں خدوی
متاثر ہو یا واں۔ میری ساری عمر دی کھٹی، میری کمائی، بڑے دختاں ویلاں نال بنایا میرا گھرو
ایس اُکھاڑ پچھاڑ دی زد وچ آیا اے۔ میریاں اکھاں دے ساہویں میرا گھر ڈھا ڈھیری کردتا
گیا، میں گجھ وی نہیں کر سکیا۔ میں بڑے حوصلے نال اپنے دل تے ہتھ دھر کے اپنے گھرنوں
ڈھیندا ہو یا ویکھ کے جریا اے۔ پر میں ایہناں وانگ رولا پاپا آسمان سر تے چکن والا نہیں آں۔
میں ہمیش شہر وچ ہو رہے ترقی دے کماں کاراں تے تعمیراتی پراجیکٹاں دے حق وچ بولدا رہیا
واں۔ مینوں پتا اے کہ ساڈا باشعور تے پڑھیا لکھیا طبقہ ایہناں تعمیری کماں دے حق وچ اے،
ساڈے سو جھوان تے دانشور ایہناں گلاں نال سہمت نیں کہ سانوں ذاتی مفاداں نوں لانیجے رکھ
کے قومی تے اجتماعی مفاداں نوں ترجیح دینی چاہیدی اے۔

ہُن جے کوئی آکھے کہ میں ایویں آپنی دانشوری بھورداپنیاں واں تاں ایہہ اوہدی بھل
 اے۔ میں جاندا ہاں کہ چنگے مستقبل لئی تعمیر ضروری اے تے کوئی نویں چیز تعمیر کرن توں پہلاں
 پرانی چیز نوں ڈھانا ات ضروری اے۔ مینوں پک اے پئی آون والا ویلا میری ایس گل نوں سو
 فیصد سچ ثابت کرے گا کہ ایہہ تعمیر درست سمت ول چکیا اک بڑا وڈا قدم سی۔ کسے وی شے نوں توڑ
 بھن کے نویں سریوں رنھنا، نویں چیز بنانا، وڈے دل گردے دا کم اے۔ ہاں اتھے اک گل میں
 ضرور کراں گا کہ حکومت نوں چاہیدا اے کہ اوہ عام بندے دے ہوئے نقصان دی پوری پوری
 بھرپائی کرے۔ سگوں چار آنے ودھامی دیوے، اُنج وی ایہناں کیمہ ڈاپلیوں دینے نیں۔ لوکاں دا
 پیسا اے، ایہہ پیسا متاثرہ لوکاں نوں موڑن لگیاں دل نہیں سنگوڑنا چاہیدا سرکار نوں۔
 حکومت نوں لوکاں دے پھٹاں تے لون دھوڑن دی بجائے پھاہار کھنا چاہیدا اے۔

5.3

لاہور ہائیکورٹ نے اورنج لائن میٹروٹرین منصوبے دی زد وچ آون والیاں تاریخی
 عمارتاں دے بچاؤ لئی پنجاب سرکار توں تفصیلی جواب منگ لیا اے۔
 لاہور ہائیکورٹ دے دوڑکنی بیچ سہویں درخواستاں دی شنوائی ویلے ایڈووکیٹ نوں
 آکھیا کہ عالمی ادارے اورنج میٹروٹرین منصوبے دی زد وچ آون والیاں تاریخی عمارتاں لئی
 ایہوں خطرہ قرار دے رہے نیں۔ حکومت نے ایہناں تاریخی عمارتاں دے حوالے نال اک نظر
 ثانی این او سی وی جاری کردتا اے۔
 درخواست گزار دے مطابق یونیسکو نے شالا مار باغ دے بچاؤ لئی اجلاس بلا لیا اے۔
 جس وچ تاریخی عمارتاں دے بچاؤ لئی سفارشات مرتب کیتیاں جاون گیاں۔
 شنوائی دوران لاہور ہائیکورٹ دے دوڑکنی بیچ نے حکومت کولوں ایس بارے پورے
 ویروے نال جواب دی منگ کیتی اے کہ سرکار ایس بارے بھروسے وضاحت پیش کرے کہ اوہ کنج
 یونیسکو سفارشات اُپر عمل یقینی بناوے گی؟

عدالت وچ ایہہ سوال وی بحث دا موضوع رہیا کہ جیکر یونیسکو نے منصوبے داروٹ
 برلن لئی آکھیا تاں فر حکومت کجھڑی سٹریٹیجی اپنانا چاہے گی؟
 لاہور ہائیکورٹ نے تاریخی عمارتاں دے بچاء لئی جمع کروائیاں گئیاں درخاستاں
 بارے پنجاب سرکار نوں تفصیلی جواب دیوں دا حکم ناما جاری کردیاں ہوئیاں درخاستاں اُپر مزید
 کاروائی بارہاں تاریخ تیک ملتوی کردتی اے۔

5-4

فیتا بندی - ۳

میری زندگی لکھی اے ایہناں گلیاں وچ۔ میں شالیمار باغ ولوں ہو کے آرہیا واں۔ راہ
 وچ آوندیاں مینوں لگیا جیویں برلن تے بمباری ہو رہی ہووے۔
 میرے بالپنے دا لہور توڑیا جا رہیا اے۔ میں نکلسن روڈ توں لنگھ رہیا ساں نو لکھا چرچ دی
 کندھ ڈگی ہوئی سی۔ اوس توں اگلی سٹریٹ وچ جیہڑی سفید گنبداں والی عمارت سی اوہ وی توڑی
 جا رہی سی۔ اوہدے سامنے نندہ بلڈنگ۔ جیہڑی سبھ توں پہلاں لہور وچ چلن والی نندہ ٹرانسپورٹ دا
 گڑھ ہندی سی کدی۔ اوہدے تے وی بلڈوزر چڑھائی کر رہے سن۔ مظفر مینشن نوں تاں ایہہ
 پہلاں ای توڑ چکے نیں۔

مینوں لگیا میتھوں میرا بچپن، میرا لہور کھوہیا جا رہیا اے۔ اورنج ٹرین لئی ہن تک ترن
 ہزار رُکھ لہور وچوں وڈھے جا چکے نیں۔ ایسے رُکھ اُگاؤن لئی سانوں دونسلاں چاہیدیاں نیں۔
 میں ملک دا بزرگ شہری آں۔

میں کدے کسے قانون دی کوئی خلاف ورزی نہیں کیتی۔ میں ہمیش ایتھوں دے
 وسنیکاں نال رل کے ایہدی وڈیائی تے امن لئی پیش پیش رہیا واں۔ میں قاعدے قانون مطابق
 حیاتی لنگھائی اے۔ پلیسے روز میرا بوہا کھڑکاندے نیں:

”توں ایس کالونی دا اوہ واحد بندہ ایں، جیہڑا اگوں آکڑ دا اے، توں لہور بچاؤن ٹریا

ایں تے دنیا چن تے اپڑ گئی اے۔ لہور جیوندا اے تیری چتر کاری وچ؛ ہور کیہ چاہیدا اے تینوں۔
چاردن حوالات دی واء کھائیں گاتاں لگ پتے جان گے۔“

اوہ مینوں انج مخاطب کرن گے جیویں میں ان گنت جرماں دے الزام وچ اوہناں
حرام زادیاں دے ہتھے چڑھ گیا ہوواں۔ اوہ آئے دن روز راتیں 10 توں 11 بجے دے دوران
آجاندے نیں؛ میرا بوہا بھنن، سارے گھرنوں نیندوں جگاؤن۔ اوہ اکثر بہت او اتو ابولدے گند
بکدے نیں۔ اوہناں نوں میری عمر شہرت تے شخصیت دارتالجا ظنیں۔ اوہ روز رعب جھاڑ دے
میتھوں شناختی کارڈ منگن گے۔ مڑڈ را دھکا کے پریشانی ساڈی جھولی پا کے دفعہ ہو جان گے۔
اگلی راتیں پھیر آجان گے، سانوں بے سکونی تے پریشانی دے ہڑھ وچ روزھن لئی۔

میں آکھداں: تسیں لہور وچ ٹرین ضرور چلاؤ۔ ایپر سرکار لیس وچ آئے دن جیہڑیاں
نویاں بھسوڑیاں دی پٹاری کھولی رکھدی اے، اوہ ساڈے وارے نہیں۔ اوہ آئے روز کوئی نہ کوئی
نواں حکم ناما جاری کردیندے نیں، جس وجہوں عام جنتا نوں چوکھیاں پریشانیاں داسا ہنا کرنا پئے
رہیا اے۔

ساڈی منگ اے کہ چوہر جی توں لے کے ٹیشن تائیں ساڈھے سست کلو میٹر دے ٹوٹے
دی سرنگ بنائی جاوے۔ انج ساڈیاں تاریخی عمارتاں تے ساڈا قومی ورثہ وی بچیا رہوے گا۔ اتے
ایہناں دی ٹرین وی چلو۔

ایہناں نوں چاہیدا سی کہ ایہہ صدیاں پرانے ورثے نوں بہتر توں بہتر بناوندے۔ پر
ایہہ تاں سارا لہور ڈھان تے ٹٹلے ہوئے نیں۔ ایہناں نوں عدالت نے روکیا۔ ایہہ نہیں رُکے۔
ایہہ غنڈہ گردی نہیں تے ہور کیہ اے؟ ایہہ بد ماشی اے بد ماشی۔

ستر فیصد لہوریاں کول آپنی پراپرٹی دے کاغذات کوئی نہیں، لکھاں لوک بھکھ و جھوں
مر رہے نیں۔ ایہہ ترقی دے ناں تے ساڈے کولوں ساڈی سیہان، ساڈی شناخت کھو رہے
نیں۔ سانوں آپنے آپ اتے اپنے ورثے، اپنی رہتل تے فخر ہونا چاہیدا اے۔ ایہہ کیہڑی ترقی

اے کہ ادھیوں بالھے شہری بے روزگار نہیں۔
 میں چکھداواں! تسیں نویں تاریخ رقم کرن لئی پرانی وسوں نوں ملیا میٹ کیوں کر رہے
 او؟ ایہہ کتھوں دی دانشمندی اے، ایہہ کوئی عقلمندی تھوڑی اے۔
 میں آکھداں! ایس توں وڈی کوئی بے عقلی نہیں ہوسکدی۔ نہ تسیں عبادت گاہواں
 نوں بخش رہے او، نہ تاریخچی ورثے نوں تے نہ ای مہاتراں دے گھراں نوں.....

5.5

لاہور: مناواں علاقے وچ رات گئے ڈپر دی ٹکرنال 25 سالہ موٹر سیکل سوار ہلاک
 ہو گیا۔ قائد اعظم انٹر چینج دے قریب رشید پورہ دا واسی؛ شیراز حمید اپنی موٹر سیکل اُتے جا رہیا سی
 کہ پچھوں اوس وچ ڈپر آویا۔ اوہ تیز رفتار ہون کارن اوس نال ٹکر کھا کے بھوئیں تے ڈھے پیا۔
 جس وجہوں ٹرک اوہدے اُتوں دی لنگھ گیا۔

شیراز حمید زخماں دی تاب نہ لیاؤندیاں ہونیاں او تھے ای پورا ہو گیا۔ لاہور پولیس نے
 اوہدی لاش قبضے وچ لیندیاں اوہدے پوسٹ مارٹم لئی اوہنوں مردہ خانے وچ جمع کروا دتا اے۔

5.6

لاہور ہائیکورٹ دے ڈویژن بینچ نے میٹر اورنج لائن ٹرین منصوبے دے خلاف دائر
 درخواست دی شنوائی بدھ تک ملتوی کر دیاں؛ حکومت نوں ایہہ چیتا وئی دتی اے کہ جیکر عدالت
 نوں مطمئن نہ کیتا گیا تے پورا پراجیکٹ روک دتا جاوے گا۔

چین نال معاہدہ طے پاوون گروں ایہہ سارا کم کاج کسراں مقامی ٹھیکداراں دے
 حوالے کیتا جاسکدا اے۔ اتھے جے کوئی چائنی کمپنی کم کردی تاں شاید اینیاں موتاں نہ ہوندیاں۔
 پچھلے دنیں عدالتی حکم دے باوجود ڈی جی ماحولیات ہائیکورٹ وچ پیش نہ ہوسکے؛ جس تے
 عدالت نے اوہناں نوں دوبارہ ریکارڈ سمیت عدالتے پیش ہون دا نوں حکم جاری کر دتا اے۔
 درخواست گزار سول سوسائٹی دے وکیل اظہر صدیق نے دسیا کہ میٹر اورنج لائن ٹرین دی تعمیر

دوران ہُن تک گل 32 بندے مرچکے ہیں۔ اتھے شہریاں نوں جان تے مال دا کوئی تحفظ نہیں، آئے دن لوک ہمارہور ہے نہیں۔ ڈھائی سوارب روپیا صرف دو لکھ لوکاں تے خرچ کیتا جا رہیا اے۔ ایس منصوبے لئی کسے قسم دے کوئی ٹینڈر جاری نہیں کیتے گئے تے نہ ای نیسپاک نوں ٹھیکہ دتا گیا اے۔ ایہہ تے انجدریاں ہور کوتر سو بھسوڑیاں ایس منصوبے بارے کنیاں نوں سوالاں نوں جنم دے رہیاں نہیں۔

لگ بھگ تن درجن شہریاں دی موت دے ذمے وار افسراں دے خلاف قانونی کارروائی لئی لاہور ہائیکورٹ وچ درخواستاں اج دائر کیتیاں جان گیاں۔

5.7

فیٹا بندی - ۴

ایہہ لوکاں کی ڈرائی دھمکائی تے اُتھوں کڈھنے سے پئے۔ ہک میں ای رہی گئی ساں۔ میں جسے اتھے کالونی چ آئی ساں میں اُسے پڑھنی ساں۔ میں اُسے اُنھیاں سالان نی ساں۔ میں اپنے اُس گھارچ رہیکے بی اے کیتا۔ اوہ اُتھے روزا شنے سے: اُتھاں گھڑی گھڑی تہاڑاناں گھننے پئے۔ انھاں میکی آخیا: مھاڑے کچھے کچھے لئی آ..... توں اتھے کلیوں رتی ایس، ٹہلی ڈر نہیں لگنا۔

میں انھاں کی آخیا: میں ڈری تے پچھا نہہ نہ ٹہنی۔ میں تعلیم باہی محنت مزدوری کری کے، میکی نوکری نہیں لہھی۔ میں پیسے جوڑی کے زویں کدھی، فرکوٹھے چاڑھنے ماریوں ہور محنت کیتی۔ میں ہک نی تھاں دودو جانی کم کرنی رہی۔ اوہ اس ماریوں کہ پیسے جوڑی تے رہنے نی کوئی تھاں کدھاں۔ میں رات دیہاڑ ہک کرنی تے اپنے رہنے نی مکان کھلے کری شوڑے۔ مھاڑا اک چچھر کوئی نہ سا، نہ بھین بھرا، نہ ماں بیو، نہ جاکت۔ میں اُسے پڑھنی ساں۔ میں اُتھے گئی گھلی کچھری چ..... میں ترے واری گھروں نکلی کے چو کے جیاں گئی تے مڑی۔ مھاڑا دل نہیں منسا۔ میں آپنیاں ڈگریاں وی نال گھنی گئی۔ میں کچھری پوتی تے آ پنا چڑا

اُسے پیراں بچ سٹی کے آخیا: صاحب! میں اس شہر نی گلیاں نی خاک چھانی وی، میں بہوں وختاں نال سر لکانے نی جاء بنائی۔ تساں کسرے ایہہ مھاڑے کولوں کھسی سکے او۔ میں کدے گسے نے آخن اُپر آپنا گھر خالی نہ کرنی۔ مھاڑا گھر نشاندہی آلی جائی نہیں اشنا..... صاحب! مھاڑا گھر نشاندہی آلی جاء نہیں نیں۔ میں ہک واری فراس شہر نیاں گلیاں بچ پاگلاں آر جائی جائی دھکے نہ کھانا چاچی، کچھ رحم کرو رحم۔

ساڑے محلے نیاں لوکاں کی ایہناں پاگل بنایا۔ انے: اساں تساں کی اسنے بدلے گھراں کان دس دس لکھ دیاں۔ اوہ آئی گئے انھاں نیاں گلاں وچ.....۔ ہُن ایہہ اُنھاں نی ہک نہیں سُننے پئے۔

ایہہ پاکستان نی تاریخ بدلن ٹریا وے، اسرے وی کدے تاریجاں بدلایاں؟ اوج ادھ کھڑ دا لہور پھوں پھوں پانیاں کی ترسنا پیا۔ کئی سامی کے ماریوں جائی جائی رُلنے پئے، کئی اسپتالاں بچ مری گئے۔ ایہہ آئے نیں تاریخ بدلن، بہوں سیانے۔ اسرے کدے وی تاریخ بدلن نہیں ہوئی۔ لوکاں نے گھارڈھائی تے یا اُنھاں کی گھروں کدھی تے تاریخ نہیں بدلنی۔

انھاں نے اس منصوبے نے ہتھوں کئی گھر اُجڑے۔ ایہہ آہنے: ”اساں تساں نال آں۔“ عوام انھاں نے ہتھوں بہوں تنگ ہوئی وی۔ لوک آپے کی گھراں سمیت اگ لانے نیاں گلاں کرنے پئے۔ انھاں کی روکنے ٹوکنے آلا کوئی نہیں نیں، جیہڑا اچھی کے انھاں کی نتھ باہے۔ انھاں ناوس چلے تے ساہ وی نہ گھنن دین۔ بس سبھناں کی کھوتیاں آر چوویہہ گھٹے جغزی رکھن۔ میں روئی جٹی، ہاڑے کیہتے، ترلے باہے: مھاڑا گھر نشاندہی آلی جائی نہیں اشنا..... صاحب..... مھاڑا گھر نشاندہی آلی جاء نہیں نیں۔ اُنھاں مھاڑی ہک نہ سُنی۔ میں آخی آخی تھکی گئی آں، اُنھاں بچھیا ای کوئی نہیں۔ اُنھاں مھاڑی گلے اُپر کن ای نہیں دھرے۔ جے انھاں ساڑھی ہک نہیں سُننی فراساں ہو کہہو اُو ہا کھڑکاں۔ گتھے کچھی کے آپنے دُکھ سکھ پھر و لاں۔

کچھ عدالت ای رہی گسئی، ایہہ اُنھاں نی وی ہک نہیں بچھنے۔

5.8

لاہور ہائیکورٹ وچ آج اورنج لائن میٹروٹریں ورودھ درخواستاں دی شنوائی ہوئی۔
جس وچ شہنشاہ جلال الدین اکبر دا 1541ء حکم ناما پیش کیتا گیا۔

اوس حکم نامے دے مطابق لاہوری علاقے تے بابا موج دریا دی ساری دی ساری
زمین نسل در نسل بابا موج دریا دی اولاد کول رہے گی۔ کسے وقت ویلے ایس زویں اُپر نہ قبضہ کیتا
جاوے گا۔ تے ندای ایہوں کھوہیا جاوے گا۔

درخواست گزار دے وکیل نے عدالت وچ حکم ناما پیش کر دیاں، ایہہ موقف عدالت
ساہویں دھریا کہ ایس شہنشاہی حکم نامے مطابق بابا موج دریا دی زمین نجی ملکیت اے۔ ایپر
پنجاب سرکار زور زبردستی ایس اُتے قبضہ کر کے اورنج لائن میٹروٹریں منصوبہ بار نبھ رہی اے۔ جیہڑا
غیر قانونی وی اے تے وڈے نقصان دے تُل داوی۔ جدوں کہ تاریخی عمارتاں، مزاراں تے
ہور ناں بلڈنگز توں ایہہ منصوبہ صرف دو فٹ دے فاصلے تے بنایا جا رہیا اے جیہوں کاغذاں وچ
ویہہ فٹ دسیا گیا اے۔ جس پاروں لاہور دے صدیاں پرانے قیمتی ورثے تے تاریخی عمارتاں
نوں چوکھے خطرات لاحق ہن۔

عدالت نے شنوائی ملتوی کر دیاں پنجاب سرکار توں شہنشاہ اکبر دے حکم نامے دی
قانونی حیثیت متعلق جواب طلب کر لیا اے۔

5.9

فیثا بندی - ۵

میں میٹروٹریں کے خلاف نہیں ہوں۔ مجھے دکھ اس بات کا ہے کہ اس منصوبے کے
ہاتھوں ہمارے کئی لوگ خوار ہو رہے ہیں۔ دوسرا ہمارا تہذیبی ورثہ، ترقی کے بلے تلے دفنایا جا رہا
ہے۔ اتہاس گواہ ہے کہ ازل سے مختلف قومیں اور حکومتیں ایک دوسرے سے عوامی بہتری اور بین
الاقوامی روابط کے سلسلے میں کئی معاہدوں پہ دستخط کرتی چلی آئی ہیں۔ مگر ہمارے ہاں اس معاملے

میں بہت کچھ اُلٹ ہو رہا ہے۔ آپ میٹرو بس والا پراجیکٹ ہی لے لیں۔ اس کے بارے میں کہا جاتا ہے کہ یہ ترکی کے صدر طیب اردگان کے داماد کی کمپنی ہے۔

اب یہ ظلم نہیں تو اور کیا ہے؟

دنیا بھر میں چاہے جتنی حکومتیں بھی بنتی چلی آئی ہیں وہ آپس میں جتنے معاہدے بھی طے کرتی رہی ہیں وہ سب کے سب سٹیٹ ٹو سٹیٹ طے پاتے رہے ہیں۔ یہ شاید اس نوعیت کا دنیا بھر میں پہلا معاہدہ ہے جو سٹیٹ ٹو سٹیٹ نہیں بلکہ دو کاروباری شخصیتوں اور خاندانوں میں طے پایا ہے۔ یہ ملک، قوم اور اپنی ثقافت کے ساتھ کھلواڑ نہیں تو اور کیا ہے؟ یہ سیدھا سیدھا دھرتی ماں کے ساتھ دھکا ہے دھکا۔

نوٹ: (ایس فیٹا بندی وچ ایس توں وکھ اک ہوو بندے دے وچا روی بھرے ہوئے نیں) (اوبدی ساری گل بات پنجابی وچ اے):

”نہ جی نہ..... میں بُہتیاں سیاستاں دے بھیت تے نہیں جان دا۔ پر اپنی جانکاری ضرور رکھداواں کہ ساڈے اثاثے کسے ملک دے کسے خاص ٹبر دے جی دی ملکیت نہیں ہو سکدے کہ اوہ اپنا کاروبار چکاوٹی ساڈے لوکاں نوں آئے دن سڑکاں تے دھکوزوری کھیل کرن تے کھہہ پھکن لئی اکلیاں چھڈ دیوں۔ ساڈے ایہناں قومی اثاثیاں دے اسیں سارے حصے داراں، سارے ای مالک آں۔

ہاں ہاں! ساڈے اتھے اوہ ای مامے بن بن بہندے نیں جیہناں نوں لوہیا راس آجاندا اے۔ آج گجھ لوک سیاست وچ انج دیاں گلاں کردے نیں کہ لوک اوہناں نوں پاگل آکھدے نیں۔ میں آکھداں: جدوں سچ دا چانن کھنڈے گا تاں دو ہتھڑاں مار مار پٹ سیاپے کرنے اساں، تساں ساریاں۔

آج نہیں تے کل جدوں ایہہ پنڈورا باکس کھلنا لگ پتے جاوون گے۔ پھیر ایہناں نوں گجھ پاگلاں دیاں گلاں آون والے زمانے وچ دانائی تے حکمت دیاں باتاں سہی ہوون

گیاں۔ کچھ وڈے عقلمند اُتے سوچھوان اخباراں، رسالیاں، ٹاک شوز، مذاکریاں تے سیمیناراں وچ ایہہ تے ایچھے اینیکاں ہور وڈے منصوبیاں بارے ون پونیاں گلاں کر رہے نیں۔ اوہ ایچھے منصوبیاں نوں ماس ٹرانزٹ ایکٹ دی خلاف ورزی خیال دے نیں۔ عوامی تے قومی مفاداں نوں ساہویں رکھیا جاوے تاں ایچھے منصوبے ساڈیاں ملکی تے قومی ضرورتاں دے مطابق غلط ترجیحات دامونہ بولد اثبوت نیں۔

اجو کے ویلے وچ جدید سائنسی، معاشرتی تے عوامی لوڑاں تھوڑاں دے خلاف گل کتھ کرنا عقلمندی دی گل نہیں نیں۔ پراساڈے اتھے جیہڑا معاملہ اے اوہ ترجیحات دے وگاڑ دی ملی کہانی اے۔“

5.10

لاہور ہائیکورٹ نے اورنج ٹرین منصوبے دے راہ وچ آون والیاں بارھاں تاریخی عمارتاں نوں اپڑن والے نقصان تے ماحولیاتی آلودگی خلاف دائر درخاستاں اُپریں محفوظ کر لیا اے۔

لاہور ہائیکورٹ دے دور کئی بیچ نے چھ مہینے تک کیس دی شنوائی جاری رکھی۔ درخواست گزار دے وکیل موقف اختیار کیتا کہ اورنج ٹرین منصوبے دے راہ وچ آون والے شمالا مارباغ، چورجی، گلابی باغ، ایوان اوقاف، جی پی اوبلڈنگ، بدھو دا آوا، مزار دانی انگہ سمیت بارھاں تاریخی عمارتاں نوں نقصان اُپڑایا گیا اے، جدوں کہ ایس منصوبے توں ماحولیاتی آلودگی وچ وی واوہا ہور ہیا اے۔ اوہناں دا اکھناسی کہ محکمہ ماحولیات تے آثار قدیمہ نے قانونی ضابطیاں توں بغیر اورنج ٹرین منصوبے لئی این اوسی جاری کردتا اے۔ اوہناں ایس بارے مزید دسیا کہ ایس توں پہلاں شہنشاہ ہند جلال الدین اکبر دا شاہی فرمان موجود اے کہ ایہناں تاریخی عمارتاں اُتے آل دوال دی اراضی نوں قیامت تک نہ کھوہیا جاسکدا اے تے نہ ای خریدیا جاسکدا اے۔

عدالتی معاون نے بھارتی عدلیہ دے جتے منتر، تاج محل تے مقبرہ ہمایوں دیاں تھاواں
دے فیصلیاں دے حوالے پیش کیے۔ اوہناں ایہہ واضح کیتا کہ کیہ بھارتی عدلیہ دے فیصلے
موجودہ صورتحال نال اگاہ نہیں کھاندے۔

پنجاب سرکار دے ایڈووکیٹ جنرل پنجاب نے عدالت وچ یونیسکو دی رپورٹ نوں
تسلیم کرن تے منصوبے دا نویں سریوں جائزہ لین لئی غیر جانبدار ماہراں تے مشتمل کمیٹی بناون دی
آراء نوں قبولوں انکار کردتا اے۔ جس تے عدالت نے اورج ٹرین منصوبے دے راہ وچ آون
والیاں بارہاں تاریخی عمارتاں نوں اپڑن والے نقصان تے ماحولیاتی آلودگی خلاف دائر
درخواستیں اتے شہنشاہ اکبر دے شاہی فرمان دا جائزہ لین لئی دائر درخواستیں دی شنوائی عدالتی
چھٹیاں توں بعد تائیں ملتوی کردتی اے۔

—x—

میںوں ایہہ روز وار خبراں، تاریخی نوٹس، اخباری تراشے تے فیٹا بندیاں پڑھدیاں سُن دیاں اٹلی دا
مقبول شاعر دانٹے یاد آرہیا اے۔

دانٹے نوں اپنے شہر فلارنس نال انتاں دا عشق سی۔ فلارنس دانٹے دی جمن بھوں،
جتھے اوہدی جڑھ لگی تے چنگری۔ جتھے اوس بے وفائی، غداری تے جلاوطنی دیکھی تے ہنڈائی۔
اوہدی کتاب ”ڈیوائن کامیڈی“ اوہدی اپنے شہر دے موہ نال پُچی کتاب اے،
جیہڑی دنیا بھر وچ دانٹے دی مشہوری دا وڈا کارن بنی۔

—x—

پہلی جھاک

کدے جنرل میکگلن نے آپنی ڈائری وچ شالامار باغ بارے لکھیا سی:

06March,1846.

Rode out to the Shalimar gardens. A great part of the space in the interior of the gardens is occupied by tanks of water, from which rise numbers of fountains, reappear a second time in a second division of the garden on a lower level. The cultivation is, of course, very rich in trees and flowers, and there is much pretty marble work in the buildings, baths, etc., within the garden. It is a picture of a rich, luxurious, oriental garden, the enjoyment of which was enhanced by the presence of the band of Her Majesty's 9th Foot, who had a picnic here to-day.

GENERAL MACLAGAN

(شالیمار باغ داسفر کرو۔ باغ دے وچلے علاقے دا بہت وڈا حصا پانی دے ٹینکاں نے گھیریا ہویا اے، جیہناں توں بہت سارے فوارے نکلدے نیں، جیہڑے باغ دے دو جے حصے وچ پٹھلی سطح تے دوبارہ

وکھالی دیندے نیں۔ رُکھاں اَتے پُھلاں دی کاشتکاری بہت زیادہ اے تے عمارتاں، غسل خانیاں وغیرہ وچ جسگ
 مرمر دا خوبصورت کم کیتا گیا اے۔ ایہہ اک سوہنے، پُر آسائش تے مشرقی طرز دے باغ دی تصویر اے۔
 اج شمالا مارباغ دے حسن نوں گہاڑیاں تے داتراں دی مدد نال چھا نگیا جا رہیا
 اے۔ انج نہ صرف زرباغ دی ودھیآد کھنوں وگاڑیا جا رہیا اے سگوں ساوے رُکھاں نوں برباد
 کر کے اوتھے لے لے تھم کھڑے کیتے جا رہے نیں۔ ایہناں تھماں دی مضبوطی لئی لوہے دیاں
 چادراں، سریے تے ہو ردو جاساماں ورتیا جا رہیا اے۔

گلابی باغ جتھے دائی انگہ دا مزار اے۔ قدیم دور دے شاہی خاندان دیاں تہذیبی
 روایتاں دی یاد اے۔ اوہدا وی ستیاناس ماریا جا رہیا اے۔ دائی انگہ، شاہ جہاں دی گورننس (آیا)
 سی۔ باغ تاں چرہ ہویا آپنے انجام نوں اپڑ چکیا اے ایپر ایہدے داخلی دروازے دا کاشی کاری دا
 خوبصورت کم اج وی سلامت اے۔ ایہہ علاقے دے بڈھیاں ٹھیریاں دے پیٹھن لئی چنگی تھماں
 اے۔ پرہن ایہنوں میٹر وٹرین دے ٹریک پاروں برباد کیتا جا رہیا اے۔

بدھوناؤں دا اک گھمیا رجبہہد اشاہی عمارتاں تے لاہور دے اتہاسی پچھو کڑ وچ خبرے
 کسراں آوڑیا؟ بدھو گھمیا ربارے مشہور اے کہ اوس آپنے پکیاں اٹاں دے کم توں اپنی دولت
 اکٹھی کر لئی سی کہ اوس آپنے لئی اک دکھرا مقبرا بنوالیا۔ اتھے نیڑے ای بدھو دے آوے یعنی اٹاں
 پکاؤں والی اک پرانی ٹھھی دیاں بچیاں کھچیاں تے رہیاں سہیاں نشانیاں وی موجود نیں۔ بدھو دا
 ایہہ مقبرا آج دے بدھوواں کولوں اوہناں دیاں ناقص پالیسیاں پاروں اپنی بقاء لئی رورودر خاستاں
 کردا پیا اے۔ ایپر اوہدی کسے وی بینتی، مننت یاں ترلے دا کسے تے کوئی اثر نہیں ہو رہیا۔

لکشمی چونک نے جیہڑی نامناس سنتالی دی پاک بھارت ونڈ مگروں کھٹی۔ اوہدی اک
 آپنی کہانی اے۔ پہلے ایہدے لاگے اٹھ نو سینے ہوندے سن۔ جتھے نت فلماں دے شدائی روز آن
 جودے سن۔ ایہہ آپنے دیسی کھانیاں دی مشہوری پاروں دی چوکھا جانا جاندا اے۔ ایس چونک
 نیڑے ای پاکستان فلم انڈسٹری دا گڑھ رائل پارک وی اے۔ کدی ایہہ تھماں شہر دا اہم کاروباری
 مرکز ہوندی سی۔ اج ایہہ وی ٹٹ بھجج دا شکار اے۔

مال روڈ تے بنی لاہوردی مشہور عمارت جی پی او، ملکہ وکٹوریادی گولڈن جوہلی ویلے دی یاد اے۔ لاہوردی چلیاں برطانوی دور دیاں شاہکار عمارتاں وچ ایس داناں بڑے فخر نال لٹا جاندا رہیا اے۔ ایہد انقشا سرگڑگرام نے بنایا سی۔

چو برجی دے جیہڑے وی در پٹھوں لنگھیے لاہوردی اتہاس ساڈے چھتے دی پڑ چھتی اُپر پیلاں پاون لگ پیندا اے۔ ایہہ یادگار کدی اورنگ زیب عالمگیر دی دھی رانی زیب النساء دے باغ دامرکزی دروازہ ہوندی سی۔ اج اتھہ باغ دانام نشان نہیں۔ سوائے چو برجی دے اج اتھہ کسے باغ دی کوئی ہوند نہیں۔ ایہہ مغلیہ دور دیاں چہار مینار والیاں عمارتاں دا خوبصورت نمونہ اے۔ لاہوردی وچ ہُن ایہدے ورگی کوئی ہور عمارت نہیں۔ اج وی ایہہ چونک ایسے عمارت دے ناں پاروں جانیا تے پکاریا جاندا اے۔

ایہہ تے رنج دیاں ہور ناں اوکڑاں نوں مکھ رکھدیاں لاہور ہائیکورٹ نے شہر وچ اورنج لائن میٹروٹرین منصوبے دے راہ وچ آون والیاں بارہاں تاریخی عمارتاں نیڑے چالو تعمیری کم دے سبھ اجازت نامے منسوخ کردیاں اوہناں بارہاں عمارتاں لاگے دوسوفٹ دی حد بندی وچ ہر طرحاں دی تعمیر اُپر پابندی دافیسلا برقرار رکھیا اے۔

ایس سلسلے وچ شنوائی مکمل ہوون تے 11 جولائی دا محفوظ فیصلہ جمعے والے دن لاہور ہائیکورٹ دے دوڑکئی بیچ نے سنایا۔ جس وچ ایس سلسلے دیاں حکومتی سبھ درخواستاں خارج کردتیاں گئیاں نیں، جیہناں نوں سرکاری ٹاؤٹاں سپریم کورٹ وچ چیلنج کرن دا ارادہ ظاہر کیتا اے۔

لاہور ہائیکورٹ نے ایس سال 28 جنوری نوں اپنے حکم نامے وچ تاریخی عمارتاں دی حد بندی وچ 200 فٹ دے اندر جاری تعمیراتی کم نوں روکن دا حکم جاری کیتا سی جیہدے خلاف پنجاب سرکار نے درخواست دتی سی۔ ہُن جیہڑیاں عمارتاں بارے ایہہ حکم ناما جاری کیتا گیا اے۔ اوہناں بارہاں تاریخی عمارتاں وچ شمالا مارباغ، گلابی باغ، بدھو دامقبر، چو برجی، زیب

النساء دامقبراء، لکشمی بلڈنگ، جنرل پوسٹ آفس، سپریم کورٹ رجسٹری بلڈنگ، ایوانِ اوقاف،
سینٹ اینڈریوز چرچ تے باباموج دریا دربار تے مسیت شامل ہن۔
آپنے ایس فیصلے وچ عدالت نے آکھیا اے کہ سرکار ولوں جاری کیتے این اوسی قانونی
طور تے کسے وی مجاز اتھارٹی دے بغیر جاری کیتے گئے نیں۔ ایس لئی اوہناں دی کوئی قانونی
حیثیت نہیں نیں۔

—x—

دوجی جھاکی

اک تے لاہور شہر وچ سالی آہ پھٹ پھٹ جان نہیں چھڈ دی۔

دن رات کوئی اجیہا پل نہیں جس وچ بند گوسکون، پل گوجین یاں قرار ہووے۔ ایس
پھٹ پھٹ نے سارے شہر دی فضا نوں گندیاں کیتا ہویا اے۔ شالیمار باغ، حضور باغ، منٹو
پارک، گلشن اقبال، ناصر باغ تے ہور اینکاں کھلیاں تھاواں ہوں دے باوجود ہُن اتھے ساہ لوں
دی کھل وی نہیں رہی۔ اللہ بخشے دادا جی ہوری آہندے ہوندے سن:

”کھل ہوندی سی کدی، جدوں سالی آہ پھٹ پھٹ نہیں سی ہوندی۔ جیل روڈ توں
گنگارام یاں بقی چوک توں لاری اڈے دا پنڈھ ای کنا گواے۔ ایہہ اک سوویہاں توں روپیہ
گھٹ نہیں لین گے۔ کدے مسعودرانے دا گاون چلدا ہوندا سی پی ٹی وی تے:
ٹانگہ لہور دا ہووے بھاویں جھنگ دا/ ٹانگے والا خیر منگدا.....

اج لاہور شہر وچ شاید سارے منگتے ٹانگیاں والے ای نیں۔ کیونجوالیس پھٹ پھٹ
نے اوہناں سبھناں نوں نکرے لاچھڈیا اے۔ کدی دساں، حدویہاں روپیاں وچ سارا شہر پھر
آوی داسی۔ پر ہُن کتھے؟؟؟

ناصر کاظمی ٹھیک ای آکھیا سی:

وہ شاعروں کا شہر وہ لاہور بچھ گیا
اُگتے تھے جس میں شعر وہ کھیتی ہی جل گئی

پنڈاں، شہراں، وسوں تے رہتل نوں خوبصورت بناوندے نیں پریمی، شاعر، لکھاری
یاں چترکار۔ لاہور جینے باہروں آون والے ہردوئے جی نوں نہ صرف جی آیاں نوں آکھیا، سگوں
ایہہ اوہناں لئی چاء نال وچھ وچھ گیا۔ ایہدی صدیاں پرانی تواریخ گواہ اے کہ ایس دراوڑاں،

آریادوں، غوریاں، خلیجیاں، تغلقاں، سیداں، لودھیوں، مغلاں، مرہٹوں تے ہور دوجیاں تو ماں
 نوں آپنے دل وچ ہمیش گھلی تھیں دتی اے۔ پراوہناں وچوں اک دودے سوا کسے نوں ایہہ
 توفیق نہیں ہوئی کہ اوہ ایہدے دکھ درد سمجھ سکے۔ اوہناں سمجھناں آپنے آپنے ویلیاں وچ ایس
 تے حکمرانی کیتی، آدے ڈھڈ بھرے تے ایہتھوں بچ بچا کے نکلدے ہوئے۔

لاہور..... ہے تے پورا درویش، ایس آپ کسے توں خُدی کوئی منگ نہیں کیتی۔ جتا کسے
 دے جی آیا، اونا اوہنے ایہدے لئی کر چھڈیا، یاں جیہوں ایہدی قدرسی، اوس ایہدی تھوڑی بہت
 سیوا کرن دی پچھل کردتی۔ اجہیاں کھچلاں وچ عشق دار لاگھٹ ای اے۔ سگوں اُکا ای نہ ہووون
 دے برابر اے۔ ایہدے وچ بہتا جھولا خدا ترسی تے لوکائی دیاں آپنیاں لوڑاں تھوڑاں دا
 نظر بند اے۔

ایہناں سمجھناں گلاں دا چانن لاہور نوں وی اے کہ جتھے سیاستدانوں، بیوروکریٹوں،
 تاجراں تے جاگیرداراں ایہوں لٹ لٹ کھا ہدا اے۔ اوتھے ای کجھ پریمیوں، سادھواں، سنت،
 فقیراں، شاعراں تے چترکاراں ایہوں سوہنیاں کر کے پکھن دے کئی جتن وی کیتے نیں۔ اجیہے
 وڈے لوکاں دی گنتی وچ بی بی پاک دامنوں توں لے کے داتا صاحب تک..... مٹشاہ حسین
 لاہوری توں لے کے میاں میر تائیں اک توں اک ودھ صوفیاں تے پریمیوں دے ناں
 سرکڈھویں نیں۔

ڈاکٹر اینا سووورووا (Dr. Anna Suvorova) آپنی لکھت ”لاہور: دی سٹی

آف ڈریڈفل نائٹ“ دے شروع وچ لکھیا اے:

As it is the case with most ancient cities in the world,
 the historical and geographic image of Lahore has
 been taken up by literature and the fine arts, which
 have turned it in to an artistic image. The artistic
 image of a city greatly augments the general capacity

of topophilia to reveal the emotional connection between man and the surrounding environment and efface the phenomenological barriers between the subject and object. Reflection and dream, allusions and associations, imagination and invention that are employed by creative thought considerably transform and expand the chorological notions of a city.

(حسراں کہ دنیا دے چوکھے قدیم شہراں دا معاملہ اے، لاہور دی تاریخی تے جغرافیائی تصویر نوں ادب آتے آرٹ نے لے لیا آتے ایہوں فنکاراں تخلیق وچ بدل دتا۔ اجیہی تخلیق ایس شہر دی لوکائی دے خیالاں دی عکاسی کردی اے پئی اوہ شہر دے ماحول تے عام انساناں بارے کیہ سوچدے نیں؟ انسان تے اوہ دے آل دوال دا آپس وچ کیہ تعلق اے آتے فعل تے مفعول وچلیاں رکاوٹاں مٹاندا اے۔ تصور تے خواب، تلمیحاں تے تعلق، تخیل تے ایجاد جیہناں نوں بہت سارے تخلیقی ذہناں ورتوں وچ لیاں دا اے، شہر دے منطقی خیالاں نوں واضح کیتا اے۔)

کل تک جیہناں شاعراں تے چترکاراں دی ہنرمندی پاروں لاہور دنیا بھر وچ سو بھا کھٹی۔ اج اوہناں دا کوئی والی وارث نہیں۔

ایتھے کوئی کسے دے دکھاں دا بھائیوال نہیں۔ ایتھے کوئی کسے لئی کچھ نہیں کردا۔ سبھ آپو آپنے ڈھڈ آتے مفاداں لئی لڑ رہے نیں۔ اجیہے ویلے لاہور دی بھلا کیتھوں پرواہ اے؟ ایہدی بھارت بھلا کون بچھدا اے؟

ایہدیاں پیڑاں آتے دکھاں دا دردی کون؟

ایہدیاں تکلیفاں تے مشکلاں دا جانو کیہو؟؟؟

—x—

انترجہات-1

میں آرام کرسی وچ لیٹیا خبراں سُن رہیا واں۔

نیوز کاسٹرسلس بولی جا رہی اے:

”اب بات کرتے ہیں اور نچ لائن میٹروٹرین منصوبے کی؛ آج پاکستان سے ترکی پہنچنے والے پانچ رکنی پاکستانی وفد نے لاہور شہر کے تاریخی ورثے اور قدیم عمارتوں کے حوالے سے یونیسکو کے تحفظات دور کرنے کے لیے اپنی سفارشات جمع کروادیں۔ جبکہ دوسری جانب شالامار باغ کے قریب ایک موٹر سائیکل رکشے پر گرنے والے ڈمپر کی وجہ سے چار افراد موقع پر ہی دم توڑ گئے۔ باقی تین کی حالت کافی تشویشناک بتائی جا رہی ہے۔“

میں آپنا دھیان دٹان تے جی پرچان لئی اگلے ٹی وی چینل دائرخ کرداواں۔

میرا من کدھرے اک تھاں نہیں نک رہیا، میں کجھ گھڑیاں لئی پاکستان انگلینڈ وچکار کھیڈے جا رہے تیجے ون ڈے میچ دیاں جھلکیاں دیکھن لئی رکداہاں۔ مینوں کجھ وی نہیں چچ رہیا، نہ ٹی وی، نہ کتاباں، نہ کمر، نہ کجھ ہور.....

مینوں رہ رہ کے ڈاکٹر مبشر دے کلینک والا واقعہ یاد آرہیا اے۔

میری اج دی ڈپہراوتھے امی لکھی اے۔ ڈاکٹر مبشر پچھلے تہاں ورہیاں توں اتتھے بطور فیملی فزیشن کم کر رہیا اے۔ اوہ ساڈیاں اکھاں سامنے دوویں ہتھ جوڑدا، کلینک توڑن بھن لئی آئے افسر لوکاں دیاں منتاں ترے لے کردارہیا۔ اوہناں اوہدی اک نہیں سنی، اُلٹا مریضاں ساہویں اوہناں توں جتی ہوسکی اوہناں اوہدی بے عزتی کیتی۔ اوہوں جیکر اوہنوں زمین ویلھ دیندی تاں شاید اوہ دھرتی وچ سماجاندا۔

اوہ مسلسل پھدا رہیا: ”تسیں مینوں پہلاں انفارم تاں کردے، کوئی نوٹیفیکیشن تاں

گھلے، کوئی لکھتی حکم ناما وغیرا۔“

اوہناں اوہدی سنی اُن سنی کر چھڈی۔ اوہناں آوندیاں ای بغیر کسے اجازت نامے
دے اوہدے کلینک نوں توڑنا بھننا شروع کردتا۔

میں ڈائریکٹر ایل ڈی اے نوں گھیر لیا۔ اگوں اوس مینوں کاوڑ دیاں آکھیا: ”اورنج
لائن ٹرین دا ٹریک بنے گا اتھے، ہو رکیہ بننا ایں؟“
میں آکھیا: ”تسیں ایہوں کوئی لکھتی نوٹیفیکیشن تاں جاری کر دے، کوئی سرکاری حکم ناما
وغیرا۔“

”تہانوں میں جو آکھ رہیا واں۔ کیہ اوہ نہیں سنائی دے رہیا تہانوں؟“

”سر..... ہائیکورٹ وچ پروسیڈنگ چل رہی اے۔ تسیں ایہناں نوں دو چار دن دی
چھوٹ دے دیو۔ ایہہ وچارے آپنا گھر داسامان تے ہو رنک سک تاں سانجھ لین۔“ میں
آکھیا! پراوس میری اک نہ سنی۔

میری ای نہیں بلکاں او تھے کھڑے کسے ہو ر جی دی وی کسے عرضوئی دا اوہدے تے کوئی
اثر نہیں سی ہو رہیا۔ اوس اپنے مریناں دے ساہمنے ڈاکٹر بمشر دی ماں بھین اک کردتی۔ اوہناں
مڑا ونوں گھر وچ ای نظر بند کردتا۔ کلینک بچ پنیاں اوہدیاں لکھاں روپناں دیاں دوائیاں، فرنیچر
تے لیبارٹری داسامان کھیر ویر و کردتا۔ اوہ جانڈے جانڈے اوہدے گھر دی بجلی تے گیس واکنشن
وی کٹ گئے۔ اوہ سبھ گھر والے چپ چپتے ہتھاں تے ہتھ دھری اندریں بیٹھے لگا تار رووندے
رہے۔ باہر چار پلےسے پہرے تے سن کہ جی دیر تاں ایہہ توڑ بھن پوری نہیں ہو جاندی اوہناں
نوں گھروں باہر نہیں نکلن دینا۔

گھر واپسی تے میری امبڑی چپ نہ رہ سکی۔ اوہ سکوتر تے میرے مگر بیٹھی لگا تار رووندے
کردی رہی: ”نہ پُت..... ہُن ایہہ لوکاں دی بھل مانسی، شریف پُتے تے سدھے پن دا ایہہ اجر
دیون گے۔ لوک کنیاں پُتھاں توں اتھے وسدے آرہے نیں۔ ایہہ کنج اوہناں توں اوہناں دے

گھر کھوہ سکہے نیس۔“

.....مینوں حیرت ہو رہی اے کہ سرکار معاہدیاں تے دستخط کرن ویلے کیوں نہیں سوچدی کہ ایس دالوکائی تے ڈائریکٹ یاں ان ڈائریکٹ کیہ اثر پوے گا۔ میں حیران آں کہ حکومت آپنے لوک ورثے دی بہتری بارے سوچن توں کیوں عاری اے۔

میں وچو وچ تے پانی وانگ کھولداں۔ مینوں جا پدا اے کہ حکومت نوں ایہہ منصوبا متعارف کران ویلے سوچنا چاہیدا سی۔ اوہناں نوں عام لوکاں دی رائے جاننی چاہیدی سی کہ اوہ کیہ چاہندے نیس۔ ایس متعلق اک عام بندے دی کیہ رائے ہوسکدی اے۔ جیہناں لوکاں دے گھر ایس ٹریک دی زد وچ آرہے نیس۔ کیہ اوہ ایسے جو گے ہے دی نیس کہ مڑتوں نویں سریوں آو دے مکاناں دی اُساری کرسکن۔ اوہ سبھ لوک ایہتھوں نکل کے آخر جاون گے کتھے؟ ہُن ایس ٹریک دی حد بندی وچ مسجدیں وی آرہیاں نیس تے چرچ، امام باڑے تے قلعہ وی۔ پر اوہناں دے کاغذاں وچ کسے نوں کوئی معافی نہیں۔ حالان کہ ہائیکورٹ وچ پروسیڈنگ وی چل رہی اے، اپر اوہ عوام دے مفاداں نوں لانجھے رکھ کے جو یں کو یں آو داکم پائی جا رہے نیس۔

اودھر ہائیکورٹ جیہڑا وی فیصلا سنارہی اے، اوہدا اوہناں تے کوئی اثر نہیں ہو رہیا۔ اوہ کیس نوں ہو رلکائی جا رہے نیس؛ سبھ رلے ہوئے نیس آپس وچ۔ ایہہ سارے اکوتھالی دے چکھو وٹے نیس کینے۔

میں سوچداں۔

—x—

انترجہات-2

میں اسلام پورا توں ہو کے آرہیا واں۔

تسیں ایہہ سُن کے حیران ہو رہے ہوؤ گے کہ کیہڑا اسلام پورا؟ پہلے پہل میرے نال وی انج ای ہوندا سی۔ ایپر فر ہولی ہولی مینوں سمجھ آئی گئی کہ ایہدی اصل کتھا کیہ اے؟ دادا جی ہوراں جدوں کدھرے اپنے کسے جگری بجن، مترنوں ملن جانا ہوندا تاں اوہناں سا جھرے ای سچ سبھائیں مینوں آکھنا؛ ”کا کا آہ ذرا کالج جاندا ہو یا مینوں وی نال لیندا جاویں رام گلی تاںیں.....۔“

میں حیران ہو کے پچھنا؛ ”ک کک کیہڑی رام گلی..... باہیو۔“

پھیر اوہناں آپ ای شروع ہو جانا؛ ”تہا نوں سمجھ آئی نہیں سکدی۔ جدوں اے لہور پاک نہیں سی ہو یا۔ اودوں تاں رام گلی سی، سُن خبرے کیہ آہندے نیں اوہنوں؟“

اوہناں دماغ تے ذرا زور دیندیاں رام گلی دا نوں نال یاد کرن دا پورا ٹل مارنا۔

اے چرنوں ابا جی ہوراں ہس دیاں ہو یاں آپنی چپ دا چندرا توڑنا؛ ”ابا جی رام گلی ہُن رحمان سٹریٹ آکھواندی اے۔“

دادا جی ہوراں سچ دے مونہہ توں گھنڈ چکنا؛ ”آہو آہو ررحمان، رحمان سٹل ای.....“

ہُن نوں نسل نوں کیہ پتہ کہ رام گلی کیہڑی اے۔ ہُن تے ادھیوں بالہا شہر مسلمان ہو یا پیا اے۔“

”ابا جی سٹل نہیں سٹریٹ، سٹریٹ انگریزی ویچ گلی نوں آکھدے نیں۔“ اجیہے ویلے چھوٹی پچھی آپنی پڑھائی لکھائی دا بھر پور دکھالا کران دی کوشش کردی۔

کرشن نگر، دھر پورا اتے لیلیا پارک ای نہیں، اج ادھیوں بہتا لہور مسلمان ہو کے ہور دا ہور ای ہو کے رہ گیا اے۔ ایس لئی حیران ہوون دی کوئی لوڑ نہیں۔ ایہہ ای نہیں اجیاں کئی ہور ناں

سمسیاواں بارے تسیں سنوگے تاں حیران ہو جاؤ گے۔ موجودہ لاہور دے لوکاں دی اجوکی مصیبت اور نچ لائن میٹروٹرین دے منصوبے نوں ای لے لوو۔ ایس ساری پیڑکتھانوں سمجھن لئی تہانوں ایس تے لگے اعتراضاں نوں ساہویں رکھنا پوے گا۔ ایپر ایس سلسلے وچ وی ہر دو جا شہری اڈواڈ اپنی رائے رکھن تے دیون دا حق داراے۔ پر، اتھے کسے عام آدمی دی رائے نوں کوئی اہمیت نہیں دتی جاندی۔

اج دی بریکنگ نیوز نوں ای لے لوو: لاہور اور نچ لائن میٹروٹرین ورو دھ اپوزیشن جمات پیپلز پارٹی نے اک احتجاجی ریلی دا پر بندھ کیتا۔ جیہدی ہلاشیری دی چھتر چھاویں مناواں دے علاقے دے متاثرین نے گھنٹیاں احتجاج ریکارڈ کراندیاں تعمیراتی کم نوں روکی رکھیا اتے چوکھی توڑ پھوڑ وی کیتی۔ لاہور دے علاقے ہر بنس پورا وچ رنگ روڈ نیٹر لے مناواں دے پنڈ کوٹلی گھاسی دے واسیاں نے اپنی اراضی تے میٹروٹرین دے ڈپودی تعمیر خلاف احتجاج کر دیاں ڈپو دی تعمیر وچ ورتی جاون والی مشینری نوں اپنے قبضے وچ لے لیا۔

مظاہرین پنج گھنٹیاں توں ودھ اوس ڈپو تے قابض رہے۔ اوہناں دا آکھنسی کہ اوہناں دی املاک زور زبردستی اونے پونے وچ لیتی جا رہی اے۔ اور نچ لائن میٹروٹرین ورو دھ پیپلز پارٹی لاہور دی ریلی جین مندر نیڑیوں شروع ہوئی۔ ایہہ ریلی کپورتھلہ ہاؤس تے پرانی انارکلی کولوں ہوندی ہوئی مال روڈ تے اڑ کے اپنے انت نوں پہنچی۔ ایہہ ریلی گھٹ تے اک سیاسی احتجاجی جلسے دا دکھالا بہتا سہی ہو رہی سی۔

ریلی دے رلتیاں نے پلے کارڈز تے بینر چک رکھے سن جیہناں تے لاہور میٹروٹرین منصوبے خلاف نعرے درج سن:

آؤ آؤ لاہور بچاؤ / آواز اٹھاؤ لاہور بچاؤ
 کچی وستی تے پوسٹل کالونی ڈھانا بند کرو
 رکھی مستی کھاواں گے / اپنے گھر بچاواں گے

ابس ریلی دے رلتیاں دا آکھنا سی کہ میٹروٹرین منصوبے داروٹ بدلایا جاوے یاں
پھیر ایہنوں دو بے مکاں دی ویکھا ویکھی دھرتی پٹھاں بنایا جاوے۔ احتجاجی جلسے وچ گل کتھ
کردیاں پیپلز پارٹی لاہور دی پردھان ثمنینہ خالد گھر کی دا آکھنا سی کہ میٹروٹرین جیسے مہنگے ترین
منصوبے وجوں لاہور دی تاریخ تے ثقافت تباہ ہو رہی اے۔ غریب لوکاں دے سراں توں چھت
تے روزگار تک کھوہیا جا رہیا اے، جیہدی اسیں کسے طور وی اجازت نہیں دیاں گے۔

میںوں چند چھیتی چھٹدی وکھالی نہیں دے رہی۔ میں ٹی وی آف کر کے اکھاں مُند
رہیاواں؛ میںوں نجیب دی یاد آرہی اے۔ میں اوہدے تے لاہور دے موہ نوں چیتے کردیاں
پھاوا ہوندا جا رہیاواں۔

—x—

انترجہات-3

پچھلے دنیں واپری ہونی مگروں، مینوں ہورتپ چڑھن لگ پئی اے۔

سٹیٹ دے آگوواں تے اوہناں دے ٹاؤناں بارے سوچاں سوچ سوچ کے میں وچو
وچ جھردا ہاں۔ اوہناں حرام زادیاں بغیر کے نوٹیفکیشن دے ساڈی گلی تے وی آن چڑھائی کیتی
اے۔ آنٹی سپنڈا دے مکان والی ساری لائن اوس دن میرے گھر اپڑن توں پہلاں بلے داڈھیر بنی
ہوئی سی۔ اوتھے موجود سبھ لوک آپنے آپنے ضروری سامان کول بیٹھے آون والے کل نوں سرکار
ورودھ اک وڈا ہنگامہ کھڑا کرن دی ٹھان رہے سن۔ اوس دن پہلی وار میں آنٹی سپنڈا نوں آپنی دھی
تے آپنے بارے فکر مند ہونداں ترپ ترپ روندی نوں ویکھیا۔

سفینہ مصیبت دی اوس گھڑی وچ آپنے آپ نوں سہارا دیندی، آپنی ماں دی ہمت
بندھا رہی سی تے اوہ آپنے گھر دے بلے اُپر ڈگدی ڈھیندی وار وارش کھاندى بے ہوش ہوندى جا
رہی سی۔ مینوں دُکھ ہور ہیا سی کہ میں اوہناں لئی کجھ وی نہیں سی کر پارہیا۔ میں اباجی ہور اناں نال گل
وی کیتی کہ کیہ اے جبکہ آج دی رات اوہ ساڈے ول کٹ لین۔ پر مجال اے اوہ ٹس توں مس وی
ہوئے ہوون۔ پتا نہیں اوہ وچاریاں ایس ویلے کس حال وچ ہوون گیاں۔ خبرے اوہ ہُن کتھے
نیں؟ رب جانے اوس ویلے اوہناں کول قصور اپڑن جوگا کرایا وی ہے سی کہ نہیں۔

میں سفینہ تے اوبدے موہ نوں یاد کر کے گھل کے رونا چاہ رہیا واں۔ پر شہر دیاں
لوڑاں تھوڑاں مینوں گھیر رہیاں نیں، اوہ میرا گلما پھڑی کھلوتیاں نیں۔ جیوں جیوں سورج اتا نہہ
ہوندا جا رہیا اے، شہر دی پیڑ ودھدی چلی جا رہی اے۔ مینوں ایہدے متھے دے وٹ تے چہرے
دے آثار ویکھ چاکھ کے تکلیف ہو رہی اے۔ اسیں ایہدے نیڑے تیڑے کوئی نواں شہر کیوں نہیں
وسالیدے، جس وچ ترقی دے سارے موقعے وی ہوون تے نو بیکلنتا وی۔

لاہور آپی درویشی، سادگی، دیسی پن تے اکتا وچ ای خش سی۔ اسیں ایہدے
 موڈھیاں اُتے میٹر ولس، اورنج ٹرین تے ہورناں نویں پٹاں دا بھارودھا کے ایس نال ٹھیک
 ویہاردا دکھالائیں کر رہے۔

—۳—

ارج چھیواں دن اے۔

مینوں کرائے دامکان بھال دیاں، تھان تھان بھکدیاں، دھکے کھاندیاں، رُل دیاں۔
 ماں جی ہوری ہارٹ اٹیک دے حملے پاروں پچھلے چھ دنوں توں میوہسپتال وچ داخل نیں۔ چھوٹی
 تے ارسل ویرا اوہناں دے کول ای ہوندے نیں۔ بیگم کوٹ توں ماسی وی آئی ہوئی اے ہسپتال
 وچ۔ ماں دی دیکھ بھال لئی۔ اوہدا وڈا منڈا نیبل روز ویلے سراوتھے تن پھر ان پانی اڑا جاندا
 اے۔ پر ہر نویں دن مینوں اوتھوں کوئی نہ کوئی بھیڑی خبر سنن نوں مل رہی اے۔ کل تن مریض
 ویلے سر آکسیجن نہ ملن وجوں دم توڑ گئے سن۔

مریضاں دی مناسب دیکھ بھال نہ ہون کارن لوکاں نوں ایہتھوں دی انتظامیا نال
 بہت سارے گلے شکوے تے اُلاہے نیں۔ بجلی تے پیون لئی صاف پانی نہ ہون پاروں مریضاں
 نوں ایڈی سخت گرمی وچ کنیاں اوکڑاں تے مصیبتاں نال جھٹھنا پئے رہیا اے۔

اجکل مینوں عجیب بھونچلا جیہی پئی ہوئی اے۔ سارا دن مکان دی تلاش وچ لگھ جاندا
 اے۔ سویرے میں آپ سامان کول بہواں گا اُتے ابا جی ہوراں نوں کسے ہوٹل تے ناشتا کر لین لئی
 گھل دوں۔ اوہ کسے نیڑلے ہوٹل توں ناشتا کر کے ایڈھر پرتن گے۔ مڑ میں آپ نکل جاواں گا۔
 دُپہر ویلے کدی کدار جے میں ایڈھر کدھرے نزدیک ای ہوواں تے آجاواں گا۔ نہیں تے اکثر
 دُپہرے اوہ روٹی نہیں کھاندے۔ رات مینوں وی اوہناں دے نال اتھے ای کٹنی پیندی اے۔
 عامر وار وار زور لا ہٹیا اے کہ میں ہاسٹل وچ اوہدے فلیٹ چجھ گھر وکی ضروری سامان رکھ لوں۔
 پر سامان اینا زیادا اے کہ ایہہ سارے داسارا اوتھے چنگی طرحاں سمانیں سکدا۔ دو جا اُنج وی کل

نوں جیکر کوئی سچ دامکان لہجہ گیا تاں مینوں سامان چکن تھلن دی دگنی کھجھل کرنی پووے گی تے ایہہ
سبھ میرے دارے نہیں۔ میری فیملی کسے ہاسٹل یاں ہوٹل وچ کھجھل ہوندی پھرے ایہہ مینوں اُکا
چنگا نہیں لگدا۔

مینوں نہیں لگدا کہ اسیں سارے ایڈی چھیتی او تھے ایڈ جسٹ وی ہو پاواں گے کہ
نہیں۔ کل دیاں دفتروں مسلسل کالاں آرہیاں نیں۔ اوہ مینوں آج ہر صورت آفس حاضر ہون دا
آکھ رہے نیں۔ میں وار وار بیتی کر رہیا واں کہ میری ماں بہت ہماراے، اوہ میوہ ہسپتال وچ
ایڈمٹ اے۔ گھر والی تھاں وی ہتھوں جاندی رہی اے، میں بہت پریشان آں۔ جتی دیر تیکر کوئی
مناسب مکان نہیں لہجہ جاند میں آفس نہیں آسکدا۔

صاحب دے آکھن تے اوہ مینوں دھمکیاں دیون تے اتر آئے نیں۔ اوہ مینوں میری
نوکرگی گھس جاو دا ڈراوا دے رہے نیں۔

—x—

سفینہ بہت پریشان لگ رہی سی۔ اوہ دس رہی سی کہ شامیں کچھ لوگ اوہنوں دیکھن
آرہے نیں۔ اوہ ہچکیاں لے لے رو رہی سی:

”ماں آہندی اے خبرے تیرا پیوزیر ستانوں پر تے وی کہ نہ۔ ہُن تے گھروں بے گھر
ہو کے رہ گئے آں۔ پہلوں تیرے ویاہ دافرض پورا کر لواں۔ پھیرای سکھ داساہ لیاں۔“
اوہ اپنی ماں دے وچار میرے نال سانجھے کر دیاں بھہماں مار روپتی: ”گھٹو گھٹ تینوں
تے انج نہیں سی کرنا چاہیدا۔ (اوہ مینوں کوس رہی سی۔) توں اودوں دا اک وی گیرا ایدھر نہیں
ماریا کہ اسیں جیوندے وی آں یاں مر گئے آں۔ میں تیرے ایدھر نہ آون تے بہت ناراض آں۔“
اوبدی آواز اوبدے جذبات داسا تھ نہیں سی دے پارہی۔

میں اوہنوں اپنے ڈھٹھے مکان تے ہماراں بارے دس کے ہور دکھی نہیں سی کرنا چاہ
رہیا۔ ایس لئی میں اوہنوں شامیں ہر صورت اوہناں ول جاو دا وعدہ کیتا تے آٹھی سپنناں آپ

جاكے گل كرن دا بھآؤ دتا۔ تاں اوہ فٹ راضی ہوئی۔

—x—

انترجہات-4

مینوں نہیں لگدا کہ میں اج وی گجوتے سفینہ ہوراں ول چا پاواں۔

سویرے جیہڑا مکان میں جیل روڈ تے دیکھیا سی، اوہ مینوں پسند آ گیا اے۔ بس کرایا
ذرا دو گواہرا زیادا اے۔ پر ایس مصیبت دی گھڑی وچ مینوں ایس واہودو ہزار خرچ دا بھاری
کوئی بھار نہیں چا رہیا۔

ہُنے چھوٹی دا فون آیا سی۔ اوہ دس رہی سی کہ امی ہوری ہوش وچ آگئے نیں۔ اپیر
ڈاکٹراں اچے اوہناں نوں دو جیاں نال گل بات کرن توں ٹھاکیا اے۔ میں مکان لہن تے ماں
جی ہوراں دی طبیعت ذرا ول ہوون دی نئی تے سفینہ نوں دیکھن آئے پروہناں دی غمی وچ گھر دا
رُخ کر رہیاواں۔ اتھے ہُن ساڈا گھرتے نہیں رہیا، بس اوہدے بلے دی انیری ڈھیری پئی ہوئی
اے۔ میں ٹرک والے نوں ذرا سا بیڈتے رکن دا آکھ کے اگانہہ ودھدا ہاں۔

اگے ابا جی ہوراں کول میرے اپڑن توں پہلاں اوہیو پاگل بیٹھا ہو یا اے جیہڑا ایس
توں پہلاں اک دو وار مینوں نجیب دے محلے وچ لنگھدیاں وڑ دیاں ملیا سی۔ ابا جی مینوں دوروں
آپنے ول آؤندے نوں دیکھ کے سامان ول ہورہے نیں۔ اوہ پاگل وی اوہناں دے کچھے کچھے ای
اے۔

میں، ابا جی تے ہور دو منڈے، اسیں چار جنے رل کے گھر وکی سامان ڈالے وچ رکھ
رہے آں۔ میں حیران آں کہ اوہ پاگل مینوں لگا تار گھور گھور کیوں دیکھی جا رہیا اے۔ چنے چرتیک
اسیں سامان چک چک رکھ رہے ساں، اوہ چپ ای رہیا۔ پھیر نکھڑن لکیاں اوہ میرے موڈھے
تے ہتھ مار کے؛ مینوں تھاپڑا، شاداشی دیندا، میرے باپ نال مخاطب ہویا:

”یورسن از آبر یو گائے، ہیز ناٹ سنگ ایوری ٹائم پھوں پھوں، دڑ دڑ، کھی کھی

کھی.....ہی لائیکس سٹر گلنگ ڈگڑ ڈگڑ، یا یا، شرپ شرپ۔“

—x—

میں کل رات داسفینہ دا نمبر وار وار ڈائیل کر پٹیاں۔

اپر نمبر اے کہ اگوں مسلسل بند جا رہیا اے۔ ہر وار اوہدا نمبر ڈائیل کرن مگروں مینوں عورت دی آواز سنائی دیندی اے: آپ کا مطلوبہ نمبر فی الحال بند ہے۔ تھوڑی دیر بعد کوشش کیجئے، شکریا۔

ایس ویلے خبرے کیوں مینوں اپنے دل آؤندے سارے راہ بند دکھالی دے رہے نیں۔ سفینہ تے اوہدے پیار بارے سوچ کے میں بہت دکھی ہو رہیا واں۔ مینوں اپنی محبت دے گھس جاؤں دادھڑکولگا ہو یا اے۔ ایڈا جھورا مینوں اپنی گھر والی تھاں دے چلے جاؤں دا نہیں سی، جتی دکھویں بیڑ سفینہ بارے سوچ کے ہو رہی اے۔

آج جدوں دا میں، اباجی ہوراں لئی ناشتالے کے گھر پر تیا واں، مینوں راہ وچ ملے اک دوست دی اک اک گل وڈھ وڈھ کھا رہی اے۔ مینوں اودوں دا ای عجیب جہیا feel ہو رہیا اے۔ مینوں اوہدی اک اک حرکت رہ رہ ستار ہی اے۔ مینوں لگ رہیا اے کہ جیویں ہو رگھڑی تک میں وی پاگل ہو جاواں گا۔ میں وار وار اپنے دماغ تے زور دے رہیا واں کہ مینوں ایس مشکل گھڑی وچ بے حوصلہ نہیں ہونا چاہیدا۔ میرے نالوں کتے ودھ اوکڑاں تے مشکلاں دا ساہنا صدیاں توں میرا شہر کردا آرہیا اے تے میں ایسے تھوڑے دنوں وچ حوصلہ ہار گیا واں۔ مینوں مکھ تے ہاسا سجا کے گھر آرہی ماں نوں ویلکم کرنا چاہیدا اے۔ میں اندر ای اندر ہسپتالوں گھر آرہی ماں نوں جی آیاں نوں، آکھن لئی اتا ولا دکھالی دے رہیا واں۔

میں اپنے آپ نوں، اپنیاں سوچاں تے دل دی دھڑکن نوں ہو ر نیڑیوں ہو کے سنن اتے محسوس کرن لئی اپنے مکھ اُپر جھوٹھا جہیا ہاسا سجا کے شیشے ساہویں کھڑا ہوندا واں۔ شیشے وچ پہلی تکنی وچ میں اپنا عکس نظر نہ آون تے تھٹھ ہو جاندا واں۔

میں آپنیاں اکھاں مل کے مڑھیٹھا ویکھ رہیاواں کہ میں کدھرے کوئی خاب تے نہیں
 ویکھ رہیا۔ شیشے وچ اوہی پاگل جیہڑا مینوں گھر وکی سامان سا نھن ویلے ابا جی ہوراں لاگے دسیا سی
 نظریں آرہیا اے۔ اوہ میرا مونہہ چڑاندا کھڑکھڑا کے ہسد اوکھالی دے رہیا اے۔ اوہ دے نال
 ای کھجے وئے اوہ دے ورگے کئی ہور کھلوتے ہوئے نیں۔ اوہناں وچوں ای اوس جیہدے
 موڈھیاں اُپر آپنی بانہہ رکھی ہوئی اے؛ اوہنوں ویکھدیاں ای نجیب دی شکل میرے ذہن وچ
 آن لئی اے۔ اوہدی پریشانی تے چتتا آپ مہارے مڑ مڑ میرے بانہہ دا بوہا بھن رہی اے۔
 مینوں اتھے کھڑے نوں شیشے دے اوس پار اوہ دے مکھڑے اُپر منڈلا رہی چتتا، دُکھ
 تے پریشانی دا پرچھاواں نٹھ کے بیٹھا دس رہیا اے۔ مینوں ہجر بروہوں لانیجھے ہوندا نہیں دس
 رہیا۔ اک چیک رہ رہ کے میرے دل نوں ہتھ پارہی اے، کالجے نوں ہلا کے رکھ دیون والی
 ڈھاء: ”چپ راست، چپ راست، ہوشیار باش، دست بر پشت بہ بند، حق حق ہو، حق ہو.....“

اعجازِ داجنم 25 فروری 1990ء کھرڑیا نوالہ، لائل پور (فیصل آباد) پاکستان دا اے۔
 اوہ جماندرو شاعر اے۔ اوہاناں اجو کے پنجابی ادب دے پڑ وچ آ پنے نگھے سبھا آتے بھرویں
 کم وچوں نتریا۔ اوہ نکی عمرے تن کتاباں پنجابی سلیکھ نوں بھینٹ کر چکیا اے۔ اوہ دیاں ہُن تک
 دیاں چھپتاں وچ ”رڑے دارکھ 2010ء“، ”بے برکتے دناں دی کتھا 2015ء“ تے ”اللہ
 ورسو مینہہ 2018ء“ ناں دیاں شعری پستکاں شامل ہُن۔ ایس توں اڈ اوہ کہانی وی لکھدا اے۔
 اوہ اجو کے پنجابی ساہت دا اجیہا پرسدھ لکھاری بن کے نتریا اے، جیہڑا نظم تے نثر دوواں کھیتراں
 وچ لکھن دی قدرت رکھدا اے۔ اوہ دیاں لکھتاں چڑھدے تے لہندے پنجاب وچ پڑھیاں
 آتے سراہیاں جان دیاں نیں۔ اوہنوں اوہ دیاں کتاباں تے ملکی پدھرتے ”مسعود کھدر پوٹش
 ایوارڈ“، ”مہکاں ادبی ایوارڈ“، ”رابعہ بی بی پنجابی شاعری ایوارڈ“، ”بزم مولا شاہ ایوارڈ“ تے ہور
 انیکاں انعاماں نال ستکاریا گیا اے۔

اوہ اجکل بطور پنجابی استاد سرور شہید (نشان حیدر) گورنمنٹ ڈگری کالج گوجران،
 راولپنڈی وچ پڑھا رہیا اے۔ اوہ لائل پور توں پنجابی اکھراں وچ چھپ رہے لڑی وار پرچے
 ”قفش“ دا ایڈیٹر اے۔ ایس توں اڈ اوہ اپناک آن لائن پنجابی پیپر ”انہد“ دے ناں توں وی چلا
 رہیا اے۔
